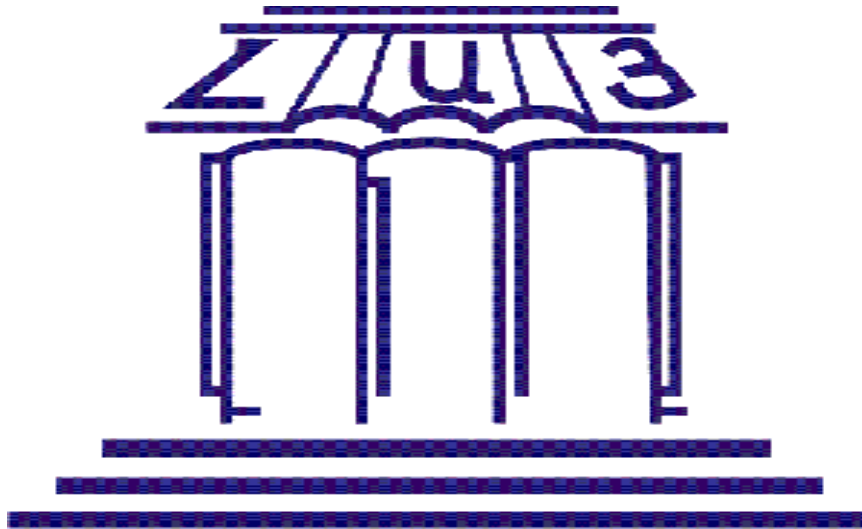

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

LGN

2040

2010

2002

Printed in Turkey

10

ԾԱՂԿԱՔԱՂ

491.598-87

Ձ-57 ՀԱՒԱՔԱԾՈՅՔ

այ

ԱՐՁԱԿ ԵՒ ՈՏԱՆԱԻՈՐ

ՅԱՇԽԱՆԻԿ ԼԵՂՈՒԻ

Ի ՊԷՏՈ ՎԱՐՔԱՐԱՆՈՑ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՑ

ԵՐՈՒԱՆԴ Տ. ԱՆԻՐԻԱՍԵԱՆ

معارف نظارت جلیله سنک ۲۰۹ نومرولی رخصتنامه سیله طبع اولمشدر

ԿՈՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻԻՆ Յ. ԳԱՎԱՑԵԱՆ

1888

ՅԱՌԱԶԱՐԱՆ

Մի քանի տարիներէ ի վեր՝ աշխարհաբար լեզուի ուսուցողներ շուրջ նկատողութեան առնուած է, եւ ընդհանրապէս ջանքեր կը շինին ժողովրդային այդ լեզուի մշակութեան մասին, մանաւանդ ազգային մանկտոյն գրական կրթութեան իրեն հիմն նկատելով զայն։ Այդ շարժման անժխտելի ապացոյց մ'են կարող անձանց ձեռամբ վերջին տոններու հրատարակուած աշխարհաբար Քերականութիւնը (*) եւ Ծաղկաքաղներն (**), որք արժանաւայել ընդունելութեան կը հանդիպին։ Ես եւս փափաքելով իմովսանն ծառայութիւն մը մատուցած լինել աշխարհիկ լեզուի ուսման, համարձակեցայ տոյն ծաղկաքաղն պատրաստել, եւ այժմէն՝ ամբողջ գործոյս իրեն առաջին մասն հրատարակելով զառաջիկայս՝ ոչ իսկ կը յաւանդեմ իբր շահագոյն աշխատասիրութիւն մ'ի լոյս ընծայել։ Արդեւ յայտ է թէ աշխարհաբարի ուսման համար՝ եղած ձեռնարկութիւնը գոհացողիւ արդիւնք մը դեռ չեն կրնար յառաջ բերել, քանի որ իւրաքանչիւր դասախօսի ասպարէզ թողոքած է՝ իւր ճանկին կամ բնականոյքին համեմատ ուսուցանել այդ լեզուն, եւ կարելի չէ այլազգ լինել՝ ցորչալի լեզուն քերականորէն դեռ չ'է ընդունած իւր վերջնական ձեւն ու տարազն։ Կարելի է ասել թէ աշխարհաբարն այսօր չունի իւր կանոնադր քերականութիւնն, զի լեզուն դեռ իւր աշխոյժին եւ առողջութեան մէջ է։ Ժաղկաքաղներուն մէջ բովանդակեալ հատուածք յաճախ քերականական զանազան բացատրութեանց պէտք ունին, զի կը տեսնուի որ մատենագիրք ի նոսա այլազան ձեւերով եւ աստիճանաբար կը բացատրեն իրենանց գաղափարներն, եւ ամէն պարագայի մէջ լեզուին ուսուցիչն իւր

(*) Քերականութիւնը Լ. Մ. Գարգաշեանի։ — Քերականութիւնը Լ. Մ. Գարգաշեանի։

(**) Ծաղկաքաղներն Լ. Մ. Պիպեռեանի։ — Ծաղկաքաղներն Լ. Մ. Պիպեռեանի։

403
39

8

94496-UR

ռողջութեան հետեւելու հախաժեւ է, եթէ ստիպուած չ'ընկի իսկ : Այս, ինչպէս գիտեմք, երբեք ներելի չէ գրաքարի ոռոտցման նշանակին մէջ : Որոտի աշխարհաբար հաստուածք ի շնորհիւ աշխարհի քերականութեանց որք խարխալեալ են կոռուս հաստատեն աշխարհիկ շնորհիւ աշխարհիկ, անժխտելի է թէ ոռոտեալաց հետեւելի խաւարանիս ռողջութիւն մի չ'կարեն ընծայել :

Այդ քերականական հաստատումն էն կայունն ձեռքի գոյնի լինելով մեր աշխարհաբարն՝ եթէ նոյն շնորհիւ ծաղկաբաղ հաստուածք ըստ ամենայնի շօշալիւնի օգտակարութիւնն մի չ'ունին, միւս կողմանէ ծաղկաբաղներու նպատակն է սակայն յղել ճաշակն, ընտիր են պատկանաւոր հաստուածներ ամփոփելով ի նոսա . զայս գիտելով՝ պիտի ներողի ինն արդարեւ եթէ չեմ ընտրեր արտաքինը որոտութիւն մի՛ որով օտարագրի մատենագիրք գրկուած են ցարդ տեղ մի գրաւելի այդ տեսակ գրուածոց մէջ . այս որոտութիւնն ինքնին պիտի արդարանար, եթէ խեղիւն ազգային դաստիարակութեան վերայ լինէր միայն . ընդհանուր մատենագրութեան կամ շնորհիւ տեսակետով ճաշակն կը գէ՛ կ'անցանէ քան զամենայն, և ազգային գոհարներու առընթեր ոչինչ նոսազ չ'ըստոյցից յայլեր են օտարագրի աշխարհներ :

Այս թերին շրջադրուելու համար կը համարանկիւմ ի շոյս ասել Ծաղկաբաղս, յորոտ՝ բովանդակեալ արձակ հաստուածք գլխաւորապէս թարգմանութիւնն են Գիտելի գաղղիացոյն « Ի պէտս աշակերտաց Գրութեանց » գիրքին, Միշէլ Մատենի « Նշանաւոր մանկունք » գործին, և Ալֆոնս Կրոնի « Բարոյական մտածութիւն » ներքին ընտրուած : Ազգային ժամանակակից մատենագիրներէ ներքին կը խընդրեմ գործոյս Ա. Մասին համար՝ յորոտ՝ սակաւաթիւ հաստուածներ միայն դրած եմ՝ իտրեանց գրուածներէն, վասն զի հարկ է խոստովանիլ թէ պատանեկան գրութեանց միտքն ցարդ անմշակ մնացած է առ մեզ : Գործոյս Երկրորդ մասին մէջ առատ են կարեւոր նիւթ պիտի մատակարարեն մեզ ազգային գրագետք :

Ծաղկաբաղիս Ա. մասն գրեթէ լոկ վիպական կամ նկարագրական և բարոյական ընկելով՝ նպատակ ունիմ ոռոտեալաց դիտարարներ գրելու ոմն մանաւանդ : Զի փոյթ թէ առաջին վարժք լոկ

ընդօրինակութեամբ կամ դեղնակոտ ընթացիք լինին . խմատք և խորհուրդք տակաւ տարրանալով ի նոսա առաւել արդիւնք պիտի մատակարարեն ոռոտեալաց՝ ապագային համար :

Գործոյս Երկրորդ մասն պիտի փոթեմ հրատարակել եթէ խրախուսուիմ Ա. մասին ընդունելութեան :

Ծաղկաբաղիս մէջ ամփոփեալ ոռոտեալ քերթուածոց մեծագոյնն են կարեւոր մասն թարգմանուած կամ ինքնագիր յօրինեալ են խաղաղարդիւն Ռոտոցիս՝ Գեր. Եղիշէ վարդապետ Գորեանի կողմանէ :

Աշակերտաց դիտութեան համար նաեւ՝ կարեւոր Բաղդադիկ մը զետեղած եմ ի վերջ գործոյս :

1888 Ապրիլ 6
Պարտիզակ

ԵՐՈՒԱՆԴ Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Ա. Մ Ա Յ Ր Ն

Տեսած էք դուք, սիրուն որդեակք,
Կանաչաղարդ թաւուտին տակ
Դալարազուարճ խոտով մի բոյն,
Գիշեր՝ ցերեկ ո՞վ է այն որ
Ձագուց կու տայ սիրայորդոր՝
Սընունդ քաղցրիկ և ջերմութիւն .
Ո՞վ կը նայի բոյնն այն խնամով,
Ըսէք մանկունք, գիտէ՞ք թէ ո՞վ:

—Մայր մ'է ժիր և ըզգաստ
Խնամող նախապատրաստ,
Ձոր յետ Աստուծոյ աստ
Ունին փոքրիկ թըռչունք
Այլ եւ մատաղ մանկունք:

Քընքուչ մարդաց մէջ ծաղկաւտ՝
Երամ երամ ոչխարաց հետ՝
Երբ կը մայէ հէգ գառնուկն այն,
Սիրուն մանկունք գիտէ՞ք աղէ,
Ի՞նչ բան արդեօք նա կը փնտռէ,
Ի՞նչ բան արդեօք կանչէ իւր ձայն .
Ո՞վ պատասխան կու տայ փութով,
Ըսէք մանկունք, գիտէ՞ք թէ ո՞վ:

—Մայր մ'է ժիր և ըզգաստ
Խնամող նախապատրաստ,
Ձոր յետ Աստուծոյ աստ
Ունին մայող գառնուկք
Այլ եւ մատաղ մանկունք:

Սիրուն մանկունք, յո՞ կը նայիք,
Երբ ձեր աջաց նայուածք քաղցրիկ
Յարեւուն լոյս բացուի ի կէս,
Լոկ ձեր օգտին՝ բարւոյն համար

Եւ ի լինել ձեզ մխիթար՝
Իւր կեանքն ամբողջ ո՞վ զոհէ ձեզ .
Ձեր աչքերէն ցոյց տաք ահա՝
Թէ դուք գիտէք թէ ո՞վ է նա :

— Մեր մայրն է ժիր և զգաստ
Խնամող նախապատրաստ ,
Ջոր յետ Աստուծոյ աստ
Ի տիս մեր այս մատաղ
Ունիմք մանկունք չըքնաղ :

Բ. Հ Ա Յ Ր Ն

Տեսած էք դուք մարդ մի աղքատ ,
Ո՛չ շատ զըւարթ , ո՛չ յուսահատ ,
Որ իւր բահին վերայ յեցած՝
Իւր ճակատին քրտանցն ի ցօղ .
Թըրջէ ճըգամբ հերկած իւր հող ,
Ուր կ'աւանդէ հատեր սերմանց ,
Ըսէք ո՞վ է , և ո՞յց համար
Նա կ'աշխատի յոյժ չարահար :

— Հայր մ'է ժիր՝ ըզգայուն
Որ գործէ օրն ի բուն ,
Որպէս զի յերիկուն
Իւր մատաղ որդեկաց
Տանի շահն՝ օրուան հաց :

Ո՞վ է այն որ առտուն կանուխ
Կ'երթայ յանտառն միջամուխ ,
Եւ հարուածով իւր գոռ կացնին՝
Որ իւր գործիքն է կարեւոր՝
Կը հատանէ ծառեր խոշոր ,
Որք դըղըրդմամբ կը տապալին .
Ըսէք ո՞վ է , և ո՞յց համար
Այդպէս կանուխ կ'երթայ յանտառ

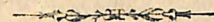
— Հայր մ'է ժիր՝ ըզգայուն
Որ գործէ օրն ի բուն ,
Որպէս զի յերիկուն
Իւր մատաղ որդեկաց
Տանի շահն՝ օրուան հաց :

Կըրպակին մէջ , ո՛հ , ո՞վ է այն ,
Երկաթ ծեծէ սալին վըրան .
Կամ դըրամով առուտուրին
Այլոց պէտքերն միշտ կը լընու .
Կամ նաւուն մէջ յալիս ծովու
Բազկօք թիակ վարէ ուժգին .
Ըսէք , ո՞վ է և ո՞յց համար
Ձոհէ հանգիստն իւր անդադար :

— Հայր մ'է ժիր՝ ըզգայուն
Որ գործէ օրն ի բուն ,
Որպէս զի յերիկուն
Իւր մատաղ որդեկաց
Տանի շահն՝ օրուան հաց :

Երեկոյին երբ զըւարթուն
Վարժարանէն կը դառնաք տուն ,
Ձեր մօր գըրկաց մէջ՝ աչաց քով՝
Դեռ ո՞ւմ արդեօք կ'սպասէք դուք ,
Որո՞ւ ոտից լըսէք շըշուկ ,
Գալ համբուրել ձեզ կարօտով .
Ձեր աչքերէն ցոյց տաք ահա
Թէ դուք գիտէք թէ ո՞վ է նա :

— Մեր հայրն է ժիր՝ զգայուն
Որ գործէ օրն ի բուն ,
Որպէս զի յերիկուն
Իւր մատաղ որդեկաց
Բերէ շահն՝ օրուան հաց :

1. ԳԻՒՂԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Կը տեսնէ՞ք սա գիւղին եկեղեցին որ շինուած է բլրոյ
մը գագաթան վերայ՝ չըջապատեալ վաղեմի կնձնիներէ որք
իւր ժամանակակիցներն կը թուին։ Գոթական զանգակատունը
կը բարձրանայ ծառոց վերեւ դէպի ջինջ երկինքն և անոր
շուրջ կը թեւածեն ագռաւներ և որիններ։ Մօտենա՛նք, ար-
դէն զեկեղեցին չըջապատող եղերական գաւթին մէջ ենք,
յիշատակարան մը չ'ենք տեսներ ընաւ։ խոտն միայն ծած-
կած է զշիրիմն երկրագործին որ չ'հնձեր այլ եւս, և քանի
մը փայտեայ խաչեր՝ որք չ'պիտի դիմադրեն առաջին փո-
թորկին՝ ցոյց կու տան գիւղին ունեցած նոր կորուստներն։
Եկեղեցւոյն դուռը բաց է, բայց ոչ ոք կը գտնուի տաճարին
մէջ, դեռ աղօթից ժամն հասած չ'է և բոլոր գիւղացիք
կը պարապին իրենց սովորական վաստակոց։ Սակայն կին մի
ի ծուներ անկեալ կ'աղօթէ սեան մը ետեւ։ Իբրեւ ծերունի
և իբրեւ աղքատ ոք՝ արժանի է նա մեծարանաց և գթու-
թեան, թէպէտ և անտոհմիկ ոմն է նա, և խոշոր տարազ
մ'է զգեցած, բայց ծերութիւնը սրբազան դրոշմ մը կը տպա-
ւորէ իւր ճակտին վրայ։ Ի՞նչ կը խնդրէ այդ կինն այդչափ
եռանդեամբ։ Երբեմն բանակին մէջ մեռնող ամուսնոյն փրո-
կութիւնը թէ մօտակայ խրճիթին մէջ հիւանդ անկեալ որդ-
ւոյն կեանքը։ Աստուած գիտէ զայն։ Բայց ինչ որ լինի իւր
աղօթից շարժառիթն՝ այդ թշուառ կնոջ ներկայութիւնը
գոգցես կը յաւելու տեղւոյն սրբութիւնն։ և սա ծխամած
որմերն՝ զորս չ'գեղազարդեր արուեստի ո եւ է հրաշա-
կերտ, Ս. Կուսին սա պատկերը խոշորակերպ քանդակեալ,
սա փայտէ սեղաններն որք չ'ունին ուրիշ զարդ բայց եթէ
եղանակին ծաղիկներէն չըջապատեալ խաչ մը, բոլոր այս ա-
ռարկայներն վերջապէս իրենց մեկին պարզութեան մէջ խո-
րին մտամոխրութիւն մը կը ներշնչեն չքեղապէս զարդար-
եալ Մայր-Եկեղեցիներէ աւելի։

Բ. ԿԵՑՑԷ՛ ԶՈՒՐՆ

Կեցցէ՛ ջուրն, կեցցէ՛ ջուր ,
Որ է մաքրիչ՝ զովացիկ ,
Կեցցէ՛ ջուրն, կեցցէ՛ ջուր ,
Լուացմամբ կ'ընէ գեղեցիկ։

Իւր թարմութեամբ տայ մեզ այն
Առողջութիւն՝ կորով՝ ոյժ ,
Եւ Աստուծոյ է հրաման
Ըզմաքրութիւն սիրել յոյժ։

Իմաստնախոհ մանուկն հեզ
Կը լըւանայ ամէն օր
Ձեռներն՝ մարմինն ու երես ,
Եւ սիրելի կ'ըլլայ մօր։

Ջուրն անցունէ մեր ծարաւ ,
Եփէ բոլոր մեր սընունդ ,
Թեթեւ չոգւով՝ անձրեւաւ
Բեղնաւորէ անդոցն ունդ։

Այգուռն այգուռն ցօղանման
Կ'իջնէ ի թերթըս ծաղկանց ,
Եւ մարդ ի կիր կ'առնու զայն
Որ դարձունէ զիւր ջաղաց։

Լերանց վերայ մեծ մայրիք
Կը ժողովեն ջուրքն օդոյն ,
Որք առուաբար և հեգիկ
Մեր դաշտաց մէջ ման կ'առնուն։

Սարերէն ալ բըղխին կից
Գետոց ակունք սուրալով ,
Որք ի վախճան ընթացից
Կ'երթան խառնիլ անդր ի ծով։

Գեղեցիկ նաւք ծովագնաց՝
Ձորս վարեն հողմք ու մարդեր՝
Կ'երթան երկուց աշխարհաց
Փոխանակել գանձն ու բեր:

Հալին լերանց երբ ձիւներ
Ի ջերմ ճաճանչ արեւուն,
Ձուրն կըրնայ փնասաբեր
Տալ մեր դաշտաց ողողում:

Բայց բարեխնամն այն Աստուած
Որ կը կամի զմեր բարին՝
Տըւաւ մեզ միտք նախագգաց
Առնուլ զառաջըս չարին:

Տընկենք անտառ լերանց վերայ,
Փորենք զընթաց գետերուն,
Որ մեր գիւղակն ունենայ
Առատութիւն, օ՛ր սիրուն:

2. ԵՐԵԿՈՅ

Ամառնային օրուան փաղաղիչ ջերմութենէն յետոյ քաղցր է նստիլ յափուսն ջուրց այն պահուն՝ յորում արեգակն իւր վերջին ճառագայթներովն կը լուսափայլէ միայն մեծ ծառոց գագաթն և լերանց կատարներն: Ծաղկունք կորուսած են այն կենդանի գոյներն որովք կը փայլէին այգուն, ջուրերն որք կապտագոյն կ'երեւէին միջօրէի պայծառութեան ատեն՝ թխագոյն կը լինին ցորչափ խոնարհի օրն. ամէն առարկայ կը գունատի, ամէն աղմուկ կ'անհետի, այլ եւս ուրիշ բան չը լսուի բայց եթէ ի հեռաստանէ իրենց փարախն դիմող հօտից պարանոցէն ի վայր կախուած զանգիկներուն հնչիւնը, ջրոյն հեղասահ կարկաջն ու խոխոջը, կամ ջաղացքի մը կա-

նոնաւոր ու կշիռ ելեւէջն: Յայնժամ հոգին զօրացած կը բարձրանայ մինչեւ ի գերագոյն բարութիւնն որ կը հսկէ բնութեան քնոյն վերայ, և որ՝ ի վաղիւ՝ պիտի տայ նմա լուսոյն հետ կեանք՝ շարժում և գեղեցկութիւն:

4. ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ

Աշխատութիւն, մեր զօրութիւն,
Քեւ կը լինիմք մեք աննըկուն.
Պատիւ քեզի, քեզ օրհնութիւն,
Ո՛վ ստեղծիչ աշխատութիւն:
Երկիր խոպան էր անմըշակ,
Փռւչ ու տատասկ ծածկէր համակ,
Ձայն վաստակ
Ի շէն ի դրախտ փոխեց արագ:
Մեր միտքն անհերկ դաշտ մ'է նոյնպէս
Մացառամուլ, ժիր թէ վարես՝
Լուսագէս
Հունձք գիտութեան կանգնին դէզ դէզ:

Անգէն էր մարդ և կը դողար
Դէմ զազանաց՝ տարերց տըկար.
Բայց զաշխարհ
Նուաճեց իրեն ճիգն անդադար:
Տըկար եմք մեք և մեր ոտներ
Կը դողդոջեն ի զառկներ,
Անվեհեր
Թէ քայլեմք միշտ՝ պըսակն է մեր:

Երկինք՝ կայծակ,
Երկիր՝ խարակ,
Ծովը կոհակ
Ունէր, սակայն
Այդ ամենայն
Փշրեց վաստակ:

Ի՞նչ փոյթ՝ դժուար
է թէ համար
կամ դասն երկար ,
Ամէն կընճիւ
կը լուծուի՝ ժիր
թէ գործենք յար :

Աշխատողին
Քաղցր է բաժին ,
Խինդ սրտագին .
Անդորր՝ հանգիստ ,
Օրեր անվիշտ
Քրտանցն են գին :
Դիմենք արագ
Ի նրպատակ ,
Ուղւոյն ի ծագ
Յաղթականին
Մընայ դափնին
Ու մըրցանակ :

Աշխատութիւն , մեր զօրութիւն
Քեւ կը լինիմք մեք աննըկուն ,
Պատիւ քեզի , քեզ օրհնութիւն ,
Ո՛վ ըստեղծիչ աշխատութիւն :

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

3. ՆԻՆՁ ՄԱՆԿԱՆ

Ո՛րչափ շնորհ և պարգուծիւն սա ննջող մանկան վերայ ,
Իւր անդամներն որպիսի՝ փափկութեամբ հանգչած են : Երբ
կը տեսնենք իւր ծոցէն ելնող թեթեւ շունչն , այն աստուա-
ծային ժպիտն որ գոգցես կը թափառի իւր կիսաբաց բերա-
նոյն վերայ , այն բոլորչի ոտներն որք դեռ չեն կոխած ի գե-
տին , միթէ չեմք ըսեր թէ հրեշտակ մ'է սա՝ որ պարտա-
եալ իւր երկնասլաց թռիչէն՝ ինկած է այս որրանիս մէջ :
Բարեբաստիկ մանուկ , հանդարտիկ ննջէ՝ ողորահիւս անկող-

նոյդ մէջ՝ մօրդ աչաց տակ , որ կը հսկեն քո շուրջ : Մարդն
ալ կը ննջէ , բայց , աւաղ , նա կը տառապի իւր քնոյն մէջ ,
տխուր պատկերներ կը տեսնէ , վասն զի հոգին կը հսկէ՝ իւր
բոլոր կիրքերովն զայն լլկելու համար : Երջանիկ մանուկ , դու
երբ արթննաս , չպիտի գտնես այն ձանձրոյթն ու հոգերն
որ մեզ կ'սպասեն , պիտի ժպտիս առ քո մայրն , և քո ժպիտ
պիտի մոռցունէ նմա բոլոր իւր տաժանումներն , զքեզ պի-
տի առնու իւր բազկաց մէջ , պիտի տայ քեզ թոթովել մի
քանի սիրուն բառեր , և դու խաղաղիկ պիտի սպասես յա-
ռաջիկայ հանգստեան՝ զքեզ դիեցնող գրկաց մէջ :

Դ. ՍԻՐԵՍ ՏԵՍՆԵԼ

— Սիրե՞ս տեսնել ծաղկանց վերեւ
Մի ժըրաջան մեղու թեթեւ
Որ կը փութայ տալ զիւր բարեւ
Առ վարդենին նորաբողբոջ . . .

— Ո՛հ , ո՛չ . . . :

— Սիրե՞ս տեսնել մանկան սիրուն
Յօրօրոցին նըջելն ի քուն
Մինչ իւր մայրիկն ալ՝ օրն ի բուն՝
Զայն օրօրէ՛ ձայնիւ դողդոջ . . .

— Ո՛հ , ո՛չ . . . :

— Սիրե՞ս տեսնել թուխ ոստոց տակ
Արծաթափայլ ջինջ ու յըստակ
Գարնանային մի սուրբ վըտակ
Որ արձակէ մեղմիկ խոխոջ . . .

— Ո՛հ , ո՛չ . . . :

— Սիրե՞ս տեսնել եւ փոյթ ի փոյթ
Թիթեռնիկներ կարմիր կապոյտ
Որոնք ծաղկանց վերայ կոյտ կոյտ՝
Խայտան , զըւարթ հիւրեր անկոջ . . . :

— Ո՛հ , ոչ . . . :

— Սիրեն տեսնել արագքնթաց
Ահեղ արծիւ մ'որ թեւաբաց
Կը սրլանայ՝ իւր զաւակաց
Համար փրնտուել մի մութ խռոշ . . . :

— Ո՛հ, ոչ . . . :

— Սիրեմ տեսնել մի պատանի
Որ իւր պարտուց հոգ կը տանի ,
Եւ՝ աշխատող ու խելանի՝
Միշտ կը կարգայ և կ'ուսանի ,
Որպէս զի օր մ'անվրէպ լինի
Հայ ազգասէր , մարդ պիտանի :

Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ , Շողեր ու ցողեր

4. ՅՈՅՍ

Յոյսն տրուեցաւ մարդոյն՝ մոռցունելու համար նմա այն՝
իրական թշուառութիւններն որք յարակից են այս կենաց :
Հազիւ մանուկն կրնայ խորհիլ և ահա կը յուսայ այն ա-
ռարկային որ յեռանդն զօշոտեց զիւր նայուածք : Երիտա-
սարդն՝ որ կը խոյանայ ասպարիզին մէջ՝ կ'երազէ փառք և
երջանկութիւն : Այրական հասակն կը յուսայ հարստութիւն ,
ճերուռին կը յուսայ իւր շուրջ մեծցած տեսնել բազմաթիւ
սերունդներ և առակին (*) ութսնամեայ ճերուռնոյն պէս օր
մը նստիլ իւր տնկած ծառոց շուքին տակ : Բայց կ'առարկուի
թէ ի՞նչ օգուտ ունի յոյսն , վասն զի յաճախ իւր հիմն ցնորք
մ'է : Ի՞նչ փոյթ , եթէ նոյն իսկ այդ ցնորքն երջանկու-
թիւն մ'է : Բանտարկեալն որ զազատութիւն կ'երազէ՝ կը
մոռնայ պահ մը իւր շղթայից ծանրութիւնը . զինուորն
իւր անունն հռչակելու յուսով ոգեւորեալ՝ կը դիմէ գահա-
վէժ վտանգին առջեւ առանց տեսնելու մահն որ թերեւս
պիտի կասեցունէ զինքն : Երկրագործն իւր դժուարաբերտն

(*) Կ'ականարկուի Լաֆոնդէնի առակներէն միոյն :

վաստակոց մէջ կանխաւ կը դուշակէ ասպազայ հունձքն , և սո-
վու ժամանակ՝ կը յուսայ ունենալ առատ կուլթք : Երբ մար-
դոյն ոգիքն կ'սպառին , երբ կը մերձենայ կենաց վախճա-
նին , իւր նայուածքներ կը դառնան դէպ ի վերջին յոյս մը .
բայց սա այլ եւս ցնորք մը չ'է , մարդկային սրտին մի բնա-
կան հակամիտութիւնն է , սրբազան սկզբունք մը , կենդանի
իրականութիւն մ'է . անմահութեան յոյսն է այն զոր Աստ-
ուած խոստացաւ առաքինութեան :

Ե. ՄԻԱՅՆ-ԹԷ ԱՇԽԱՏԻՆՔ

Թէ սերմանենք մեք ի ժամու
Մեր ախօսաց մէջ սերմ պարարտ ,
Կանխաւ լինիմք ակընկալու
Խարտեաչ հասկօք տեսնել զմեր արտ :

Միայն թէ միշտ աշխատինք լաւ ,
Զի թէ չ'լինի աշխատութիւն՝
Բան մի արժէք չ'ունենար բնաւ .
Այն իսկ լոկ գանձն է ամենուն :

Հեղեղատին մէջ հոսի ջուր ,
Ուր կը դառնայ անդուլ ջաղաց .
Երկանաքարն գործէ ալիւր՝
Որով պատրաստ լինի մեր հաց :
Միայն թէ . . . եւ այլն :

Սպիտակ բամբակն յեղյեղակաց՝
Կըտաւն ու գեղմ գառանց հեզիկ
Ի գործատունս արագ հիւսուած՝
Լինին հանդերձ մեզ գեղեցիկ :

Միայն թէ . . . եւ այլն :

Լեռն յիւր ծոցին կը ծածկէ կիճ՝
Անտաշ քարեր և հատաքար ,

Որովք դուրերն նոյն և ծեփիչ
Բոյներ չինեն մարդոյն համար :

Միայն թէ . . . եւ այլն :

Բովքէն երկաթն ի դուրս կուգայ
Որով արագ արագ գործուին
Երկաթուղի և մեքենայ ,
Խոփն արօրոյ երկրագործին :

Միայն թէ . . . եւ այլն :

Կաղնին՝ դաշտաց հովանին զով
Եւ բարձրաբերձըն եղեւին
Ընդ հեռաւոր սահին ընդ ծով
Որորելով ըզնաւաստին :

Միայն թէ . . . եւ այլն :

Թէ փերթ լինի թէ վարդի թերթ
Թէ իսկ լինի ունգ մի յարդի ,
Այդ ամենէն հըրաշակերտ
Արուեստն հանել գիտէ զոսկի :

Միայն թէ . . . եւ այլն :

Չէ՞ք տեսներ որ փառք կը ծագին
Միշտ հանճարի մեծ գործերէն ,
Երբ նըկարէն պըճնէ վըրձին ,
Կամ թէ գըրիչք երբ կը գըրեն :

Միայն թէ . . . եւ այլն :

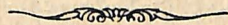
Աշխատութիւն զմեզըն քաղցրիկ
Կը հայթայթէ մեղուաց գընդին ,
Իսկ մարդոյն բիւր ըսքանչելիք՝
Զերջանկութիւն այլ եւ զերկին :

Միայն թէ միշտ աշխատինք լաւ ,
Զի թէ չլինի աշխատութիւն՝
Բան մի արժէք չունենար բնաւ .
Այն իսկ լոկ գանձն է ամենուն :

Յ. ՈՎԿԻԱՆ

Ո՛չ ոք կ'ձանձրանայ բնաւ ովկիանու տեսարանէն : Խա-
ղաղիկ լինի կամ ալեկոծ՝ ծովն քանի՜ գաղափարներ կ'ար-
տայայտէ եւ մեզ կ'բերէ իւր կոհակաց հետ : Մըրիկն՝ որ կը
ջախջախէ նաւերն՝ խորհրդանշանն է աստուածային ցասման ,
այն յանկարծական եւ անդիմադրելի շարժումն է որ կը յա-
րուցանէ ժողովուրդներն ի հիմանց , եւ կ'ընկուզանէ գահ մի
ի խորս անդնդոց : Մովն՝ անդորր եւ միապաղաղ իբրեւ ըզ-
հայելի՝ բարեկարգութիւնն է որ կ'յաջորդէ պատերազմին ,
ներդաշնակութիւնն է զոր վեհագոյն իմացականութիւնն հաս-
տատեց եւ անյեղլի կ'պահէ արարչագործութեան բոլոր մա-
սանց մէջ : Բայց այսպիսի տեսարան մը վայելելու համար ,
պէտք չէ տեսնել նաւահանգստի մը կամ մարդոց ձեռամբ
պեղեալ աւազաններու մէջ բանտուած ծովն : Քաղաքի մը մէջ
նաւուց շարժումն , նաւաստեաց ճիչերն , նաւահանգստին
վերայ ընդհարող ամրոխն , ծովափն կուտակեալ աղխամաղխ-
քըն , այս ամէնն կ'գրօսուցանէ ուշադրութիւնն եւ կ'նուագէ
ովկիանու մեծ վայելչութիւնն : Հարկ է ուրեմն մագլել սեպա-
ցեալ քարաժայռէ մը վեր , կամ չըջլլ մենաւոր ափանց վե-
րայ , ուր ալիք կ'ծգեն իրենց փրփուրն շառաչելով : Հոն տե-
սարանն կ'ընդարձակի , երկինք կ'խառնուի ջուրց հետ հորի-
զոնին ի ծայր , եւ մինչդեռ ձեր հայեացք կը յածին ալեաց
վերայ , հոգին անզգալաբար կ'բարձրանայ մինչեւ ի գաղա-
փարն անհունութեան :

Զ. ՍԻՐԵՆՈ ԼՍԵՆ

— « Երբ արեգին փայլուն շողեր
Երկնասըլաց՝
Գան փայփայել լերանց կողեր ,
Եւ երբ ի լաց՝
Վարդակարօտն երգէ պըլպոււ
Մութ յանտառի ,

Սիրեմ լըսել գեղգեղն անդուլ

իւր բարբառի : »

— « Թըռչնոց ձայնին ականջս է խուլ . . .

Երթայ հեռի : »

— « Երկրի անեղբ անաստաղէն

Երբ գունդ ի գունդ

Մըռայլ ամպեր շանթ կը ցօղեն

Ահեղաթուռ ,

Եւ երբ դողայ բնութիւն համայն

Սարսափահար ,

Սիրեմ լըսել որոտմանց ձայն

Մըրըրկավար : »

— « Կայծականց դղորդք յար ընդունայն

Են ինձ համար : »

— « Հրեշտակադէմ եւ շնորհունակ

Երբ մի կուսի

Փափկիկ մատանց ներքեւ դաշնակ

Մեզ կը խօսի ,

Մինչ ունկընդիրք հոգեպիշ , մունջ

Կան առ նըմա ,

Սիրեմ լըսել կուսին մըրմունջ

Սըրտահըմայ . . . : »

— « Ես անտարբեր եւ անմըռունջ

Հայիմ ի նա : »

— « Զեփիւռն՝ իբրեւ մանկիկ պըւէտ

Հոգւով հիւանդ՝

Երբ համբուրէ կանանչաւէտ

Մարդն ու մարմանդ ,

Եւ երբ զըւարթ բուրմունք խայտան

Մինչեւ յեթեր ,

Սիրեմ լըսել շրշիւնն որ տան

Ծաղկանց թերթեր : »

— « Զեփիւռ , բուրմունք՝ չեն ինձ պիտան

Երթան ի վեր : »

— « Փոթորկատանջ ովկէանէն՝

Երբ անայլայլ

Կոյտ կոյտ ալիք փրփուր հանեն

Սպիտակափայլ ,

Եւ գան փշրիլ մօտ եզերքին

Ժեռուտ , նըսեմ ,

Սիրեմ լըսել գոռումն ու ժգին

Ալեաց վըսեմ

— « Ո՛չ . — այլ բերկրիմ եռանդագին՝

Երբոր լըսեմ

Ըղձայն մանկան հեղամրմունջ

Եւ քաղցրալուր ,

Որ կայ յաղօթս անտըրտունջ

Էին ի լուր .

Կամ երբ լըսեմ ձայնիկ մանկան

Որ փափկագոյն՝

Տայ առ մայրիկն իւր սիրական

Սիրոյ ողջոյն : »

Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Յ. ԼՈՒՂԱԿ

Կը պատմուի թէ թագաւոր մ'իւր դրանկաց հետ ուլ-
կիանոսի մը եղրն գտնուելով ժայռի մը գագաթին վերայ՝ ոյր
ի ստորեւ ալիք կ'մոնչէին կատաղութեամբ՝ ուզեց փորձել
իւր դրանկաց եւ պաշտօնէից քաջասրտութիւնն : Առաւ ի
ձեռին ոսկեղէն բաժակ մը՝ թանկագին քարերով զարդար-
եալ , յաղթական նշան մը դոր իւր քաջութիւնն ստացած
էր վերջին պատերազմին ժամանակ , եւ նետեց զայն ովկիա-
նոսին մէջ . « Պիտի տամ զայն , աղաղակեց , այն մարդոյն որ
համարձակի երթալ բերել զայն : » Բաժակն աներեւոյթ ե-
ղաւ եւ ոչ ոք կը համարձակէր : « Ի՛նչ , ըսաւ թագաւորն ,
բազումք ի ձէնջ դիմագրաւեցին մահուան՝ յանդիման թըռ-
նամոյն , եւ այժմ ո՛չ ոք կ'համարձակի խիզախել ալեաց բար-
կութեան դէմ : » Սակայն անշարժ բազմութեան մէջէն դուրս
ելաւ դեռատի մանկուսիկ մը որոյ գեղեցկութիւնն հրապու-

րեց բոլոր նայուածքներն . վտանգին հետաքրքիր՝ ինչպէս բնական է անդէտ հասակին՝ մօտեցաւ դողալով եւ գոգցես կ'շառագունէր իւր քաջասրտութեան վերայ : Թագաւորն սրտապնդեց զայն շարժմամբ մը՝ եւ նշան ըրաւ նմա մօտենալ եզերքին . մանկլաւիկն յառաջացաւ , եւ առանց նկատելու անդունդին խորութիւնը ուր պիտի ընկղմէր՝ դահավէժ խորասուզեցաւ եւ աներեւոյթ եղաւ : Ո՞վ կրնայ նկարագրել հանդիսականաց անձկութիւնն երբ ծոցն կարկատեցաւ անոր վերայ , եւ երբ կ'լսուէր սովորական շառաչիւնն ալեաց որ կը խորտակուէին ընդդէմ քարաժայռից . ի՞նչ եղաւ արդեօք այն ձեռներէց երիտասարդն որ գնաց գանձ մի փնտռել ի խորս ջուրց : Արդեօք իւր մարմինն յօշոտեցաւ սրածայր խութերու դէմ զոր ծովը կը ծածկէ իւր ծոցին մէջ , անծանօթ յորձանքներ վարեցին զնա ծովափին հեռու , կամ զո՞հ եղաւ արդեօք ծովային նհանգներու որք կը խոպան անդունդին խորն : Կորուսեալ կ'կարծէին զնա եւ արդէն կ'ողբային նորա երիտասարդութիւնն ու քաջութիւնն՝ երբ յանկարծ ցօղակայլակ մազեր դուրս երեւցան կոհակաց մէջէն , յետոյ բազուկ մը որ զալիս կը հերձոյր եւ յետոյ բազուկ մ'ալ որ բաժակն կը բարձրացունէր ալիքներէն վեր : Որպիսի՜ երջանկութեամբ կ'խայտար երիտասարդին դէմքն ջուրերէն դուրս ելած պահուն , ի՞նչ հրճուանօք վերստին կը տեսնէր լոյսն եւ կ'ընչէր ծովափին օդն , եւ ի՞նչ հպարտութեամբ կը սեղմէր իւր գրկաց վերայ այն բաժակն որ մրցանակ եղած էր իւր յանդգնութեան : Դրանիկներն ստիպուած էին շնորհաւորել մանուկ մը՝ ի ներքուստ յանդիմանելով իրենց տկարութիւնը : Տիկնայք որ ներկայ էին այս նորատեսակ խաղին , չէին դադրեր զարմանալէ այս մատաղատի յաղթականին վերայ : « Քաջ է , ըսաւ Թագաւորն , ես ալ կ'գովմամ քու քաջասրտութիւնդ իմ դրանկացս հետ , բայց հարկ է տեսնել թէ այդ արիութիւնդ հասակիդ տկարութեան արդիւնքն է թէ արդարեւ վեհանձն սրտի մը ներշնչումն . վասն զի ով որ միանգամ եւեթ կ'խիզախէ վտանգին՝ քաջասիրտ չէ այն . նա միայն դիւցազն է որ վտանգն մօտէն տեսնելէ յետոյ՝ յայն կը դիմէ դարձեալ : Տղայ , կ'համարձակիս անգամ մ'ալ մտնել ահագնագոչ անդունդին մէջ : »

Թագաւորը երկրորդ բաժակ մ'ալ նետեց ովկիանոսին մէջ : Դողաց մանկլաւիկն , իւր զօրութիւն սպառած էր . « Հայրիկ , աղաղակեց Թագաւորին աղջիկը՝ որ արքունի տիկնայց մէջ կը փայլէր իւր շնորհօք ու գեղեցկութեամբն , մի՛ փորձէք կրկին անգամ իւր քաջութիւնը , բաւ է որ օրինակն տուաւ նա , թող ուրիշներն եւս խոյանան նորա բացած ճամբուն մէջ : » — Հապօն , ըսաւ Թագաւորը , եթէ երկրորդ անգամ միջըրձիս եւ բերես այս բաժակն , քեզ պիտի տամ ո՞չ միայն բաժակն եւ անոր ականակապ զարդերն , այլ եւ արքունեացս ամենաթանկագին գանձն , իմ աղջիկս՝ որոյ ձայնն զքեզ պաշտպանեց : » Մանկլաւիկն ամօթահար եղած էր զի վայրկեան մը իւր քաջութեան վերայ տարակուսեցան այլք , եւ գահավէժ սուզաւ աւելի եռանդեամբ քան զառաջինն : Բայց իզուր սպասեցին անոր վերադարձին , իւր դիակն անգամ չմերձեցաւ ծովափին ուստի նետուած էր :

Է. ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Ո՛ հայկազուն անմեղ մանկունք ,
Կենաց դըրան սեմին վերայ՝
Ձոր շուրջ պատեն գողտրիկ ծաղիկ ,
Եւ ուր զեփիւռ կը գուրգուրայ ,
Յայս բուրաստան
Ուր խինդք խայտան ,

Իբրեւ հրեշտակ աւետարբեր
Ահա մի կոյս գեղածիծաղ
Ողջունելով ծաղկանց թըփեր ,
Ձեզ աւետէ սիրակենցաղ
Նոր եւ արի
Բարի տարի :

Ձեզ ի՞նչ փոյթ թէ կորաքամակ ,
Դողդոջաքայլ մի ծերունի՝

Ձրմենն՝ արդէն կուգայ ճերմակ
Եւ ցըրտաբոյր մի սաւանի
Ներքեւ խոնարհ
Պահել զաշխարհ .

Ձեզ ինչ փոյթ ձիւն , սառնամանիք ,
Մըթին ամպեր եւ փոթորիկ ,
Մինչ ցանկալի կաղանդ մ'ունիք
Որ աւետէ ձեզ աղուորիկ
Նոր եւ արի
Բարի տարի :

Օ՛ն , կայտուեցէք ժըպտուն , զըւարթ ,
Տանց յուսահեղ ոգիքն էք դուք .
Սեղանն է ճոխ եւ լուսազարդ ,
Դադրին տրտունջք եւ արտասուք ,
Եւ սիրաբոյր
Տալով համբոյր ,

Ձեր ծընողք՝ ոյց հոգին ցընծայ՝
Ձեզ նըւիրեն եռանդագին՝
Ոսկեզօծ գիրք մ'իբրեւ ընծայ ,
Մաղթելով որ շնորհէ երկին
Նոր եւ արի
Բարի տարի :

Ձեր նորածիլ սըրտերուն մէջ
Թո՛ղ արեւու լուսոյն նըման՝
Երկինք այսօր վառեն անշէջ
Սէրն ազգութեան եւ սէրն ուսման ,
Սէրն ընկերին
Եւ տըկարին :

Ս. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

7. ԽԱԽԱՐՈՒՄՆ

Արդէի նաւապետաց առաջինն՝ որոյ հանձարն գուշակած էր նոր աշխարհն եւ ոյր համբերութիւնն յաջողեցաւ գըտնել զայն՝ Քրիստափոր Գոլումպոս՝ գիտէր պահել ամենէն վըտանգաւոր պարագայից մէջ անգգայ պաղարիւնութիւն մը եւ մտաց զարմանալի արթնութիւն մը : Չորրորդ եւ վերջին ուղեւորութեան ատեն՝ յոր ձեռնարկեց Սպանիոյ նոր երկիրներ տալու համար , մինչ Սպանիա զինքն զրկած էր իւր տիտղոսներէն եւ պատիւներէն , ստիպուեցաւ կռուիլ մարդոց նենգութեան եւ սպառնալից տարերաց դէմ : Կորոյս նա իւր նաւերէն մին ապառաժուտ ծովագրի մը վերայ՝ զոր անուանեց Ծովեղբ հակառակութեանց . իւր քով՝ գտնուած երեք նաւերն փոթորիկի ժամանակ իրարու բաղխեցան եւ ծովակալն ինկաւ Ճամայիքի ափանց վերայ : Այս կղզւոյն բնակիչներն՝ որոց արդէն այցելած էին Սպանիացիք՝ նախ իբրեւ եղբայր հիւրընկալեցին նաւաբեկեալներն , Քրիստափոր Գոլումպոսի կամաց կ'հնազանդէին իբրեւ տեսառն իւրեանց եւ կ'մեծարէին զնա իբրեւ հայր . բայց ընդհուպ տաղտկացան օտարներն հաղորդակից ընելէ իրենց երկրին բնական հարստութեանց : Ապստամբեցան ընդդէմ Սպանիացւոց եւ սպառնացան սպանանել զնոսա : Գոլումպոս չուներ կարողութիւն կղզեցւոց դիմադրելու , անբաւական քանի մը զինուորներ ուներ միայն , իւր ընկերներէն բազումք գացած էին ի Ս. Գոմինիկ նաւ մը գտնելու համար որպէս զի տանէր զիրենք ի հայրենիս : Գոլումպոս չկարենալով բռնութիւն գործածել իւր անձին պաշտպանութեան համար , խորամանկութեան եւ գիտութեան դիմեց՝ որ զէնք մ'է վայրենեաց դէմ : Իւր աստղաբաշխական ծանօթութիւնք յայտնած էին նմա լուսնոյ խաւարման մերձաւորութիւնն : Այն օրն իսկ յորում տեղի պիտի ունենար այս խաւարումն՝ Գոլումպոս իւր շուրջ հաւաքեալ ամբոխին այսպէս խօսեցաւ . « Սպանիացւոց Աստուածն իւր սիրելի զաւակաց նկատմամբ ձեր բռնած ընթացքին վերայ զայրացած՝ իւր պաշտպան ձեռքն կ'հանէ ի ձէնջ : Այս գիշեր ի ժամ 12՝ դժգոյն եւ առկայծեալ պիտի տեսնէք

այն աստղն որ արեւին լուսոյն թերին կը ընու : Բնութիւնը պիտի խորասուզի մթութեան մէջ , պիտի մատնուիք այն պատժոյն որում արժանացած էք ձեր ոճիրներով : » Բնիկներն քրքիջ բարձին այս խօսքերուն վերայ եւ սպառնալիքներ ուղղեցին ծովակալին . սակայն ոչ ոք համարձակեցաւ մխել ի նա ձեռն , թշնամանելով հանդերձ՝ կ'երկնէին ի նմանէ եւ ալեւելէն քաջասիրտներն իսկ նախապաշարուած երեկոյեան կ'սպասէին : Բայց ի գալ գիշերոյ երբ տեսան լուսինն որ յամրընթաց կ'բարձրանար ջինջ երկնից մէջ եւ ի հեռուստ անապատաց վերայ կ'հեղոյր արծաթափայլ լուսոյ հեղեղներ , յայնժամ զանձինս փրկուած կարծելով՝ ուրախութեան աղաղակներ արձակեցին եւ սլարեր յօրինեցին իրենց երկրին ցուցքերն երգելով : Զայրոյթ եւ ատելութիւն կը զարթնուին ընդդէմ Սպանիացւոց , ցորչափ վտանգին գաղափարն կ'ընջուէր իրենց մտքէն : « Աղետից մարդարէ , կ'գոչէ ձայն մը , պիտի կրես ստախօսութեանդ պատիժն : Բարեկամք , զարնենք զանի նոյն իսկ այս գիշեր այն աստղին լուսովն զոր ինքն անխնայ : » Այս խօսքերն հազիւ արտասանուեցան եւ ահա թեթեւ քօղ մը գոգցես տարածուեցաւ օդին մէջ , լուսինն՝ որ այնքան կենդանի փայլ մը կ'արձակէր՝ տփուկեցաւ եւ սկսաւ խաւարիլ տակաւ առ տակաւ : Յորչափ մթութիւնն կ'ծածկէր ամէն ինչ՝ երգոց չոխնդներն կ'նուազէին , պարուց ախոյժն կ'անհետանար : Վերջապէս երբ մթութիւնն կատարեալ եղաւ՝ բոլոր կղզեցիք անձայն եւ անշարժ մնացին . այս . տխուր լուութեան յաջորդեցին վշտի եւ յուսահատութեան ճիչեր , կը թափառին աստ եւ անդ մոլորամիտ եւ խեղայեղ , որպէս թէ մեծ Ոգին արտասանած էր իրենց մահալճիւն , եւ իրենց կղզին ոչնչութեան մէջ պիտի ընկղմէր : Ամենեքին միաձայն հաւանութեամբ ընթացան դէպ յայն խրճիթն ուր կը բնակէր Քրիստոփոր Գոլումպոս , կ'աղաչեն զնա ներել իրենց , բարեխօսել իրենց համար եւ ամոքել աստուածային զայրոյթն : Ծովակալն փոքր ինչ անողորքելի մնաց . յետոյ տեղի տալով նոցա թախանձանաց եւ արտասուաց . « Եթէ ինձ կ'իստատանաք , ըսաւ անոնց , ապագային մէջ հաւատարիմ մնալ Սպանիացւոց , բարի եւ մարդասէր լինիլ առ օտարականս զոր Աստուած իբրեւ ձեզ եղբայր ստեղծած է ,

պիտի աղաչեմ զնա գթալ ձեր վերայ եւ մէկ ժամու մէջ ձեզ պիտի դառնայ այն աստղին լոյսն յորմէ զրկուած էք : » Լուսինն վերստին երեւեցաւ արդարեւ որոշեալ վայրկենին : Ճամայիքի բնակիչներն Սպանիացւոց հըռ գերիներ եղան , եւ Գոլումպոս յարգուեցաւ կղզւոյն մէջ ոչ թէ միայն իբրեւ թագաւոր այլ եւ իբրեւ գերագոյն էակ մը որ կ'հրամայէ բնութեան եւ տարերաց :

Ը. ԱՍՏԵՂՔ

ՄԱՆՈՒԿՆ

Լուսնակ մոլոր , ըսէ՛ մեզ
Յերեկ ատեն ո՛ւր դիմես :

ԼՈՒՍԻՆ

Որդեակ ես ալ աշխարհ մ'եմ
Քոյոյդ չըրջանը կ'ընեմ .
Արբանեակ մ'եմ երկրի մօտ
Կը ցայտեմ ցօրք մի աղօտ ,
Բայց արեւէն կառնում զայդ .
Նուաղիմ երբ նա գայ ի յայտ :

ՄԱՆՈՒԿՆ

Յայգոյն դու աստղ պայծառ ,
Երբ արեւն ալ չը շողար ,
Ո՛ւստի կուգայ փայլդ , Բ՞նչ ես
Ո՛վ Արուսեակ զուարթ երես :

ԱՐՈՒՍԵԱԿ

Երկիր մ'յոր երգ ի բերան
Խաղան մանկունք կարմրեփեան ,
Իմ չողոչ լոյսս՝ արեգին
Պարզ ցոլացումն է ինքնին :

ՄԱՆՈՒԿՆ

Իսկ դո՞ւ , լուսոյ աղբերակ
Գերագոյն ջահ՝ Արեգակ :

ԱՐԵԳԱԿՆ

Ես ալ երկիր մ'եմ , որդեակ ,
Ունիմ անտառ ու վրտակ ,
Այլ կը կըրեմ զերդ պըսակ
Բոցեր՝ որոց չողքն արագ
Վաթսուն երկրաց զանազան
Լոյս՝ ջերմութիւն՝ կեանք կուտան :

ՄԱՆՈՒԿՆ

Նորատեսիլ դու զանգուած ,
Որ գիշերներն յեղակարծ
Մեզ կ'երեւիս եւ ընդ փոյթ
Փոխես ձեւ՝ եւ դէմքն ուղեոյդ ,
Ո՞ւր կերթաս , ո՞վ դու վարսամ :

ԳԻՍԱԻՈՐՆ

Յերկինս յածիմ , եւ մընամ
Որ փոխարկէ զիս Աստուած
Ի յօթեւան բընակչաց :

ՄԱՆՈՒԿՆ

Եւ դուք մեր խոր գիշերաց
Անոյշ զարդեր լուսազգեսաց ,
Դուք եւս երկրաց էք ինչ հոյք ,
Աղամանդեայ աստեղց բոյք :

ԱՍՏԵՂՔ

Վերնագաւառ բարձանց մէջ
Մեք արեւներ ենք դըրուած ,
Կեանք տայ անձնիւր ոք ի մէջ՝
Երկրանձման աշխարհաց :

ՄԱՆՈՒԿՆ

Նոցա թիւն է՞ իսկ անբաւ ,
Տիեզերք ո՞ւր կ'առնու զրաւ :

ԱՍՏԵՂՔ

Ո՛հ , աւելի դիւրին էր
Համբել զաւազ ծովեզեր
Բան խաղաղիկ միջոցին
Արեգակունքն այն հրածին ,
Երկիրներն այն արգաւանդ՝
Զոր ձեռք Հաստէին ցանեց անդ :
Այս աշխարհաց ի կեդրոն
Նայի Աստուած ակընդէտ ,
Նոցայն գըծուած է պաշտօն ,
Շըրջան կ'առնուն ետընդետ ,
Իւր օրինաց տակ հեշտին
Գունդք մեր շքեղ կը պճնին ,
Կը ծնի սէրն ի սիրտ մօր ,
Ծաղկունք ընդ դաշտըս բոլոր :

Յ. ՓՈԹՈՐԻԿ

Ամրան գիշեր էր . մայր մի արթնցաւ հողմոյ սոսկալի
բաղիսիւնէ մը որ սարսեց իւր խոնարհ տանիքը : Իւր ա-
ռաջին մտածումն եղաւ որդին , եւ թէեւ չուառ կինն հա-
զիւ կ'զօրէր քայլել . գնաց դէպ յորրանն՝ լապտեր ի ձեռին :
Մանուկն կ'ննջէր , իւր փոքրիկ բազկաց մին գլխուն վերայ
բարձրացուցած՝ փղոսկրեայ կամար մը կ'ձեւացունէր իւր
խարտեաշ հերաց վերեւ . նորա նինջն խաղաղիկ էր եւ ա-
ռանց արթննալու գողցես կ'ժպտէր իւր մօր : Մայրն ապա-
հով իւր որդւոյն վերայ՝ գնաց դէպ ի դուռն , բացաւ զայն ,
մղձկուտ օդ մ'զգաց զոր հազիւ կրնար չնչել , եւ տեսաւ
սիրտ ի տաքնապի փոթորկի մը պատրաստութիւնն : Լուսինն՝

որ սկսած էր իւր ընթացքը ջինջ երկնից մէջ՝ տակաւ անհետ
կ'լինէր ամպոց մէջ, հոգն՝ անձրեւին նախազուշակն՝ կ'յառ-
նէր մերթ ընդ մերթ, կ'հակէր խոտերն ու տունկերն, եւ
լճին ջուրն կ'բաղխէր եզերքին կողմններուն դէմ: Վերջա-
պէս երբ բոլոր ամպերն կուտեցան՝ մեծ կաթիլներ կ'լցնա-
լին, եւ ընդհուպ անձրեւաբեր տարափներ տեղացին մո-
լեգին թափով: Մայրն ըստ կարեւոյն փակեց խարստու
դուռն եւ ի գուճս ինկաւ որրանին քով: Իողալով կ'սպասէ
որոտման առաջին հարուածին, կայծակն ճայթեց, « Աստ-
ուած իմ, գոչեց նա, աղատէ իմ որդիս: » Շառաչունն եւ
վտանգն անցած էին, բայց նա հազիւ կ'համարձակէր դի-
տել իւր որդեակն. ի վերջոյ սեւեռեց իւր աչքեր անոր վե-
րայ եւ աղետալի մտածութիւն մը սառեցոյց զնա սոսկմամբ:
Լսած էր թէ կայծակն կ'մեռցունէ անհաւատալի արագու-
թեամբ մեռեալին վերայ թողլով կենաց բոլոր երեւոյթներն:
« Ո՞վ գիտէ, կ'ըսէր ընդ ինքն, թէ զաւակս դեռ իմա է:
Իւր հոգին թերեւս երկնից մէջ հրեշտակաց հետ է այժմ,
թռչելով փոթորկին վերայ, եւ երբ համբոյր մը տամ՝ սի-
րուն գլուխը փոշի պիտի դառնայ, արթնցի՛ր զաւակս: » Տը-
ղայն կ'ննջէր միշտ առանց դիրքն փոխելու: Ի զուր որոտման
հարուածներ իրարու կ'յաջորդէին՝ արձագանգէն կրկնուած:
Ի զուր շառաչն անձրեւին որ կ'բաղխէր հիւղակին դուռն
ու տանիքը՝ կ'խառնուէր հովերէն արմատախիլ եղած ծառոց
շաչիւնին հետ: Բնութեան շփոթ շփոթէն մէջ տղայն հան-
դարտիկ կ'ննջէր: Մայրն միշտ մի եւ նոյն գաղափարաւ ընկ-
ճեալ՝ ինկած էր անկողնոյն վերայ եւ չէր իշխեր հպիլ իւր
որդւոյն՝ սակայն ջրոյ կաթիլ մը՝ որ թափանցած էր տանի-
քէն՝ ինկաւ մատաղատի որդւոյն պարանոցին վերայ. մա-
նուկն թեթեւ հառաչք մ'արձակեց, բացաւ մէկ աչքն՝ կի-
սովի նայեցաւ իւր մօր եւ վերստին փակեց: Ինչպէս կարելի
է նկարագրել այն խնդութիւնն զոր զգաց կինն՝ տեսնելով թէ
ինքն դեռ որդի մ'ունէր: « Աստուած իմ, ըսաւ, քան զայս
լաւագոյն ինչ չէի խնդրեր ի քէն, դու կ'լսես մարց աղա-
ղակն փոթորկին մէջէն: » Փոթորկին կ'թուէր ցածնուլ, եւ
որոտումն ի հեռուստ միայն կ'լսուէր: Յանկարծ կ'մօտենայ
ահաւոր հարուածն, կ'սասանեցունէ հիւղակը, թշուառ կ'ինն

ի ծուներ կուգայ յանոտից անկողնոյն. յայնմհետէ օդն կ'հան-
դարտի, անձրեւն շիթ առ շիթ միայն կ'հոսի եւ լուծիւնն
կ'վերահաստատուի անզգալաբար: Քանի մը ժամեր անցած
էին, եւ գիշերն իւր վախճանին կ'մօտենար: Լուսոյ սկզբնա-
ծագ ճառագայթներ կ'սկսէին նշողել բիւրեղափայլ երկնից
մէջ, օդն զովացած էր եւ գիշերոյ մառախուղներէն զերծ,
դալարիք գիշեր ատեն նոր կենդանութիւն մ'առած էին,
ծաղկունք ի վեր կ'ամբառնային իրենց տամուկ գլուխն, եւ
անտառք կ'բուրէին հոտ անոյշ: Մանուկն արթնցաւ. քնացած
էր նա կոչելով « Մայր իմ », եւ այս առաջին բառն էր զոր
արտասանեց դարձեալ ի զարթնուլն: Խեղճ կ'ինն ի ծուներ ե-
կած էր մահճին ստորոտը: « Ինչո՞ւ համար, ըսաւ իւր զա-
ւակն, առանց ինծի կ'աղօթես, Աստուած չ'պիտի լսէ քեզ: »
Այս վերջին բառերն արտասանելով ելաւ որրանէն, վազեց
դէպ յիւր մայրն, տարածեց իւր ձեռներ գրկելու համար զնա.
բայց մայրն չ'պատասխաներ նմա. Աստուած կոչած էր զնա առ
ինքն փոթորկին ժամանակ, եւ որոտման վերջին հարուածն
վախճան տուած էր իւր կենաց: Արտասուեց մանուկն եւ
հասկցաւ իւր դժբաղդութիւնն հակառակ իւր հասակին տկա-
րութեան, միայնակ կ'մնար երկրի վերայ, եւ ո՛չ մի ձեռք
չ'պիտի սրբեր նորա արտասուքը: Իւր աչքն վերացոյց յեր-
կինս, նեցուկ մի խնդրելու համար. այս պահուս արեգակն
կ'չողայր հորիզոնին վերեւ եւ հիւղակին ջախջախեալ պատու-
հաններէն կ'թափանցէր իւր բարերար ճառագայթներովն՝ ի
նշան Նախախնամութեան որ կ'հսկէ որբոց վերայ յայսմ աշ-
խարհի:

Թ. ԻՂՁՔ ԻՄ

Թէ ես լինէի արեւն այն պայծառ
Որ շողայ յեթեր իբր աչք Անմահին,
Ո՛հ, կը տանէի բերկրանք անբսպառ
Յուրտէն եւ ցաւէն կըծկած ու ընդարմ հիւանդ աղքատին:
Թէ լինէի ես սիւքն ամարայնի
Որ կը մըրմընջէ ըզթերթիւք ծաղկանց,

Յերկիր հեռաւոր շուտ կ'ընթանայի
Տանիւ քաղցրալուր բառեր եւ սրբեւ զարտասուս բաղմաց :

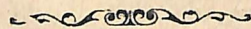
Թէ ես լինէի աստղն այն բարեբաստ՝
Որ փայլի գիշերն երկնից ի տարած ,
Պիտի ուզէի ուղղել զառաքաստ
Նաւաբեկելոյն՝ որ յածի կոծի ընդդէմ մըրըրկաց :

Թէ ես լինէի ցածունն այն ծաղիկ
Որ ընդ խընամովք բարձրելոյն կ'աճի ,
Պիտի ուզէի որ ձեռք մի գողտրիկ
Դեռ թարմ զիս քաղէր պըճնելու համար ըզփայտըն խաչի :

Թէ ես լինէի ծիծառն երգեցիկ՝
Որ կը ճըռուողէ օդոց մէջ ի սահ ,
Զըւարթ կ'ընէի զայն աշտարակիկ՝
Ուր գերին նըւաղ ծանըր կապանաց տակ կը հեծէ , վահ :

Թէ ես լինէի ամպն արշաւասոյր
Որ փախչի հովուն թափողն այն ուժգին ,
Պիտի ուզէի վըճիտ հեղուլ ջուր
Շարժուն աւազին մէջ մոլորայած հէք ուղեւորին :

Սակայն փոխանակ ըղձից միօրեայ՝
Լաւ եւրս կուգեմ զգալ ամեն վայրկեան
Մօրկանս ջերմ համբոյրն իմ ճակտին վերայ ,
Եւ սիրոյ պարգեւն իւր փոխարինել միշտ յերջանկութեան :

9. ԶԿՆՈՐՍԻՆ ԱԻՆԸ

Գիշերն տարածուած է ովկիանոսին վերայ : Նրկինք մթին
են եւ ամպամած , եւ սա ծովեզեր վերայ՝ ուր ժայռեր ու
խութեր կան ցանուած՝ մթութիւնն կատարեալ պիտի լինէր
եթէ չգտնուէին աստ եւ անդ լուսոյ նշոյններ որք կ'ցոլա-
յին ծովեզերեայ հիւղակաց մէջ : Այս վայրկենին ձկնորսք

խոյս տալով ծովուն վտանգներէն՝ երեկոյեան ճաշն կ'ընէին
իւրեանց մատաղատի ընտանեաց հետ , եւ յառաջ քան զլի-
նէն ի քուն կ'հաշուէին կրակարանին շուրջ օրուան վաստակն :
Բայց մինչդեռ մարդիկ կ'ուրախանան բոլոր այս խրճիթնե-
րուն մէջ , կին մի արտասուագին նստած է ծովափին վերայ ,
ունկն դնելով խորտակող ալեաց շառաչման եւ ջանալով բան
մի որոշել զովկիանն ծածկող մթութեան մէջ : Իւր ամուսնոյն
կ'սպասէր նա , որոյ նաւակն մեկնած էր այգուն այլոց նա-
ւակաց հետ եւ դեռ չէր վերադարձած : Ընդ երկար սպասե-
լէ վերջ՝ դարձաւ կինն իւր բնակարանը , տուաւ իւր զաւա-
կաց երեկոյեան համբոյրն , եւ տեսնելով նոցա փակեալ ար-
տեւանունքն՝ գաղտագողի դուրս ելաւ հիւղակէն եւ մագլեց
այն բլուրն ի վեր ուր կ'ըրարձրանար Ս. Առսին մատուռն :
Որպիսի գորովով եւ քանի՜ եռանդեամբ կ'ընդդէր յերկնից
ալեաց վերայ մոլորող ձկնորսին կեանքն : Բայց մինչդեռ կ'ա-
ղօթէր՝ հոգմն յարեաւ , ծովն կրկնակի հարուածներով կ'բաղ-
լսէր ափունքը , կայծակն կ'ձեղքէր ամպերն եւ լուսոյ հետք
մի կ'թողուր հեռաւոր կոհակաց վերայ , ամպերն կ'որոտային
խուլ գոռամբ : Խեղճ կինն սարսափահար կ'իյնայ ի գետին ,
եւ իբր նուաղեալ կ'մնայ քանի մը վայրկեաններ : Ապա՝ երբ
փոքր ինչ փոթորիկն կ'ցածնու , կ'հասնի իւր խրճիթն , կ'գտնէ
իւր զաւակներն նոյն վիճակին մէջ , այնքան խաղաղիկ եւ խո-
րին էր նոցա քունն : Ինքն իսկ տեղի տալով երկարածիդ պար-
տաման՝ ննջեց . այլ իւր քնոյն մէջ հոգին կ'տանջուի մի եւ
նոյն գաղափարով , կ'կարծէ տեսնել զիւր բացակայ ամու-
սինն : Կ'զարթնու , ուրախութեան ձիւ մ'արձակելով , բայց
ինքզինք միայնակ կ'գտնէ . դեռ կ'քնանային իւր զաւակներն .
պայծած լոյս մը ամենուստ կ'թափանցէր հիւղակին ծերպեքէն
ներս : Գժբաղդ կինն վայկեան մ'իսկ նիրհելուն վրայ ցաւած՝
կ'ընթանայ ի ծովեզրն , անդ կ'նշմարէ նաւակի մը բեկորներն
զոր դէպ յափունս մղած էին գիշերուան ալիք : Ասարսուի տես-
նելով զայս , բայց իւր թշուառութեան խելամուտ լինելու հար-
կէն վարեալ՝ յառաջ կ'երթար , մարդ մի կայ իւր ոտից տակ :
անշարժ եւ պաղեալ , դէմքն ծածկուած աւազին մէջ : Նորա
հասակէն եւ հանդերձից պատառներէն ճանչցաւ իւր ամու-
սինն : Սակայն դեռ կ'տարակուսի , կ'բարձրացունէ այն գը-

լուխն՝ զոր մահն ծանրացոյց իւր ձեռաց մէջ: Ո՞վ կրնայ նկարագրել ինչ որ զգաց նա այսպիսի վայրկեանի մը մէջ. վասնզի վշտեր կան զորս Աստուած միայն կրնայ ամոքել, եւ զորս չ'կրնար արտայայտել ո՛չ մի բարբառ մարդկեղէն:

Ժ. ԱՌԻՍՆԱԿ

Երբոր գիշերն ահեղաստուեր՝
Տիեզերաց վերայ համայն
Գայ տարածել իւր մութ թեւեր,
Եւ սոխակին ալ գողտրիկ ձայն
Չ'ուզէ վարդին սիրոյ հրաւէր.
Մինչ քաղցրագին ու լռելեայն
Հեզիկ ելնեն երկինքն ի վեր
Սահուն ալեաց մըրմունջք միայն.

Ի տըքնութեանց բազմավանտակ՝
Մինչ թըշուառն իւր ցուրտ յարկին տակ
Փութայ հանգչիլ յանդորր ի քուն,
Եւ մինչ այլուր հաճոյք եւ պար
Եւ հեշտութիւնք՝ ոյց մէջ թագուն
Վիշտեր հըսկեն մահատիպար՝
Յուզեն ոգիքն եւ կը խայտան
Ուստերք, դըստերք սիրատատան:

Խորհրդաւոր, աստեղափայլ
Գիշերին մէջ դու դալկահար՝
Թողուս ամպերն եւ յամրաքայլ,
Ո՛ր երկնաճեմ ժըպտուն գոհար,
Լուսնակ, չըրջիս՝ վառ, անայլայլ
Աչօք դիտել ըզմեր աշխարհ,
Եւ թօթափել ճակտիս մըռայլ՝
Շողերէդ չող մ'ուրախարար:

Սիրեմ ըզքեզ սիրով յիմար.
Պաշտեմ ըզքեզ — զի դու, լուսնակ,

Գորովագութ եւ շնորհունակ
Սիրոյ հրեշտակ մ'ես ինձ համար.
Ըզքեզ տեսնեմ՝ երբ միայնակ,
Արտասուաց մէջ աչերս ի չող,
Ի զուր խընդրեմ ըմպել մի ցօղ
Որով մարի հոգւոյս կըրակ:

Ըզքեզ տեսնեմ՝ երբ՝ դառնագին
Երազոց մէջ՝ սըրտիկս անյոյս
Որոնէ ջինջ լոյսն արեգին
Եւ երբ արեգն անդ չըտայ լոյս . . .
— Ձես դու հըպարտ անոր նըման.
Դու հիւղ սիրես, նա՝ օթեւանք,
Նա պալատներ սիրէ, դու՝ վանք,
Նա՝ բոյն, օրրան, դու՝ գերեզման . . .

Պաշտեմ ըզքեզ, զի դու, լուսնակ,
Ինձ պէս՝ անշուք եւ վըշտակիր՝
Թախառելու համար մինակ
Էին կամօքն յաշխարհ եկիր.
— Ետ ինձ ցաւեր բազմագունակ,
Քեզ՝ բիւր աստղեր . . . անկարեկիր,
Եւ երկոցունցս ալ շարունակ
Հեծել . . . — անգութ ճակատագիր:

Իսկ դու, խոժոռ ամպոց իսկ տակ,
Լուսնակ, կայտուես մըշտածիծաղ,
Դու վայելես եթերն յըստակ,
Աստեղաց մօտ վարես կենցաղ.
— Ինձ ըսպառնան բաղդին ապտակ,
Անլուր աղէտք, մահու մանգաղ,
Եւ մարդակուլ՝ անյիշատակ
Մի ցուրտ եւ նեղ փայտեայ դագաղ . . .

Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

10. ԵԱՄԿԵԱԼ ԱՐՄԱՐՆ

1812ին, այն պահուն յորում գաղիական բանակն բոլոր Գերմանական տէրութեանց զօրաբաժիններով ստուարացած՝ կ'իջողուր զԳերմանիա երթալու համար Ռուսիոյ վերայ, Գաղիացի զինուոր մը վախնալով զի մի գուցէ պատերազմին ձախորդութեանց մատնէ այն փոքրիկ հարստութիւնն զոր իրեն հետ բերած էր, ընտրեց առանձին վայր մը, Դրեսդէի շրջակայքն. պեղեց հողն եւ պահեց հոն ինչ որ ունէր, 5 հարիւր (ոսկի) ֆրանք, զինուորի մը համար մեծաքանակ գումար՝ զոր իւր ընտանիքն տուած էր նմա ի սիրտումն զրկանաց պատերազմին։ Անձկանօք սրտի բաժնուեցաւ այն փայլուն ոսկիներէն որք կ'կրէին իւր զօրապետին պատկերն, երկնչելով թէ գուցէ հոն չ'պիտի գտնէր՝ եթէ երբէք վերադառնար։ Սակայն որովհետեւ բնաւ չէր հաշուեր թէ Ռուսիոյ մէջ կը մեռնի, ուստի նշան դրաւ այն տեղւոյն ուր թաղեց իւր ոսկին՝ այնպէս որ ինքն միայն կրնար ճանչել զայն, առանց ուրիշի մը հետաքրքրութիւնն եւ կասկածն զարթուցանելու։ Հարկ չէ այժմ պատմել այն պատերազմին աղէտներն որոց յիշատակն ընդ երկար պիտի պահեն Ռուսիա եւ Գաղիա։ Մեր զինուորն զերծաւ ի մահուանէ, այլ կորոյս իւր ազատութիւնն, մնաց ի Ռուսիա մինչեւ ի 1814։ Երբ խաղաղութիւնն վերստին բացաւ նմա Ֆրանսայի ճանապարհն, ըստ կարելւոյն վաղվաղեց երթալ ի Դրեսդէ, եւ թէեւ պարտասեալ՝ այլ իւր առաջին խնամոյ հողն եղաւ ընթանալ դէպ յայն վայր ուր ծածկած էր իւր ստակն։ Իւր ունեցած մէկ ձեռքով — վասնզի իւր մէկ բազուկը կորուսած էր Մոսկուայի դաշտին մէջ — սկսաւ փորել փնտռել այն կաշեայ քսակն որ կ'պարունակէր 25 նաբոլէոններն։ Ընդհուպ քսակն յերեւան եկաւ, բայց դատարկ էր։ Տրամութեամբ դիտեց զայն եւ երբ կ'պատրաստուէր ի բաց ընկենուլ անիծելով բաղդն որ ազատեց իւր կեանքն՝ իւր գանձը յափշտակելու համար։ Երկրորդ անգամ ուղեւով հաւաստի լինել իւր դժբաղդութեան վերայ, դարձեալ կ'բանայ քսակն, աչքերն կ'յածէ անոր ամէն մի անկիւններն եւ կը գտնէ փոքրիկ թուղթ մի որոյ վերայ գրուած էին հետեւեալ

բառերն. «Պիտի գտնես հինգ հարիւր ֆրանքդ Համպուրկի մէջ այս Էնլումայափոխին քով, որ պիտի հատուցանէ քեզ նաեւ այս գումարին շահը՝ քսակն իւր ձեռաց մէջ դրուած օրէն սկսեալ»։ Այս տոմսն դառն կատակ մ'երեւցաւ այն գողութեան վերայ յաւելեալ՝ որում զոհ գացած էր զինուորն։ Սակայն հէք զինուորն ուղղակի գնաց Համպուրկ, նշանակեալ վայրն. որքան զարմացաւ՝ երբ լումայափոխն նորա յայտարարութենէն ճանչելով թէ իրապէս իրեն կ'վերաբերէր ծածկեալ արծաթն՝ անմիջապէս հաշուեց նմա բաց ի դրամադրխէն նաեւ յիսուն ֆրանք շահ, առանց յայտնելու նմա թէ ինչ զարմանալի գաղտնեօք աւանդապահ եղած էր գանձուն։ Զինուորն առաւ այս հինգ հարիւր յիսուն ֆրանքն առանց բան մը հասկընալու եւ այս ստակով՝ որ իւր բացակայութեան ատեն յարգուած էր՝ իւր երկիրը վերադառնալով գնեց փոքրիկ ագարակ մի, ուր երկար ատեն ապրեցաւ նա շրջապատեալ բազմաթիւ ընտանիքէ եւ զուարթ թոռներէ։

ԺԱ. ԹԵԻԱԻՈՐ ՄԻՋԱՏՆ

Թո՛յլ տուր թըռչիմ հետոցդ վրայ,
Մանկական ձեռնըդ մէկդի՛ տար,
Զեմ ես ինչ որ, սիրուն տըղայ,
Կը կարծէ զիս միտքդ ապիկար։

Ես այն թիթռան կը նըմանիմ
Որ յոյժ վստահ իւր փոփոխմանց՝
Սիրէ խաղալ մէջ ծործորին
Շուրջ վարդերուն այլ եւ մանկանց։

Կ'ուզես բըռնել զիս, բայց ընդվայր,
Բոց մը բըռնել դիւրին էր քեզ.
Խոյս տամ՝ ձեռքէդ ի խաղ ու ի պար,
Յերկնից կուգամ, հոգի մ'եմ ես։

ԼԱՄԱՐԴԻՆ

11. ԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սուրբն Բերնարդոս՝ յերկոտասաներորդ դարու՝ ո՛չ միայն տիպար էր ներանձնական կենաց եւ պատգամեկեղեցւոյ, այլ եւ իւր մենաստանին խորէն կ'միջամտէր աշխարհական գործոց . կ'թղթակցէր թագաւորաց հետ, կ'ուղղէր զնոսա իւր խրատութեամբ եւ բոլոր քրիստոնէսոց ընկերութեան վերայ փրկարար ազդեցութիւն մի կ'ներգործէր : Այս ազդեցութիւնն փառասիրութեան արդիւնք չէր, ինքնածին էր ի նրմա, եւ զայն կ'գործածէր բարքերն ու օրէնքներն բարւոքելու, յուր կիրքերն զսպելու եւ ամենուրեք յաղթող հանդիսացնելու համար Աւետարանին ոգին : Օր մը բարեպաշտ Աբբայն հեծած իւր ջորւոյն վերայ՝ ընկերակցութեամբ քանի մը կրօնաւորաց՝ կ'ուղեւորէր փոշելից ուղիներէ : Յանկարծ անթիւ ամբոխ մը խափանեց իւր ճանապարհն : Շանբանեի կոմսն իւր ճորտերէն շրջապատեալ կ'յառաջանար, եւ սպառազէն մարդիկ ոճրագործ մ'ի մահ առաջնորդէին : Զայս տեսնելով Բերնարդոս՝ յարգանք խոնարհեցաւ կոմսին առջեւ, բայց այս պարտքն կատարելէ յետոյ՝ այրն Աստուծոյ դնաց այն եղկելոյն քով որ քանի մը վայրկեան եւս պիտի ապրէր : Փորձեց մխիթարել զնա . « Հայր իմ, գոչեց դատապարտեալն, չեմ վախնար մահուանէ, բայց ի՞նչպէս պիտի երեւիմ Աստուծոյ առջեւ, առանց իւր ներմանն արժանանալու » : Բերնարդոս փոխանակ անոր պատասխանելու դարձաւ առ կոմսն, որ ըսաւ անոր բարեմիտ ժպտով մը . « Պատուական հայր, ի՞նչ կրնամ ընել ձեզ եւ ձեր եղբարցն համար՝ ի յիշատակ այս բարեբաստիկ պատահման » : « Տէր, պատասխանեց Բերնարդոս, շնորհեցէք ինձ այս մարդոյն կեանքը՝ զոր ահա ձեր աղեղնաւորք ի մահ կ'առաջնորդեն » : — Բայց՝ եթէ գիտնայիք թէ որպիսի ոճիրներով չաղախեալ է նա . միթէ կարելի՞ է անպատուհաս թողուլ աշխարհի մէջ այս մարդը՝ որ գայթակղութիւն եւ սոսկումն եղած է միշտ : — Եթէ կ'ինդրեմ ի ձէնջ այս եղկելոյն շնորհն, զնա աշխարհի տալու համար չէ, այլ Աստուծոյ՝ քակեցէք անոր շղթայներն, պիտի տանիմ զինքն առանձնութեան մէջ .

երկրի ժխորներէն հեռի՝ աւելի լաւ պիտի լսէ նա իւր խղճին ձայնը եւ աստուածային շնորհքն պիտի սրբէ անոր սիրտը : — Զեր մարդասիրութիւնն, հայրիկ, ձեզ հաւատալ կուտայ հրաշքի մը՝ որ չ'կրնար տեղի ունենալ այդպիսի եղեռնագործի մը համար : — Ազնիւ կոմս, յիշէ՛ք Փրկչին կարողութիւնն եւ ողորմութիւնն, որ խաչին վերայ ներեց զղջացողին, եւ դու ալ ներէ » : Այս վերջին խօսքերէն յուզեալ կոմսն հրամայեց որ դատապարտեալն յանձնուի իւր ազատարարին ձեռքն, եւ Ս. Բերնարդոս յաղթապանծ զինուորէ մ'աւելի երջանիկ՝ առաջնորդեց կալանաւորին : Երբ հասաւ իւր մենաստանն՝ յորում ամենայն ինչ խաղաղութիւն կը ներշնչէր, ոճրագործն իսկոյն ապաշխարութեան հրահանգաց տուաւ զանձն ջերմեռանդութեամբ եւ տակաւ սրբուեցան իւր բոլոր աղտեղութիւնք եւ նորոգ զարդարեցաւ նորա էութիւնն : Յետ ոչ սակաւ ամաց Շանբանեի կոմսն յայց ելաւ Գլխավորի մենաստանին : Տեսաւ անդ կրօնաւոր մը որոյ բարեպաշտ ընթացքն բարի օրինակ մ'էր մենաստանին մէջ . այն դատապարտեալն էր նա որոյ կեանք շնորհած էր ինքն զիջանելով Սրբոյն Բերնարդոսի աղաչանաց :

ԺԲ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ

Վարդեր ու վարդեր
Թերթ ի թերթ փըթթեր,
Ի կապոյտ եթեր
Զիւնափայլ ամպեր՝
Քայլերուդ առջեւ
Սըփռելով թերթեւ,
Քեզ բընութեան հետ՝
Յայս ժամ հեզաւէտ,
Մընան մեծայոյս,
Ո՛վ քաղցր Արշալոյս : —

Ահա շող ի շող
Շուշանաց ի քօղ,
Զիւր ոսկենըշյւ
Վարսեր հոյլ ի հոյլ
Ծուփ ի ծուփ խփիւն՝
Թողլով ի զեփիւն,
Եւ մարգըրտայեռ
Պարզելով թեւեր՝
Նազ ի Արշալոյս,
Երկընքին այն կոյս:

Ահա վառ ի վառ
Ճակատուն գոհար,
Եւ բըբերն անուշ
Քըթթելով քընքուշ,
Զերկին եւ զերկիր
Գըրգէ սիրալիր,
Շըրթներուն իւր վարդ
Ի ժըմիտ զըւարթ՝
Ծաղկանց թոյր ի թոյր
Հեշտից ցօղէ բոյր:

Ահա սոյլ ի սոյլ
Թըռչնեկացըն բոյլ՝
Ճըռուողեն ընդ բոյս,
Ողջոյն Արշալոյս,
Ողջոյն որ զմըռայլ
Փոխարկես ի փայլ,
Ու զտըխուր երկիր
Գործես ցընծալիր:
Ո՛հ, յէից ողջոյն՝
Ա՛րշալոյս, ողջոյն:

Քեզ ամէն ոք տայ
Զիւր ձօն նախընծայ.
Քեզ ըզփափկագոյն,
Քեզ՝ ըզ սըրբագոյն:

Քեզ ամպ, սիւք, վըտակ
Ծաղկունք եւ սոխակ
Ամէնք տան քեզ գով՝
Հալին քո սիրով,
Ո՛վ երկնային կոյս
Սիրուն Արշալոյս:

Ո՛հ, դու որ այսպէս
Մեր սիրտն ըզմայլես,
Մեր բըբերն աղօտ
Մի՛ թողուր կարօտ,
Երբ գերեզմանին
Յաղջամուղջ փակվին . . .
Այլ զանուշ քո լոյս
Եւ աչաց ոգւոյս
Շողջողէ՛ ի յոյս,
Կուսան Արշալոյս:

Խ. ԵՊ. ՆԱՐ ՊԵՅ

12. ԳԹԱՍԻՐՏ ԳՈՂԸ

Դեկտեմբերի տխուր երեկոյ մը՝ որ կանուխ կ'յաջորդէ
ցերեկուան, ձիւնն կ'տեղար Աստուրեանց լեռան ստորոտն
հաստատուած փոքրիկ գիւղի մը վերայ: Մարդ մի՝ գորշա-
գոյն վերարկուաւ պարածածկեալ՝ կրկնակի բաղխումներով
կ'զարնէր խրճթի մը դուռն որ շինուած էր գիւղին առաջա-
կողմը՝ միւս բնակարաններէն փոքր ինչ հեռաւորութեամբ:
Դուռն բացուեցաւ վերջապէս, եւ ծերունի կին մը երեւցաւ
սեմին վերայ: «Բարի մայրիկ, ըսաւ օտարականը, կը հա-
ռիս ապաստանարան մը շնորհել ինձ քանի մը ժամուան հա-
մար, վասնզի անկարելի է որ պարկեշտ ձիւնոր մը՝ այս օգիւն՝
դաշտէն անցնի»: «Բարի եկի՛ք, պատասխանեց պռուան,
որ թագուն վիշտ մ'ունենալ կը թուէր. դեռ կրնամ այսօր
ապաստանարան մը տալ ձեզ, բայց երանի՛ թէ ես ալ վաղը

ապաստանարան մ'ունենայի» : Ուղեւորն նստաւ կրակին քով եւ ջեռոյց իւր պաղեալ անդամներն : «Շատ տխուր կ'երեւիս ինձ , բարի մայրիկ , ըսաւ , կրնամ հարցունել վշտիդ պատճառը» : — Աւաղ , տէր իմ , իրաւունք ունիմ արտասուելու . վեց ամիսէ ի վեր կորուսի ամուսինս յետ երկար հիւանդութեան՝ որ սպառեց բոլոր ստացուածքս : — Զաւակներ չունիմ որ կարենան օգնել քեզ : — Երկու մանչ զաւակներ ունէի , մին մեռաւ բանակին մէջ , միւսն գաղթականութեան մէջ կ'ապրի . միայնակ եմ , բոլորովին միայնակ . վաղը պարտիմ տարեկան վարձք վճարել այս խրճիթին տիրոջ՝ 100 դահեկան : Բարի պարոնս , ես այս պահուս դահեկան մ'անգամ չունիմ , թախանձեցի պարտատիրոջս որպէս զի պայմանաժամ մը չնորհէ ինձ , մերժեց խնդիրքս տմարդութեամբ , ինքն որ քսան ագարակի տէր է , եւ եթէ վաղը կէս օրին չըվճարեմ ամբողջ դումարն , այս խրճիթէն պիտի վանէ զիս : — Ո՛ւր կ'ընակի այդ անգութ մարդն , հարցուց օտարականն : — Լերան միւս կողմը : — Ուրեմն իւր տունը երթալու համար՝ պէտք է որ անցնի նա սա՛ նեղ ճամբէն , որ օձապտոյտ կերկարի քարաժայռից չուրջ : — Այո՛ , ճիշդ այդպէս , եւ ուրիշ ճամբայ չկայ» : Այս խօսակցութիւնն հոս զկայ առաւ . ճիւղն ալ դադարած էր . անծանօթն հազաւ իւր վերարկուն , ծածկուեցաւ իւր լայնեզր գլխարկովն եւ քսակ մը նետելով սեղանին վերայ՝ ըսաւ . «Առէք , ահաւասիկ , բարի կ'ին , 100 դահեկան , վաղն վճարեցէք , բայց չմոռնաք ընկալագիրն առնուլ» : Խեղճ կ'ինն չէր՝ կրնար հաւատալ իւր աչաց , խորին յոսանհատութենէ մ'անցաւ յանկարծ անբացատրելի ուրախութեան , բռնեց իւր բարեբարին վերարկուէն եւ համբուրեց զայն ցնծութեամբ : «Ո՛հ , տէր իմ , հրեշտակ մ'ես դու յերկնից առաքեալ՝ զիս ազատելու համար , թող դրախտին բոլոր սուրբերն յաջողեն ձեռնարկներդ» : Նա՛ առ որ կ'ուղղուէին այս սրտագին շնորհակալութիւններն՝ ժպտեցաւ , եւ հեռանալու ատեն կրկնեց բարի կնոջ . «Մի՛ մոռնար ընկալագիրն» : Հետեւեալ օրն երբ կէս օրն կ'հնչէր գիւղի ժամացոյցին վերայ , ահա ագահ տանուտէրն երեւցաւ , եւ բնաւ չ'յուսալով թէ վճարումն պիտի լինէր իրեն , ըսաւ խըստութեամբ . «Աղէ՛ , պառաւ , կամ ստակ կամ ասկէց դուրս» :

— Այդչափ մի՛ սաստէք , պարոն , դձեզ գոհ պիտի ընեմ , բայց նախ ինձ ընկալագիր մի տուէք» : Տանուտէրն բոլորովին ապշած թէ վայրապար չէր յոգնած , հանեց իւր գրպանէն գրչաման մը՝ զոր իւր հետ ունէր , եւ անմիջապէս գրեց ընկալագիրն : Պառաւն համարձակութեամբ հաշուեց նմա հարկը դահեկան եւ յաղթական դէմքով ընկերացաւ նմա մինչեւ խրճիթի դուռը : Բայց հազիւ թէ տանուտէրն լերան գագաթն հասած էր՝ եւ ահա մարդ մի վերարկուաւ ծածկեալ երեւեցաւ յանկարծ իւր առջեւ եւ ցոյց տուաւ նմա հրացանին ծայրը՝ այս ահաւոր խօսքերն ըսելով , «Քսակդ կամ կեանքդ» : — Վրաս ստակ չունիմ , պարոն գող , ըսաւ դողալով հարուստն : — Ունիս , պատասխանեց աւազակը , որոտընդոստ ձայնիւ . դեռ նոր չ'կողոպտեցիր այրի կ'ին մը , անգութ մարդ , չ'ուտ ստակ , ապա թէ ոչ՝ մեռած ես» : Այս խօսքերն ըսելով մօտեցաւ տանտիրոջ պարպելու համար առնոր գրպաններն : Անշուշտ յայտնի է թէ լերան աւազակը խրճիթին բարեբարն էր , դարանի նստած էր վերստին առնելոյ համար հարուստէն ինչ որ տուած էր աղքատին :

ԺԳ. ՊԱՐՏԻԳՊԱՆՈՒՆԻՆ

Դրացունին առ Պարտիգպանունին

Ո՛րչափ ծաղիկ , ո՛վ պարտիգպան ,
Եւ ինչ տեսիլ զարմանալի .

Ո՛վ քեզ տուաւ այս գիրք ընծայն ,
Ո՛վ սիրելի :

Պարտիգպանունին

Ի՛նչ որ ցանես՝ զայն կը քաղես .
Խնամէ դու ալ քո պարտիգիկ ,
Պիտի աճին հոն ալ նոյնպէս
Վարդ եւ յասմիկ :

Դրացունիք

Քոյքըդ , ո՛հ , շատ գեղեցիկ են .
Թո՛յլ տուր , խընդրեմ , թէ կը հաճիս
Որ յօրինեմ աղուորներէն
Փունջ մի գըլխիս :

Պարտիզպանոհիք

Ո՛վ որ ունի թեթեւ ընթաց՝
Անոր միայն տալ կուզեմ ես ,
Ո՛վ որ ճարտար ունի շարժուած ,
Շահիլ կուզե՞ս :

Դրացունիք

Մըրցանակ են արագութեան ,
Արդէն թեթեւ եմ ի յընթաց ,
Ճարտարութեամբս ալ կ'ըստանամ
Զհոյըս ծաղկանց :

Պարտիզպանոհիք

Ի՞նչ կուզես դու որ ես քեզ տամ ,
Պո՛ւրբ չըքեղ թէ քրքիւնայն ,
Կամ աղւիւսէ զանգականման .

Դրացունիք

Ո՛հ , բըռնեցի ես ըզգիւնայ ,
Ազնիւ ծաղիկ , հոս կեցիր դու ,
Եւ այս զըւարթ կոյշէն ահա
Կուգայ ընկեր քեզ ըլլալու :

Պարտիզպանոհիք

Կ'ուզե՞ս արդեօք դու ըզգիւն
Որ կը բուսնի ի հին որ մեր ,
Կամ իւր թերթիւքն կապուտակ
Կաւաճողէ սաղարթաբեր :

Դրացունիք

Արժանեւորո՞յն ալ արդ առի ,
Ըզկախեալն գեղանի ,
Եւ զսիրունակըն հարեմ :

Պարտիզպանոհիք

Կուզե՞ս առնուլ ցաւն նաեւ
Իւր փուշերովըն երփն ի փայլ ,
Կամ թէ կուզե՞ս հեռադէմ
Միւրանեգոյն ծաղկամբ պըճնեալ :

Դրացունիք

Ահա ժողովել կուգամ ես հող
Սոյդ ծըծաբնէրըն մեծաշուք ,
Ու , այծաբնէն քաղցրահոտ
Իւր ոստերովըն պատատուկ :

Պարտիզպանոհիք

Աղէ՛ , ա՛ռ զայս ծաղիկ ճերմակ ,
Զըքնաղ շուշան անուշաբոյր ,
Հովոյց շուշան այս վայրահակ
Զանգիւղներով արծաթաթոյր :

Դրացունիք

Անհաւան ալ քաղեցի ես
Որ չը ծերնար ամենեւին ,
Դըլինաճողէն ինձ վերջապէս
Միծաղ փընջօքն ինկաւ բաժին :

Պարտիզպանոհիք

Կուզե՞ս նաեւ զայս լաւբըն
Պըսակներովն իւր այլանդակ :

Դրացունիք

Ո՛հ , անհաւան ինձ աւելի
Եւ շահաբոյն է սիրելի :

Ե՛կ , վարդազոյնը շէկաւ՝
 Որ խընկահոտ ունիս բաժակ ,
 Եւ դու աշնան ուկե՞ծաղի՛ .
 Եւ մայիսի եղբե՛անի՛ ,
 Թարմ քորի՛նս՝ որ կ'ուռճանաս
 Թաւշանըման ծաղկօք սիրուն ,
 Ասողա՞ծաղի՛՝ որ բազմանաս
 Ամրան վերջին քաղցր օրերուն ,
 Գացէ՛ք ինձ հոն սպասել հիմա .
 Եւ դու ազնիւըդ քո՛տե՛ս
 Պիտի մընաս ինձ եւըս դուն :

Պարտիզպանոհիւն

Ա՛ռ հա՛նգին այս գեղաթոյր
 Որ թափանցիկ ունի մի բոյր ,

Դրացոհիւն

Բըռնեցի զայն , բայց փայլունակ
 Դիտեմ ծաղիկըն լաղխա՛կ :

Պարտիզպանոհիւն

Կուգե՞ս այս կէս փակուած ծաղիկն
 Որ իւր բուրմամբն է անուշիկ :

Դրացոհիւն

Այո՛ , կ'առնում սա ինքն է լա՛րդ
 Մաղկանց դըլխոյն չքեղազարդ :

Պարտիզպանոհիւն

Կորուսի զիմ հարըստութիւն :

Դրացոհիւն

Ջանոնք գարձեալ առնուլ կուգե՞ս ,
 Շուտ վազողին պիտի տամ ես ,
 Կուգե՞ս զանոնք ըստանալ դուն :

Պարտիզպանոհիւն

Մրցանակ են արագութեան ,
 Արդէն թեթեւ եմ ի յընթաց
 Ճարտարութեամբս ալ կ'ըստանամ
 Զհոյլս ծաղկանց :

13. ՄԵՆԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Անգղիոյ Արքայն՝ յաղթողն Գուլիէլմոս՝ ուզեց պահել զՆորմանտիա՝ որոյ ժառանգութիւնն խոստացած էր իւր Ռոպէրդ որդւոյն : Ռոպէրդ՝ որ չէր մոռցած հայրենի խոստումն՝ գրաւեց դքսութիւնն եւ փակուեցաւ այն դղեկին մէջ որ Նորմանտիոյ սահմանադրւիսն կ'գտնուէր : Գուլիէլմոս գնաց յարձակիլ դղեկին վերայ եւ կանոնաւոր պաշարում մ'սկսաւ հօր եւ որդւոյն միջեւ : Ռոպէրդ քաջաբար կ'կռուէր անձամբ եւ յաճախ կ'յարձակէր պաշարողաց վերայ՝ իւր բանակին մէկ մասին գլուխն անցած : Օր մ'այս կերպ յարձակմանց ատեն խոյացաւ նա ձիաւորի մը վերայ որոյ սպառնալից եւ վէս կերպարանքն իւր նման ախոյեանի մը արժանի կ'համարէր : Այս ձիաւորն զգեցած էր կարծրակուռ զրահ , իւր գլուխն ծածկուած էր բարձր գարգմանակով զարդարեալ սաղաւարտիւ՝ որոյ պահպանակն ի վայր խոնարհած էր . իւր ասպարն չէր կրեր մասնաւոր նշան . իւր արտաքին կերպարանն չէր կրնար ի յայտ բերել նորա ունեցած աստիճանը : Սուրբն շառաչեցին բաղխելով ընդ իրեարս եւ հառելի փայլակունք կ'ցոլային ի դուրս . տակաւ կ'ոգեւորէին երկու մարտիկներն : Երկար ժամանակ կ'մարտնչին հաւասար արիութեամբ հարուածներ տալով միմեանց եւ խուսաւոր զարմանալի յաջողակութեամբ : Սակայն Ռոպէրդ իւր ախոյեանին վերայ կ'նշարէր զէնք շարժելու գերագոյն ճարտարութիւն մը եւ յուսահատ էր յաղթելու նմա , երբ երիտասարդութեան յատուկ եղող արագ շարժմամբ անակնկալ հարուած մի տուաւ թշնամոյն եւ վիրաւորեց զնա բազկէն : Ձիաւորն ի վայր գլորեցաւ իւր երիվարէն եւ արդէն յաղ-

Թականն երբ մէկ ոտքն անոր կրծոց վերայ դրած՝ կ'հրա-
մայէր անձնատուր լինիլ, տրտմութեան եւ յուսահատու-
թեան ճիչ մը դուրս ելաւ վիրաւորելոյն բերանէն։ Այս ա-
ղաղակէն Ռոպէրդ ճանչցաւ իւր հայրը։ «Անէ՛ծք» գոչեց,
եւ իւր առաջին շարժումն եղաւ յետս ընկրկիլ յանկար-
ծական սարսափով սասանեալ։ Ապա անձին զգալով՝ մերձե-
ցաւ եւ կարկառեց իւր ձեռքն առ Գուրիէլմոս, օգնեց նմա
յոտն կալ, նստիլ համետին վերայ, եւ ըսաւ. «Ազատ ես.
քու որդին էր որ զքեզ գերի ըրաւ։ Աստուած պահէ զմեզ
այս օրինակ հանդիպումներէ եւ թող յայսմ հետէ մեր աս-
պետներն որոշեն կռուոյն բաղդը մեր երկուքին միջեւ»։

ԺԳ. ՆԱԽԱՊԱՇԱՐԲՈՒՆՔ

Կարծէ Աբգար թէ առ ամէն ինչ հասարակ
Երեքտասանն ամսոյն է օր վատախտարակ.
Այդ օրուան մէջ հազիւ նա սիրտ կ'ընէ այգուց
Արտըն երթալ, կամ իւր ձիոյն դընել պախուց.
Կ'ըսէ նաեւ թէ ճամբորդին համար յաւէտ
Անիծեալ օր մ'է օրն ուրբաթ եւ դառնաղէտ։

Յիմարի բանք են, չեմ երբեք հաւատար յայն՝
ինչ որ պատմէ մեզ այդ Աբգար դիւրահաւան։

Երբ տեսնես որ, կ'ըսէ, իրկունն վազէ մամուկ,
Գիտցի՛ր թէ յայ է, իսկ առտուն՝ վէշ մ'է, եղունկ.
Ծըխնելուզին մէջ թէ խանձող մը տապալի՝
Հիւր կ'ունենաս կամ այցելու մ'ակընկալի.
Բայց այս խելար խօսից խընդայ մարդ լուսամիտ,
Ու ապուշներն միայն կարծեն զայն ճըշմարիտ։

Յիմարի բանք են, չեմ երբեք հաւատար յայն,
ինչ որ պատմէ մեզ այդ Աբգար դիւրահաւան։

Չարագուշակ կարծէ Աբգար թէ ի սեղան
Նըստին երբեք ի ճաշ հոգիք երեքտասան.
Ըստոյգ է այդ, կ'ըսուի իրեն, եւ չէ բարուք՝
Տասնի համար թէ այդ սեղան դըրուած է լոկ,
Այդ տասներեք թըւոյն յառաջ բերած չարիք
Այն է թէ չեն յագիր՝ զի ճաշն չէ հերիք։

Յիմարի բանք են, չեմ երբեք հաւատար յայն՝
ինչ որ պատմէ մեզ այդ Աբգար դիւրահաւան։

Գիշերուան մէջ բըւհճակի թէ լըսուի ձայն,
Ածուխ լեսուի, կամ աղամանն ընկնի կործան,
Թէ խաչածեւ դըրուի բերօնն ընդ դըգալին,
Կը պընդէ նա թէ այդ ամէնն է գոյժ չարին,
Բայց այս խելար խօսից խընդայ մարդ լուսամիտ,
Ու ապուշներն միայն կարծեն զայն ճըշմարիտ։

Յիմարի բանք են, չեմ երբեք հաւատար յայն՝
ինչ որ պատմէ մեզ այդ Աբգար դիւրահաւան։

Կ'ըսէ թէ այն ձուէն՝ զոր ծեր կ'ածէ աքլոր՝
Օձ կը ծընի բազկի մը չափ հաստ ու խոշոր.
Բայց մըտացի մարդիկ իրեն տան պատասխան,
Թէ աքաղաղն երբեք չ'ածեր, ապու՛շ անբան.
Եւ այս խելար խօսից խընդայ մարդ լուսամիտ
Ու ապուշներն միայն կարծեն զայն ճըշմարիտ։

Յիմարի բանք են, չեմ երբեք հաւատար յայն՝
ինչ որ պատմէ մեզ այդ Աբգար դիւրահաւան։

Կարծէ Աբգար թէ գիշերուան յանդոյս ըստուեր
Սեւաղէմ մեծ մարդիկ՝ որ չէկ ունին մազեր՝
Դէտ կենալով մանկանց՝ մութին մէջ սըպըրդին,
Ըշտամբակ են կամ մարդագայլ զարհուրադին.
Այս մեծ ապուշն այնքան երկիւղ կ'ըզգայ ի զուր
Որ աւելին կոթն իսկ իրեն կ'ազդէ սարսուռ։

Յիմարի բանք են, չեմ երբեք հաւատար յայն՝
ինչ որ պատմէ մեզ այդ Աբգար դիւրահաւան։

Արգահատել պարտ է, ընկերք, անոնց համար՝
Որ Աբգարին խօսիցն հաւտան տըգիտաբար,
Թէ չը խաբուած էին մեզ պէս ի տղայ տիոց՝
Մեզ պէս չէին իսկ հաւատար իբրեւ անփորձ:
Իայց պիտի գայ օր մը յորում միտք մը երբեք
Սյր խօլ խօսից պիտի չը տայ դոյզն ինչ արժէք:

Յիմարի բանք են, չեմ երբեք հաւատար յայն՝
Ինչ որ պատմէ մեզ այդ Աբգար դիւրահաւան:

14. ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը տարիներ յառաջ Հավր ականատես եղաւ սըր-
տայոյդ տեսարանի մը: Ամերիկեան նաւ մը խարիսխ նետած
էր ի նաւակայս՝ մերձ ի պարզել զառաքատ, տանելու հա-
մար քանի մի անցորդներ որք պիտի լքանէին զՆւրուպա՝ բնա-
կութիւն հաստատելու համար Նոր Աշխարհին մէջ: Հէք Գեր-
մանացիներ էին սոքա՝ յորոց բազումք տարագրեալ էին ի-
րենց երկրէն քաղաքական պատճառներու համար եւ հար-
կադրեալ էին հեռաւոր վայրերու մէջ փնտռել ուրիշ հայրե-
նիք մը: Ոմանք տարիներու եւ վշտաց բեռին տակ ընկճեալ՝
գրեթէ անգգայ եղած էին իւրեանց երկարատեւ վշտակ-
րութեամբն, եւ անտարբեր աչօք կ'նկատէին ուղւոյն հան-
դերձանքն եւ այն անծայրածիր ծովն որ թերեւս սահմանեալ
էր իբրեւ շիրիմ ծառայելու իրենց: Սյր ոմանք որոց տա-
րիքն բոլորովին չէր շիջուցած զոյսն ի սրտի՝ կ'սպտէին խոր-
հելով իրենց վիճակին փոփոխութեան վերայ եւ նախազգաց-
մամբ այն վտանգից ընդ որս պիտի անցնէին: Վանայք կ'հե-
ծեծէին մերձ տեսնելով այն վայրկեանն՝ յորում նաւն խա-
րիսխ ի վեր պիտի առնուր, որպէս թէ այդ աղետաւոր վայր-
կեանն հեռացնելով զիրենք իրենց երկրէն՝ պիտի հատանէր
իրենց կենաց թելն: Վայն մանուկներ ալ որք յաւերժական
տարագրութեան մը նախընթաց օրն կ'պարապէին իւրեանց
սովորական խաղուց: Այնքան տարբեր յուզումներ կրող ամ-
բօխին մէջ կ'նշմարուէր կրօնի պաշտօնեայ մի որ ընկերացած

այդ դժբաղդներուն, ոչ թէ բռնի այլ անձին յօժարու-
թեամբ. հաստատապէս որոշած էր հետեւել նոցա մինչեւ ի
ծագս աշխարհի, օգնելու համար նոցա ամենուրեք իւր բա-
նիւք, եւ հաղորդ լինելու նոցա վտանգից եւ գրկանաց: Երբ
չուոյն նշանն տրուեցաւ՝ բոլոր նաւորդք հաւաքուեցան կա-
մուրջին վերայ: Արեգակն մերձ էր ի խոնարհիլ եւ ցորչափ
լոյսն անհետ կ'լինէր, զովագին սիւք մը կ'ընոյր առաքատն եւ
տակաւ կ'խորշոմէր ջուրց մկանունքն: « Սիրելիք, ըսաւ առ
նոսա պաշտօնեայն՝ որոյ շուրջ խռնած էին ամենեքին, ընդ-
հուպ ձեր աչաց պիտի երեւին նորանոր առարկայներ, պի-
տի տեսնէք ուրիշ երկիրք եւ պիտի մերձենաք ուրիշ ծովա-
փանց, այլ Աստուած՝ զոր կ'պաշտէք՝ նոյն է ամենուրեք:
Վստահ եղիք այն անտեսանելի նաւուղին վերայ որ կա-
ռաջնորդէ ձեր նաւուն եւ պիտի տանի զձեզ ի նաւահան-
գիստ. պիտի տայ ձեզ յայնկոյս Աղլանդականին երջանկու-
թիւն եւ աղատութիւն զոր Նւրուպայի երկիրն զլացաւ տալ
ձեզ: Ո՛վ գիտէ թէ՛ օր մը ձեր սերունդներն մօտ գնալով
ձեր լքած ծովափանց՝ չը պիտի գտնեն հոն աւերակներ եւ
յիշատակներ միայն: Վասնզի մարդիկ, ւազգերն, տէրութիւն-
ներն, ամէն ինչ կ'փոխուի, կ'կորնչի, Աստուած միայն է ան-
փոփոխ եւ մշտնջենական »:

Այսպէս խօսելէ վերջ՝ ի նշան այն եղբայրական միո-
թեան որ պիտի տիրէր նաւորդաց մէջ՝ պաշտօնեայն առնա-
հաց մի եւ բաժնեց զայն ուղեւորաց թուոյն համեմատ: Յե-
տոյ ամենեքին իրենց հովուին աղօթից ձայնակցելով՝ կ'նույն-
գէին հոգեւունջ երգ մը որ կը հնչէր ովկիանոսի զեփայն ձայ-
րի բնակիչք ծովեզրն հաւաքուած կ'արածէին աչօք նաւն
այն, որ կ'հեռանար. հիացմամբ ունկն կ'դնէին այն բարե-
պաշտիկ նուագաց, եւ յայնժամ միայն մօտն իրենց տու-
ներն՝ երբ գիշերն թոյլ չ'տուաւ նոցա այլ եւս բան մի նշմա-
րել հորիզոնին վերայ եւ երբ երգոց ձայներն տակաւ նուա-
գելով՝ չ'հասան այլ եւս մինչեւ ի ծովափն:

ԺԵ. ՆԻՆՁ ՄԱՆԿԱՆ

Բարեբաստիկ մանուկ , հանգիր յորրանի .
Անմեղուծիւն կուտայ քեզ միշտ նիրհ հանգարտ ,
Եւ հեշտ ազդումն համբուրին մայրենի
Զ'աղմըկեր նինջըդ զըւարթ :

Ո՛վ Տէր , ի՛նչ շնորհ , ի՛նչ գիրգ հասակ՝ թարմութիւն ,
Նըման է սա պերճ կոկոնի վարդենւոյն՝
Ճակտին վերայ հետք չը թողած՝ վիշտն անդէն
Փախչի հեռի յորրանէն :

Զերդ մի շուշան որ ի շընչել մեղմ հողմոյն
Սպիտակագեղ բանայ զբաժակն իւր իսկոյն ,
Այսպէս ժըպիտն այն հրեշտակին անխըլիտ
Զաչըս մոգէ , գրաւէ զսիրտ :

Զերծ ի վըշտաց ու ի նախանձուէ տարապարտ
Կայ յանդորրու՝ իսկ ըզբընով անկեալ մարդ՝
Ի հաճոյից խոնջ ու ի հոգոց կենցաղոյն՝
Կ'անիծէ զբաղդն յիւրն ի քուն :

Խէթք եւ երկիւղ շուրջ կը կուտին իբրեւ ամալ ,
Հոգին գերի է բիւր ցաւոց ապըստամբ ,
Երազին մէջ կ'անցնին անուրջք սեւասքօղ՝
Յորոց տեսիլ կայ ի դո՛ղ :

Երջանկութեան երբ խարուսիկ յոյս տայ փախ ,
Զինքըն ընկճող բեռին ներքեւ կ'ընկնի վաղ .
Բայց այս մանկան մատաղ հոգին է միշտ գոհ ,
Նընջէ ազատ ի կըռուոյ :

Կին մի առ նա կը մօտենայ սիգապանծ ,
Համբուրելով՝ կ'ըսէ , հրեշտակս իմ եւ գանձ ,
Քունէդ յետոյ մօրկանդ հանդէպ ժըպտելու
Պիտի բանաս աչքդ աղու :

Դոյզն ինչ շարժում կը խըռովէ զիւր գորով՝
Շատ անգամներ որրանին շուրջ հայելով .
Եւ երբ զարթնու մանուկն՝ ի՛նչպէ՛ս սեղմէ զնա
Տրոփող սըրտին իւր վերայ :

Ո՛վ մայրենի անձնանըւէր գութ անբաւ ,
Ո՛վ գիեցիկ մանկան պատկեր սըրտագրաւ .
Ես չունեցայ այդ գըգուանքներն առաջին ,
Ես՝ գըթութեան հէք որդին :

ԳՅ. ԿԵՆԱՅ ԶԱՆՁՐՈՒԹԻՒՆ

Առաւօտ մի երբ Լոնտրա քաղաքն ծածկուած էր թանձր
մառախլաւ՝ խեղճ ծերունի մի դանդաղաքայլ կ'ընէր Հայտ-
Բարքի մէջ , հաւաքելով աստի եւ անտի քանի մը չոր խուի-
ներ : Այս գեղեցիկ շրջագայութիւնն՝ որ ա՛յնքան ոգեւոր էր
օրուան վերջին ժամուց մէջ՝ դեռ լւին էր եւ մենաւոր : Ծե-
րունին չէր պատահած ո՛չ մի մարդկեղէն էակի՝ երբ լսեց ե-
րիվարի մը ոտից տրոփիւնն՝ որ կ'յառաջանար սրարչաւ : Կի-
սովի ծառոց մէջ պահուած եւ մշուշէն պաշտպանեալ՝ կրնար
նա տեսնել զամեն ինչ առանց տեսանելի լինելու : Երիվարն
զկայ առաւ , եւ անոր վրայէն իջաւ հագիւ 30 տարեկան
մարդ մի՝ որոյ զգեստն նորաձեւութեան վերջին քմահաճոյ-
քին համաձայն՝ չքեղ էր եւ ճոխ : Ոսկեհուռ շլթայ մի փա-
փուկ եւ նկարակերտ գործուածով՝ նորա ժամացոյցն ի կախ
կ'ընէր մէջքէն ի վայր : Ամենանուրբ ջանջիլէ յօրինեալ թե-
զանեակներ ունէր ձեռաց վերայ յորս կ'ընդլայն թանկագին
մատանիներ , բայց բոլոր այս շուրջ պշտանաց մէջ երիտա-
սարդն պաշարեալ կ'թուէր մօայլ գաղափարներով : Իւր ե-
րիվարն ձամբուն ծառերէն միոյն կապելէ յետոյ սկսաւ
զգնալ մեծաքայլ , կիսաբարբառ ընդ անձին խօսելով՝ կ'յա-
ծէր իւր շուրջ մոլոր նայուածքներ : Ծերունին կարծեց թէ
այդ մարդն մենամարտիլ եկած էր եւ թէ կ'սպասէր վկայից
եւ հակառակորդին , բայց ոչ ոք կ'երեւէր : Երիտասարդն՝

որ քիչ մ'յառաջ յուզեալ էր ա'յնքան , հանդարտ կերպարան
մ'առաւ , իբր թէ յետ անադորոյն անձկութեան մը յան-
կարծ անդառնալի որոշում մ'ըրած էր , նստաւ յեզր ուղ-
ւոյն , քանի մը բառեր գրեց մատիտով , վերացոյց աչքերն
դէպ յերկինս՝ ընդ որ չէր թափանցած դեռ արեգական
ճառագայթ մը : Ապա իւր գրպանէն ատրճանակ մի հանե-
լով՝ տարաւ իւր ճակտին : Հարուածն վրիպեցաւ : Ծերունին՝
որ ամեն բան կ'դիտէր՝ նետուեցաւ այն անմտին վերայ եւ
ջանաց կորզել ի նմանէ իւր եղեռնական զէնքը : Երիտասարդն
սկսաւ կռուիլ իւր բարերարին դէմ , սպառնալով նմա դա-
շուենով մը զոր պահած ունէր : « Զա'րկ , ըսաւ հանդարտու-
թեամբ ծերունին , ես ալ քեզ պէս չեմ վախնար մահուանէ ,
այլ գիտեմ սպասել . տե'ս խորշումներս եւ սպիտակ մազերս ,
թերեւս քսան տարիներ աւելի քան զքեզ տառապած եմ այս
աշխարհի մէջ : Տառապեցայ եւ կ'տառապիմ ոչ միայն իմ ան-
ձիս համար այլ չքաւորութեան դատապարտուած ամբողջ
ընտանիքի մի համար : Բայց երբեք միտքս չ'ինկաւ թողուլ լքա-
նել այն վայրն ուր Աստուած դրած է զիս : Կ'սպասեմ որ
իւր բարութիւնն վախճան տայ իմ աղետից » : Այս խօսքերն՝
զորս արտասանեց ծերունին գիտակցութեան եւ մարդասի-
րութեան բուռն շնչտերով՝ թափանցեցին երիտասարդին
հոգւոյն մէջ՝ անակնկալ լուսոյ մը պէս : Ժամանակ մը անշարժ
մնաց , եւ ապա արտասուեց ուղիներ հոսեցուց իւր աչքե-
րէն . բռնեց ծերունւոյն ձեռներն եւ տուաւ նմա ոսկւով լի
իւր քսակն ըսելով . « Բաւական փոխարինութիւն մը չէ այս
այն դասին համար՝ զոր Նախախնամութիւնն տուաւ ինձ քու
բերանով , յայսմհետէ պիտի հոգամ քու բոլոր պէտքերդ » :
Զայս խօսելէ վերջ՝ հեծաւ իւր ձին եւ հասաւ Լոնտրա քա-
ղաքն՝ հաշտուած իւր անձին եւ կենաց հետ զոր կ'ուզէր
լքանել :

ԺԶ. ՍԱՎՈՒԱՅԻ ՄԱՆՈՒԿՆ

ԵՐԳ ԱՌԱՋԻՆ — Զո : 2

« Ե'րթ ի Ֆրանսա , ո'վ հէք մանկիկ ,
Մէրէս քեզ ի'նչ օգուտ , երբ բան մի չունիմ ,
Հոս վըտահար՝ այլուր կ'ըլլաս երջանիկ ,
Բարւոյդ համար ե'րթ , որդեակ իմ :
Յորչափ բաւեց քեզ այս իմ կաթ ,
Յորչափ բազկաւս վաստակեցայ ի յօգուտ ,
Եւ բարեբաղդ ու գոհ՝ տեսայ զքեզ զըւարթ ,
Զ'ըսաւ երբեք ինձ ո'չ մի մարդ՝
Մի' տար որդւոյդ համբոյր եւ գութ :
Բայց ես այրի՝ կորուսի զոյժ ընդ խընդին ,
Տըխուր եւ խօթ՝ ո'ւր դիմեմ՝ յար ,
Աղքատներէ՞ միթէ մուրամ քեզ համար ,
Սավուացի որդեակ , թո'ղ մայրդ առանձին ,
Ե'րթ ո'ւր ըզքեզ յըղէ երկին :
Սակայն յիշէ՛ մայրենի յարկդ ի հեռուն ,
Դեռ չը թողած զայն՝ հուսկ նըւագ ե'կ յիմ գիրկ ,
Մայր ոք այսպէս կ'օրհնէ զորդին իւր սիրուն ,
Օրհնէ՛ ըզքեզ համբոյր մի գիրդ :
Տեսնե'ս ի ստոր սա մեծ կաղնին ,
Կըրնամ թերեւս քեզ հետ գալ մինչ անոր քով ,
Զորս ամ յառաջ հայրդդ տարի հոն լալով ,
Բայց չը դարձաւ նա վերըստին :
Թէ հոն լինէր ու քեզ հորդէր ճանապարհ ,
Քո հեռանալդ ինձ չէր թըւեր ծանր այնքան .
Դեռ տառնամեայ դու կը մեկնիս անպաշտպան ,
Ո'հ , կ'աղօթեմ միշտ քեզ համար :
Ի'նչ պիտ'ընես , որդեակ , թէ քեզ չօգնէ Տէր՝
Զարերու մէջ մինակ՝ (զի կան միշտ չարեր՝)
Առանց քո մօր՝ որ քեզ ուսոյց կըրել ցաւ ,
Ո'հ , է'ր , որդեակ իմ , հաց չունիմ տալ քեզ բաւ ,
Բայց Աստուծոյ կամաց լինինք հրպատակ :
Մի' լար թողլով զիս ի բաց ,

Դու զըւարթ դէմք ցուցո՛ւր առ սեամս արքունեաց,
Թէ իսկ տըրտմիս երբեմն ընդ իմ յիշատակ՝
Պարտիս երգել, երգն է հաճոյ մեծատանց :
Երգէ՛ ցորչափ քեզ համար կեանքն է հնչտին :
Ա՛ռ քո մըկնարջդ եւ կըտաւիդ այդ թեթեւ ,
Մօրկանդ երգեր միշտ յեղյեղէ անդ յուղին ,
Զորս նա կ'երգէր որորոցիդ ի ստորեւ :
Եթէ նախկին ոյժս ինձ դառնար , անարգել
Ձեռքէդ բըռնած քեզ կ'ըլլայի առաջնորդ ,
Բայց արդ երրորդ օրուան չ'կարեմ ժամանել ,
Եւ կը հարկիմ մընալ ընդհուպ ճամբուն մօտ :
Ո՛հ , ես կ'ուզեմ մեռնիլ ուր ծնունդ իմ առել :
Լըսէ ուրեմն մօրըդ յետին իղձն , այո՛ :
Ընդ քեզ է Տէր , երբ դու յիշես թէ միայն
Ինչն աղքատին այն սակաւիկն է զոր տան .
Խնդրէ՛ ճոխէն , կուտայ յանուն Աստուծոյ ,
Զայս կ'ըսէր հայրդ . Երթաս բարեալ , լեր միշտ գոհ » :
Սակայն արեւն մօտ լեռներէն կ'իջնէր վար ,
Եւ մայրն ըսած էր , « Ալ գիրար կը թողունք » :
Կ'երթար տըղայն կաղնեաց մէջէն բարձրածայր
Մերթ յետս հայէր , բայց կը զըսպէր գիւրն արցունք :

16. ՅԻԻՔԷՆ

Չինաստանի Քիանկ գաւառին մէջ արդարութեան գործոց պաշտօնեայ մի կար որ իւր իշխանութեամբ զեղծանելով օրէնքն՝ մեծամեծ չարիքներ կը գործէր : Այնպիսի երկիւղ մը ներշնչած էր որ ամենէն քաջասիրտք անգամ չէին համարձակեր բողոք բառնալ նորա դէմ , եւ իւրաքանչիւր ոք Աստուծոյ կ'յանձնէր նորա պատիժն իւր եղբրանց համար : Ամէն օր որբեր կ'թողուր անմեղներու մահն հրամայելով , որոց ստացուածքն իւր նախանձն կ'շարժէր : Երբեմն կ'զրկէր այրիներ իրենց ժառանգութենէն , երբեմն չարիք ընելու միակ հաճոյքով տանջանաց կ'դատաւարտէր եղկեղի մարդեր որ

բնաւ յանցանք չ'ունէին : Վաճառական մի որ յոյժ կ'համակրէր իւր քաղաքակցաց , արդարութեան գործոց պաշտօնէին ընթացից համար զայրացած՝ կառավարչին սպարանքն գնաց տրտունջ բառնալու տէրութեան եղեռնագործ պաշտօնէին դէմ : Ոչ ոք ուզեց ունին դնել նմա . նոյն իսկ վանեցին զնա բանտ դնելու կամ սնանկացնելու սպառնալեօք՝ եթէ երկրորդ անգամ փորձէր ձայն հանել ամբաստանելու համար զնա՝ զոր կը համարձակէր ժողովրդեան բռնաւորն կոչել : Հոանկ , այս էր վաճառականին անունն , հետեւեցաւ իւր տան ճամբուն , արդար բարկութեամբ վառուած ընդդէմ այնոցիկ՝ որք չէին ուզեր օգնական լինել անմեղներու եւ զերծուցանել զանոնք այնպիսի մեծ ոճրագործէ մը : Հոանկ փողոցի մը անկեան մէջ դժբաղդաբար հանդիպեցաւ արդարութեան չար պաշտօնէին որ ընդ քարշ կ'ածէր չուառ ծերունի կին մի , ոյր յուսահատ ճիչերն կ'ամոքէին ամենէն սպառուս սրտերն անգամ : Առաքինի քաղաքացին սպանդանոցի մը առջեւ կ'գտնուէր՝ երբ ոճրագործն կ'անցնէր իւր զոհին հետ . յայնժամ վաճառականն իւր զայրութի բերմամբն յափշտակեց դահնայն որ մօտանին վերայ էր , զարկաւ պաշտօնէին եւ յետոյ անձնատուր եղաւ : Ի զուր իւր բարեկամք ջանացին արդարացնել զնա : Հոանկ դատաւարտեցաւ մահապարտից տանջանաց : Հայր էր նա բազմաթիւ ընտանեաց , եւ իւր զաւակներէն մին՝ Ֆիւքէն անուն՝ որ գրեթէ տասն եւ չորս տարեկան էր՝ երբ լսեց իւր հօր դատաւարտութիւնն՝ գնաց ուղղակի ինքնակալին պալատն ունկնդրութեան մը շնորհն խնդրելու համար : Չինացի միապետն բարեհաճեցաւ կատարել նորա խնդրին : Ֆիւքէն ծնրադրելով կայսերական գահոյից առջեւ , ըսաւ՝ թէ շնորհ մի խնդրելու եկած էր . — « Ի՞նչ շնորհ » հարցուց ինքնակալն . — « Իմ հօրս տեղ մեռնելու շնորհն . վասնզի մեր ընտանիքն պաշտպանի մը պէտք ունի , եւ փոխանակ իմ մօր նեցուկ լինելու՝ ես աւելորդ բեռ մ'եմ : Մեք վեց եղբայր եմք յորոց երէցն եմ ես , ուստի կ'տեսնէք որ ոչ ոք ի մէջ ունի կարեւոր ոյժն ու տարիքն աշխատելու եւ անուցանելու իւր եղբայրներն եւ իւր փոքրիկ քոյրն : Որպէս զի արդարութիւնն կատարուի , կը բաւէ որ իմ արիւնն փոխանակուի դատաւարտելոյն արեան

հետ, կ'նուիրեմ արիւնս, կ'աղաչեմ մի՛ մերժէք զայն» : Ինքնակալն այս տարօրինակ անձնանուիրութեան վերայ հիացած՝ զրկեց մանուկն արդարութեան գործոց նախարարին առջեւ՝ որպէսզի սա հարցաքննէ զնա, զի կ'կասկածուէր թէ թելադրած էին զնա դատապարտելոյն բարեկամք այսպէս խօսելու, այսինքն՝ որդիական սիրոյ կեղծ նմանութեամբ մը յուզելու միապետին դուրժը : Երբ Ծիւքէն նախարարին առջեւ ելաւ, հարցուց նախարարն . « Ո՞վ թելադրեց քեզ կեանքդ նուիրելու խորհուրդն » : « Ո՛չ ոք, այլ նա՛ միայն յորմէ կուգան ամէն բարի խորհուրդք » պատասխանեց տղայն : — Անխորհեմ եւ յիմար ես դու, եթէ ենթակայ կ'ընես զանձնդ մահուան՝ անմեղ եւ մատաղ լինելով, վասնզի դեռ չես գիտեր կենաց արժէքը : — Ներեցէք ինձ, յարեց Ծիւքէն, գիտեմ կենաց արժէքը . բայց վայելած կեանքս հօրմէս ընդունեցի . եւ որովհետեւ իւր կեանքն պահպանելու այս միջոցը կայ միայն, կ'կատարեմ պարտքս զոհելով այն օրերն՝ զորս յիւրմէ եմ ընդունած : — Բայց չե՞ս խորհիր որ, առարկեց նախարարն, մայրդ այրիանալով կրնայ ուրիշ ամուսին մի գտնել : — Բայց պիտի գտնէ՞ արդեօք իւր կորուսածին նման մէկը, եւ ի՞նչպէս իմ մատաղատի եղբարքս ու փոքրիկ քոյրս՝ որ դեռ հազիւ երեք տարեկան է՝ պիտի գտնեն հայր մի կարող զմեզ սիրելու այնչափ որչափ նա կ'սիրէ զմեզ » :

Տղայն այսպէս խօսելէ վերջ՝ նախարարն դուրս ելաւ ծածկելու համար ի նմանէ իւր յուզումն : Մեկնած պահուն ըսաւ . « Հոս կեցի՛ր, ի դարձիս պիտի կատարուի խնդիրքդ » : Ծիւքէն կարծեց թէ պիտի ընդունէին զոհին փոխանակութիւնն զոր առաջարկած էր : Երբ նախարարն ներս մտաւ՝ տղայն նորա ոտից փարելով շնորհակալ եղաւ իրեն եղած շնորհին նկատմամբ : « Ոչ, ըսաւ նախարարն, քու դատապարտութիւնդ չեմ բերեր ես, այլ քու հօրդ շնորհն : Նա որ այսպիսի վեհազն մանուկներ կարող է դատարարակել՝ յանցապարտ մի չ'կրնար լինել » :

Ինքնակալն ուզեց արձան մը կանգնել ի յիշատակ որդիական անձնանուիրութեան այս գեղեցիկ օրինակին : Ծիւքէն մերժեց զայն . « Վասնզի, ըսաւ, այդպիսի արձան մը պիտի յիշեցունէ նաեւ հօրս դատապարտութիւնն » :

ԺԵ. ՄԱՎՈՒՈՑԻ ՄԱՆՈՒԿԸ

ԵՐԳ ԵՐԿՈՐԴ . — Ի Բարիդ

« Անօթի եմ, անցորդք, օգնել տարէք փոյթ,
Տեսէ՛ք տեղայ ձիւնն ու սառած է գետին՝
Ա՛հ, կը մըսիմ, ուշ է, փրչէ հոգի ուժգին,
Զուներիմ ըզգեստ ի ծածկոյթ » :

Մինչ ամէն ինչ տանց մէջ գըգուէ գծեր տենչանք,
Ես առ սեմօք ի ծուներ իջած լամ յաճախ,
Տըւէ՛ք, քիչն ինձ բաւ է, մանուկ մ'եմ մատաղ,
Փոքրիկ ըսկուտ մ'ինձ տայ կեանք » :

Ըսի՛ն՝ Բարիդ պիտի գըտնես հաց առատ,
Մեր անտառաց մէջ պատմեցին ինձ շատեր
Թէ հոս հարուստն հէք աղքատին միշտ կ'օգնէր .
Հա՛պա եւ ես ձեռք կարկառող եմ աղքատ,

Տըւէ՛ք ուրեմն իմ թռչակ :
Ո՛հ, ո՛ւր պէտք է դիմել, ըսէ՛ք թըռչիմ հո՞ն,
Յըրտէն դողդոջ ձայնիւ երգել կ'առնում, օ՛ն,
Թէ տան երգերս ասորժակ :

Նա չը լըսեր, կ'ընթանայ թիւնդ
Դէպ ի հանդէսն՝ ոյր կը հասնի ինձ շուինդ՝
Անցունել օրն երջանիկ .

Իսկ ես գիշերն հոն օթելու սըրտապինդ՝
Կ'որոնեմ խուղ մ'ընկեցիկ :
Ո՛հ, ե՞րբ պիտի երթամ նըստիլ իմ հօր տուն .
Ինձ դարձուցէք հիւղս աղքատին,

Մակարդեալ կաթն այն զոր բաժնեն յերիկուն,
Եւ գիշերէն վերջ աղօթից ժամն հեշտին՝
Որ առանց յոյս թողլոյ՝ չառնուր ինչ լըրում :
Մայրքս կ'ըսէր ինձ՝ երբ տունէն հեռացայ՝
« Գընա՛ մեծցիր, եւ յաջողէ՛, առ իս դարձ » .
Աւա՛ղ, հա՛րկ է որ ես մեռնիմ դեռ տըղայ,
Քեզ համար բան չը չահած :

Ո՛չ, չեմ մեռնիր յայս ի տիս,
Բան մի կ'ասէ ինձ՝ խըրախոյս տալ սըրտիս . . .
Զո՛ւր է յուսալն, եւ ի՞մ յուսամ ես, աւա՛ղ,

Մինչդեռ մըկնարջս անգամ մեռաւ անսրւաղ:»
Այսպէս անգոր՝ գըլուխն յերկիր մինչ դըրաւ,
Եւ զայն կիսով ձիւնըն ծածկէր ի սառոյց,
Մըրկին մէջէն ձայն մի քաղցրիկ սըրտագրաւ
Յուրտէն ի քուն եղած մանուկըն զարթոյց:

«Թող գայ որ լայն ցաւագին,
Կ'ըսէր ձայնն այն՝ հողմոց մռնչմամբ լըսելի,
Մեր իսկ է ժամ, ժամ վըտանգին,
Մեք որբերու մայր եմք յերկրի»:
Ասպընջական եղան հիքին երկու կին.
Ինքն հըպատակ՝ նոցա ձայնէն յոտն եկաց,
Նսալս կը պակչէր, բայց երբ նոցա մէջ ձեռաց
Օրհնարանի մ'ի ծայր տեսաւ զփայլ խաչին,
Տեառնագրեց զինքն երկիցս եւ զհետ նոցին գնաց:

17. ՎԱՆԱՀՕՐ ՄԱՏԱՆԻՆ

Վանահայր մի մեռած էր եւ իւր մարմինն դադաղի մը
մէջ ամփոփեալ դըրուած էր եղերական մառանին մէջ: Հե-
տեւեալ գիշերն մինչդեռ ամէն ոք կ'ննջէր մենաստանին մէջ,
վանականներէն մին իւր աչաց առջեւ կ'ըբէրէր այն ճարտա-
րարուեստ մատանին որով թաղուած էր վանահայրն: «Ի՞նչ
պիտի ընէ նա այդ գանձն, ըսաւ ընդ ինքն անմիտ եղբայրն.
մեռեալք պէտք է որ երկրի վերայ թողուն բոլոր սնոտի ի-
րերն, հայր Բը մի իւրեանց հոգւոյն համար աւելի կ'արժէ քան
ոսկի մատանին»: Յայնժամ բուռն տենչ մի կ'տրէր վանա-
կանի սրտին. սատանայն կ'չողացունէր նորա աչացն հանդէպ
հանգուցելոյն մատանին: Թշուառական կ'ցանկար ստանալ
զայն, եւ վերջապէս տեղի տալով իւր ամբարիշտ մտածման՝
գուրս կընէ իւր խուցէն, ունելով ի միում ձեռին լսպտեր
մի, եւ ի միւսումն՝ կարեւոր գործինքն դադաղը բանալու
եւ գոցելու համար: Յառաջ կ'երթայ մենաստանին լուսթեան
մէջէն, երբեմն իւր ոտից չուկէն ահաբեկ կ'կառչի եւ յետս
յետս կ'ընկրկի: Երբ մատրան առջեւ հասաւ՝ երագեց իւր

քայլերն՝ չիշխելով նկատել սրբաւայրին դուռն, եւ անմիջա-
պէս իջաւ այն սանդուխին վրայէն՝ որ կ'առաջնորդէր դէպ
ի ստորերկրեայ նկուղն: Կ'հրէ այն դուռն որ մեռելոց հա-
մար միայն կ'բացուէր, եւ զինքն առանձին կ'գտնէ շիրմաց
մէջ: Անդանօր կ'ննջէին բոլոր բարեպաշտիկ վանականք յա-
ւիտենական արշալուսոյն սպասելով: Որքան աղօթիւք, քա-
նի՛ արտասուօք եւ տառապանօք գնած էին նոքա այս վեր-
ջին քունն: Բայց վանականն չ'զգածուիր այս սուրբ մտա-
ծումներով. խաղաղութեան եւ հանգստութեան այն օթե-
ւանին մէջ նա իւր հետ կ'տանէր անիծեալ հոգի մի: Կու-
գար նա զմեռեալս կողոպտելու: Ուղղակի գնաց դէպ յայն
վայրն ուր կ'ննջէր նորոգ հանգուցեալ վանահայրն. բայց կը
դողար, եւ մոլորաքայլ՝ երկայն ատեն դեգերեցաւ նկուղին
մէջ առանց իւր նպատակին հասնելու: Ի զո՛ւր կ'խոնարհէր
ամէն մէկ դադաղի վերայ, եւ իւր կանթեղին լուսովն՝ որ
դողդոջ ճառագայթներ կ'սփռէր շիրմաց վերայ՝ կ'ձգէր
ընթեռնուլ վանականաց անուններն. չ'գտաւ զայն զոր կը
փնտէր: Արդեօք հանգուցեալն աներեւոյթ եղած էր: Վեր-
ջապէս յետ ընդ երկար թափառելոյ՝ անձուկ խցկի մի մէջ
նշմարեց նոր դըրուած դադաղ մի՝ որոյ շուրջ կային չորս
աշտանակներ: Ահա՛ այն գերեզմանն՝ զոր սրբապղծե-
լու կուգար: Յայնժամ իւր լսպտերն մերձակայ դադաղի մի
վերայ դնելով՝ բացաւ վանահօր դադաղն: Մառանին զովու-
թիւնն պատկառելի հօր դէմքն գոգցես կենդանի պահած էր.
նորա գլուխն թեթեւակի հակած էր ուսերէն միոյն վերայ
եւ աչքերն փակուած էին խաղաղիկ քնով մի: Իւր երկայ-
նատէգ մօրուքն՝ իւր սպիտակ բամպակեայ հանդերձներն՝ ե-
րեսեայ խաչն որ կ'ծածկէր իւր լանջքն՝ կարծել կուտային
թէ ընդհուպ պիտի զարթնոյր նա գիշերային պաշտօնն կա-
տարելու համար: Չայս տեսնելով եղբայրն սարսուռ մի կ'զգայ,
ծուկներն կ'կթափան, այլ կ'ոգեւորի նայելով ոսկեփայլ մա-
տանոյն. կ'ուզէ առնուլ զայն. վանահօր սառած եւ երթիթաց-
եալ մատն ընդդիմութիւն կ'ընէ՝ որպէս թէ մահն չէր ուզեր
յանձնել ումեք իւր վերջին զարդն: Վերջապէս մատանին
տեղի կուտայ եւ կ'անցնի սրբապղծ ձեռաց մէջ: Երբ վա-
նականն միանգամ յադեցոյց իւր տենչն՝ փութաց վերստին

փակել շիրիմը , որպէսզի երթայ իւր խուցին մէջ աչքէ անց-
նելու իւր սրբապղծութեան արգասիքն : Մինչ դադարին քով
ի ծուներ եկած էր , մուրճին բաղխիւնն թաւալելով եղբրա-
կան կամարաց տակ կ'ահաբեկէր զինքն՝ որ կ'վրդովէր մե-
ռելոց հանգիստն : Հազիւ լրացոյց գործն եւ սկսաւ յոտին
կանգնիլ ու խոյս տալ . ահա յանկարծ կ'բռնուի անտեղիտալի
գորութենէ մը . կ'կարծէ թէ մէկն իւր վերարկուէն կ'քարչէ :
Կայծակն այնքան արագ չ'ազդեր . կ'իյնայ սարսափահար ,
համարելով թէ դադարն բացուած է եւ այն ձեռն՝ զոր կո-
ղովտեց՝ կը ծանրանայ իւր վերայ . կ'թողանայ իւր անձն եւ
հոգին կ'իջէ անմիջապէս աննկարագրելի երկիւղիւ : Հետեւ-
եալ առաւօտ վառքին մէջ յայտնի կ'լինի այդ եղբոր բացա-
կայութիւնն : Ամենուրեք կ'փնտռեն զնա բաց 'ի մառանէն :
Բայց քանի մը ամիս յետոյ վանական մը մեռնելով՝ երբ բո-
լոր միաբանութիւնն կ'իջնէ նկուղին մէջ , աներեւոյթ եղած
եղբայրն կ'գտնեն հոն՝ վերջին վանահօր գերեզմանին վերայ
խոնարհած : Իւր վերարկուին թեզանիքն դադարին հետ գա-
մած էր շտապաւ . մուրճ մի եւ կարեւոր գործինքեր ցան եւ
ցիր կային իւր քով : Դէմքն կիսովի երկթացեալ՝ դեռ ցոյց
կուտար բուռն ջղաձգութեան մի նշաններն եւ ոսկի մա-
տանին կ'ըղձողար իւր դիակնացեալ մատին վերայ :

ԺԸ. ՍԱՎՈՒԱՅԻ ՄԱՆՈՒԿԸ

ԵՐԳ. ԵՐՐՈՐԴ. — Վերադարձ

Մեծ սարերով եւ սառերով մըլտընջեան
Ալպեան լեռինք զի՛ գեղեցիկ են յամրան ,
Բընաւք հրապոյր տան մեզ հովտաց մէջ նոցին ,
Ջուրք՝ դալարիք՝ մայրիք՝ ծաղկունք բազմազան .
Երանի՛ որ այս եղերց մօտ կը բնակին .
Կամ կը թողուն զայնս՝ տեսնելու վերքատին :
Ո՞վ է ճամբորդն այն զոր ամառն յլէ նոցա ,
Մինակ՝ հեռու հովտին մէջ՝ ցուպ ի ձեռին ,

Մանուկ մ'է նա , կ'ընթանայ 'նդ մեծ այն ուղին

Որ Ֆրանսայէն տանի Սափուա :

Ահա կ'երթայ բըրոյն ճամբէն նեղ ու խոր ,
Կիւրակէի հադած խոշոր իւր ասուին .

Ճերմակ կտաւի յիւրն ի պարկին

Կայ կորեկոյ հաց՝ զոր պահած է անխոռ :

Ինչո՞ւ այդքան կը փութայ յիւր վերջին ուղ .

Ջի եղկելին կ'ուզէ մագլել ընդ բըրուր ,

Եւ կանգ չ'առնուլ մինչեւ տեսնէ ըզգիւղ իւր ,

Մինչեւ ճանչէ զիւրն ըզհիւղ :

Ահա նոքա . . . իւր տեսածին պէս դեռ կան .

Այն մեծ մայրիք , ջուրն՝ որ հոսէ ծառոց տակ :

Մոռցաւ այլ եւս այն տասնօրեայ մեծ ճամբան ,

Այնքան մօտ է արդ յիւր գիւղակ :

Համակ զըւարթ՝ հասնի , դիտէ , ի՞նչ կայ բայց ,

Չըսպասեր ոք նրմա , փակուած է իւր խուղ .

Սակայն սրածայր երդէն կ'ելնէ դոյզն ինչ ծուխ ,

Եւ սըրտայոյզ կ'ըսէ տըղայն . « Ես եմ , բա՛յ » :

Տեղի տայ դուռն , մըտնէ . եւ մայրն ի գորով՝

Մայրն՝ զոր երկար ցաւն ի խըրճթին էր փակած՝

Յառնէ ի նիստ բազկատարած գոչելով .

« Զէ՞ սա որդիս՝ որ կ'առնու դարձ . »

Որդին գոչեց . « Մայր » , եւ ի գիրկսըն լացաւ .

Եւ մայրն . « Հիւանդ եմ , ինձ Աստուած կուտայ ցաւ .

Յաւուրց հետէ ես զայն առ քեզ ըրի ազդ ,

Զի չ'ուզէի զքեզ չը տեսած մեռնիլ աստ » .

Յաւել տըղայն . « Յորդույդ էիր բացակայ

Որ կը դառնայ այժմիկ , զըւարթ վարէ կեանք .

Ապրէ՛ , խընամբ քեզ կը տանիմ , զի մեծցայ ,

Ճոխ եմք յերկար ժամանակ :

Որդին իւր մօր ձեռքէն բաժնեց իւր թաթիկ ,

Ինչ որ ունէր սփռեց նորա ծնգաց վրայ ,

Իւր գըրպանի երեք դըրամքն արծաթիք՝

Եւ ցորենոյ հացն զոր պահած էր նրմա :

Մայրըն գըրկէր զայն , շունչ կ'առնուր դըժուարին ,

Եւ արտասուօք նըսեմ աչերն կը յառէր

Աղղնեփայտեայ մեծ խաչին՝

Որ կախ իւր դէմ՝ ժամանակէն էր սեւցեր .

« Գիտէի ես , հէք մարց նա ինքն է Աստուած ,

Այլ եւ մանկանց , որ եւ իմումս տարաւ հոգ ,

Նա որ սփոփէր զիս երբ հեծմունքն իմ վըշտաց

Զորդեակս հեռուստ կանչէին գո՛ղ .

Քրիստոսն առնին՝ առ որ մայրեր կը գոչեն ,

Նա՛ զմեր որդիս փըրկէ ցըրտէն ու ի քաղցոյն ,

Մինչ կը պահեմք գառներն՝ լափեն գայլք զամէն ,

Իսկ մեր մանկունք մինակ կ'երթան , դարձ կ'առնուն :

Այժմէն , որդեակ , հաւատարիմ կ'ըլլա՞ս ինձ ,

Յաւագար մայրըդ է կարօտ օգնութեան ,

Պիտի մեռնէր առանց քեզի » : Ի յայս բան

Տղայն ձեռնամած ի ծունր կ'իջնէ մօր իւր կից՝

Աղօթելով . « Տացէ՛ քեզ Տէր կեանք երկայն » :

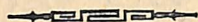
18. ՆԱԲԵԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅՔ

Ի մէջ կոյս երրորդ դարու՝ երբ Վաղերիանոս կայսրն ութերորդ հալածանաց նշանն տուաւ , քրիստոնեայք հազիւ կրնային ապաստան մի գտնել աղօթելու համար յոտս խաչին . իւրեանց Աստուածն տարագրուած էր ի խորս անդընդոց , եւ հեթանոսք միայն իրաւունք ունէին խնկելու իւրեանց գարշելիքն յանդիման արեւու : Հաւանալք կ'չարունակէին ընթեռնուլ զապագայն ի թռիչս թռչնոց եւ ի փորոտիս զոհից . Արամազդայ քուրմք կ'կատարէին իրենց սորփրական թափօրներն . բայց այս հանդիսաւոր տօնք սին երեւոյթ մ'էին այլ եւս : Տուններն զարդարեալ էին դրասանդներով եւ լռելեայն կ'ծիծաղէին այս հրապարակային արարողութեանց վերայ : Հեթանոսութիւնն՝ ժողովրդոց գլխակցութեան մէջ յաղթահարեալ՝ կայսերական միահեծան պետութեան կողմանէ կ'ալաշտպանուէր միայն , եւ հարկ էր որ սլքատորականաց սուրն օգնութիւն ընձեռէր անկեալ աստուածոց :

Աշխարհի ապագայն գետնադամբանաց (*) մէջ էր : Օր մի՛ երբ քրիստոնեայք այս նկուղներուն մէջ հաւաքեալ՝ կը մատուցանէին սուրբ զոհը իւրեանց վկայից շիրմաց վերայ , արարողութիւնն յանկարծ ընդմիջեցաւ , անծանօթ չոռկ մի լսուեցաւ ի սրբավայրն առաջնորդող սրահին մէջ : Քահանայապետն երկնչելով զի մի՛ գուցէ յանուն ինքնակալին գան պղծել այս տեղեաց սրբութիւնն՝ մատուռէն արտաքս կ'ոստնու ընկերակցութեամբ քանի մի քրիստոնէից . կ'նշմարէ ցնցոտագգեաց մարդ մի : Սա ի գետին կ'խոնարհի . պատկառելի հովիւն կ'փութայ յոտին կանգնեցնել զնա , եւ քրիստոնեայք խաղաղութեան խօսքեր կ'ուղղեն առ օտարականն : Այս ասպնջականութեան վերայ սքանչացած՝ « Ի՞նձ կ'մատուցուին , գոչեց նա , սիրոյ եւ բարութեան այս հաւաստիքներն : Վեհանձն մարդիկ , չէ՞ք գիտեր թէ՛ ձեր հաւասարն ծնած չեմ ես , այն զոր կը տեսնէք լիւսիկէսն է , թշուառ գերի մի : — Նշքայր իմ , ըսաւ քահանայապետն , մեր մէջ գերի չ'կայ բնաւ : Քրիստոնեայներն կ'տեսնես հոս , այս բնակութիւնն իրենց տաճարն է : Երկրի վերայ մարդիկ վիճակի տարբերութիւններ ստեղծած են , բայց հոս ամէն կարգեր ի մի ձուլուած են , եւ մեք այժմէն ի գործ կ'ընդունիմք այն հաւասարութիւնն՝ որ մեզ կ'սպասէ մահուան ատեն : — Ի՞նչ կ'լսեմ , ըսաւ գերին . ուրեմն չէի սխալած երբ իբրեւ անիրաւ կ'պարսաւէի այն բռնաւորն ում կ'ծառայէի : Բայց ո՞ր կրնայի դիմել տրտունջ բառնալու համար : Ամենուրեք ոտնհար կ'լինէին աղետիցս , ընկերութիւնն կը զլանար զիս իւր գրկաց մէջ ընդունիլ . ստիպուած էի մինչեւ իսկ անարգ անասնոց բաղդին վերայ նախանձիլ : Բոլոր այս չարչարանաց մէջ՝ հակառակ այն անիրաւութեանց որովք կ'ընկճէին զիս մարդիկ՝ ընդ աղօտ կ'զգայի թէ՛ մարդ էի անոնց պէս . բայց երբ զնոյն կ'համարձակէի ըսել՝ կ'համարէին զիս յիմար ոք , եւ կ'պատասխանէին գաւազան ի ձեռին : Բաղդակից ընկերքս թշուառութիւնն իբրեւ հարկ կ'կրէին՝ ինչպէս մեռեալք իրենց վերայ ծանրացած հոլն ,

(*) Այսպէս կ'կոչուէին այն Հռովմայ ստորերկրեայ կամ գետնայարկ սրահներն յորս կը բնակէին նախնի քրիստոնեայք :

եւ ոչ ոք կ'լսէր ինձ: Յերից աւուրց հետէ խոյս տուի, եւ յետ ընդ երկար թափառելոյ ընդ դաշտս՝ ապաստանեցայ այս գետնասրահին մէջ: Ո՛վ երջանկութեանս, կենացս երազներն կ'գտնեմ աստանօր իրականացեալ: Կ'տեսնեմ մարդիկներ որք կ'համարին զիս իւրեանց եղբայր: — Այո՛, ըսաւ քահանայապետն, մասնակից ես դու յայսմհետէ մեր հաճոյից եւ աշխատութեանց: Ազօթե՛լ, սիրե՛լ, տառապի՛լ, ահա մեր բաղբն, պիտի ուսուցանեմք քեզ ճանաչել մեր Աստուածն:

ԺԹ. ՀԱՅ ՄԱՅՐ ՄԸ

Ձըմրան տըխուր այն գիշեր
Սեփ սեւ մըթնած էր երկին .
Յուրտ մէկ քամի կը փռէր ,
Եւ սառ պատեր էր գետին :
Ծառոց ճիւղեր մերկ ու չոր՝
Անպատըսպար դողալով .
Շառաչէին սըգաւոր
Սոսկունն ի սիրտ ազդելով:

Ձըմրան տըխուր այն գիշեր
Երկնի ծագեալ էր արեւ .
Ձըմրան տըխուր այն գիշեր
Հրեշտակ՝ մարդիկ՝ թեւ ի թեւ ,
ՁԱստուածորդւոյն տօնէին
Վայրաբերելն ի յաշխարհ ,
Փարեալ ի գիրկ սուրբ Կուսին՝
Իբր ըզմանո՛ւկ մի խոնարհ:

Հաւատացեալք այն գիշեր
Իբրեւ զաշխարհ մոռնալով ,
Ամէն հասակ էր վազեր
Երկնից Մանկան մըսրին քով:

Կէսք զըւարթնոց երգակից
Աղաղակէին Ո՛վսաննա .
Եւ այլք հովուաց դասակից՝
Սըրտե՛ր բերեր են յընծայ:

* * *

Այլ հրեշտակային երգոց զուգահետ
Եւ եկեղեցւոյն օրհնեց բերկրաւետ՝
Նաեւ վըշտալից ձայն մը այն գիշեր
Հիւղի մը մէջէն կը թըռչէր ի վեր:

Թըշուառ մէկ սըրտի մըմունջ էր եւ այն ,
Մօր մը հառաչա՛նք էր կողկողաճայն ,
Որ քըսան տարուան ի ծաղիկն հասակ
Այրի մընացած էր որդւով միակ:

Սրդ եւ այն մատաղ գեղաբոյս որդին՝
Մօրը բոլոր գանձ եւ յոյս սրտեկին ,
Դեռ հագիւ գարունն ըսկըսեր կենաց՝
Ընկած էր գինջ վարդ ի շունչ փոթորկաց:

Մանկանն օրոցքին քով ծունկ ընկած մայր ,
Պաղեալ անդամոց նորա շունչ կուտայր .
Փափկիկ նորա թաթ ի ծոցին ծածկէր ,
Ձերմիկ արցունքովն ըզնա ողողէր . . . :

Մէյ մ'ալ անդիէն մօր այն ցաւադին
Յանկանջ հասաւ թինդ ժամու զանգակին .
Կարծես հրեշտակին լըսէր ըզհրաւէր ,
Արթընցա՛ւ . . . ցաւէն ըզտօն մոռցե՛լ էր:

Ծածկեց ըզճակատն ի քօղ սըգապատ ,
Յանձնեց իւր մանկիկն Աջոյն երկնառատ ,
Եւ դողդոջ քայլիցն ոյժ տալով յետին՝
Հասաւ ու մըտաւ սուրբ Եկեղեցին:

Տեսաւ որ երկիր ու երկին բոլոր
Երանի՛ կուտան Մօր մը երկնաւոր ,
Ինքն ալ ցանկացաւ ասել բան մ'ուրախ ,
Խեղճ մայր , ու սըրտէն թըռաւ սուր մէկ ա՛խ . . . :

* * *

« Մայր երկնաւոր , քեզմէ լաւ ո՞վ կըրնայ , ով
Մօր մը սըրտին ըզգալ ցաւեր ու խորով . . .
Ո՞վ քեզմէ զատ կարող է , Մայր որդեասէր ,
Զորցընել մօր մ'արցունքներ : »

« Որ դո՛ւ այլ նոյն վիշտ ու վէրքեր քաշեցիր .
Որ դո՛ւ այլ նոյն լեզի արցունք թափեցիր . . .
Որ դո՛ւ այլ քո Որդւոյդ տեսար մահն ի խաչ . . .
Մօր մը լըսէ դա՛ռն հառաչ : »

« Եթէ անմահ Որդիդ վըճռած է յերկին՝
Որ հրեշտակաց հետ քոյն առնու իմ որդին ,
Ո՛վ Մայր , դո՛ւ ալ ողորմէ՛ մօր մը վերայ ,
Զաւկիս հետ շո՛ւնչս այլ երթայ : »

* * *

Այսպէս հառաչեց մայրն այն վըշտակիր ,
Եւ արցունքներով ողողեց զերկիր .
Եւ երբ բաւական հեծեց ու լացաւ ,
Տըխուր էր եկած՝ ըսփոփեալ դարձաւ :

* * *

Զըմրան տըխուր այն գիշեր
Անցաւ , եւ նոր ծագեց օր .
Օրն այն ձըմրան տըխուր չէր ,
Արեւ փայլէր անսովոր :

Իրիկուան դէմ վառեցան
Մեռելոց մութ լապտերներ .
Ու հանդըստեան լըսկեցան
Շարականներ , սաղմոսներ :

Եկեղեցւոյն առաջեւ
Սեւ մէկ դագաղ անցուցին ,
Երկու զուարթունք թեւ ի թեւ
Անուշ հոն քուն լինէին :

Մէյմէկու գիրկ պըլլոված
Ելեր էին դէմ մահուան ,
Մահ նոյն սըրով էր կըտրած
Վարդն ու կոկոն անբաժան :

Ո՛հ , անբաժա՞ն իրարմէ
Երկուքն ի նոյն հանգչին հող .
Զերկուսն այլ նոյն խոտ ծածկէ ,
Երկուքն այլ նոյն կըմպեն ցօղ :

Խ. ԵՊ. ՆԱՐ-ՊԷՅ

19. ՄԻԼՏՈՆ

Մէկ կէտն միայն կուգեմք յիշատակել մեծին Միլտոնի
մանկութենէն , այն աշխարհահուշակ քերթողին՝ որ կոյր ե-
ղաւ իբրեւ զՀոմերոս , որ Տանդէի չափ հանճար ունեցաւ ,
եւ որ մեռաւ առանց գիտնալու թէ իւր հայրենիքն օր մի
պիտի արձանագրեր զինքն ի թիւ իւր ամենամեծ մարդոց :
Վասնզի՝ հարկ է խոստովանիլ՝ թէ յաջս իւր Ժամանակակ-
ցաց Արթուր Դաւիթին հեղինակն աննշան քերթող մ'եղաւ ,
բայց իւր մահուանէն շատ տարիներ յետոյ իբր ազգային
հարստութիւն համարեցաւ անոր քերթուածն : Հազիւ՝ առ
կենդանութեան նորին՝ կը հաճէին կարդալ քանի մի հա-
տուածներ Արթուր Դաւիթին , եւ անոնք իսկ որք քերթո-
ղին հիանալի տաղերն ընթերցելոյ արիւթիւնն ունեցան՝ խոր-
հեցան թէ դործն արժանի էր ծայրագոյն նախատանաց :
Այսպէս՝ դուք ամենեքին որ կ'զգայք թէ կ'ծնի ի ձեզ փա-
ռաց ազնիւ տենչն , դուք որ կ'դատէք թէ բաւական զօ-
րութիւն ունիք ըսելու ընդ ինքն . « Աւելի հեռուն պիտի

երթամ» մի՛ կասիք զճանապարհայն, վասնդի ոչ ոք պիտի ըսէ ձեզ թէ ճանապարհայն գեղեցիկ է եւ թէ՛ իրաւամբք կրնայ ոք երթալ ընդ այն: Գացէ՛ք մի՛շտ, գացէ՛ք առանց երբէք վհատելու: Եթէ այսօր ծափահարութիւնք ձեզ պակասին, յիշեցէ՛ք թէ Միլտոն իւր մահուանէն կէս դար յետոյ արձաններ ունեցաւ:

Այնչափ գեղեցիկ եւ այնչափ պարկեշտ էր նա որ դըպրոցի աշակերտք կ'անուանէին զնա քեղեցիկ կոչաւ: Իւր ճակատուն երկու կողմերն գլխոյն հերք վեր վեր ինկած էին լայն խոպուպօք եւ կ'ծփային նորա ուսոց վերայ: Իւր աչքերն բարութեան գորովայոյզ արտայայտութիւնն ունէին, եւ իւր դէմքն սովորաբար կ'շառագունէր դոյզն գովեստիւ եւ այդ ամօթխածութիւնն առաւել եւս կ'գեղեցկացունէր զինքն:

Ամբասն մի օր Միլտոն յետ ընդ երկար չրջագայութեան քնացած էր ծառի մի տակ, մեծ փողոցի մ'եզրն: Երկու տիկնայք՝ որք կառքով կ'անցնէին՝ մատաղատի ուսանողին գեղեցկութենէն հրապուրեալ՝ կասեցուցին իրենց կառքն եւ իջան աւելի մօտէն զնա դիտելու համար: Մին ի նոցանէ՝ որ հազիւ տասն եւ հինգ տարեկան էր՝ հիացմամբ զնա նկատելէ յետոյ մատիտ մը հանեց գրպանէն, գրեց քանի մը տողեր, թերթ մի պատռեց իւր յուշատետրէն, եւ գողգոջուն ձեռամբ ներմուծեց զայն Միլտոնի ձեռաց մէջ: յետոյ երկու օտարուհիներն կառքն ելան եւ մեկնեցան: Միլտոնի բարեկամներն որ ի թաքստեան հանդիսատես էին այս իրողութեան՝ արթնցուցին զնա եւ պատմեցին նմա: Միտուն ուսանողն փութաց բանալ տոմսն որ դրուած էր իւր ձեռաց մէջ: Կիւարենի քերթողէն առնուած սա տողերն գրուած էին ի նմա.

«Գեղեցիկ՝ աշկունք, աստեղք մահացու,
Թէ ի քուն անգամ յիս ներշնչեցին բոց մի սիրարկու.
Ի՛նչ պիտի լինի հմայքն ձեր սիրոյն
Թէ լինիք արթուն»:

Բարեկամներն ծաղրեցին զնա այս դէպքին վերայ. բայց ինքն բոլորովին վրդովեցաւ: Խորհուրդ մի գրաւեց իւր միտքն, ա՛յն էր գտնել գեղեցիկ օտարուհին՝ որ ի նպաստ իւր այնքան լաւագոյն իմն ի կիր արկած էր խաւացի քեր-

թողին տողերն: Այս կնոջ շնորհիւ զոր երբէք չ'պիտի ճանաչէր՝ Միլտոն ուսաւ Թասսոյի եւ Պետրարքի լեզուն: Անդադար այս կնոջ մերձենալու իղձէն վարեալ, թողուց զԱնգղիա, գնաց ի ձեռնովա, ի Վենետիկ, ի Հռոմ, ի Նաբոլի. ընտանեցաւ այն քերթողաց զորս կ'սիրէր, ինքն իսկ քերթող եղաւ, եւ թերեւս այն ամառնային օրուան գեղեցիկ հանդիպման կ'պարտի Անգղիա իւր Դրսի կ'ըստեալն:

Ի. ԱՆՀՈՒՆՈՒԹԻՒՆ

Մըռնչելով ահաղաբար
Եւ թափ տալով ընդ ձոր՝ ընդ սար
Ո՛ր կ'ընթանայ շունչն այդ հողմոյն.
— Յանհունութիւն:

Մերթ ուռուցիկ եւ մերթ խաղաղ
Ծաւալելով գեղածիծաղ՝
Ո՛ր կը սուրան ջուրքն այդ ծովուն.
— Յանհունութիւն:

Հորիզոնէն վեր բարձրացած՝
Չարագուշակ եւ ստուերամած՝
Ո՛ր կ'արշաւէ դէզն այդ ամպոյն.
— Յանհունութիւն:

Երկնից կապոյտ կամարին տակ
Արձակելով շող անապակ
Ո՛ր կը վարգէ լոյսն այդ արփւոյն.
— Յանհունութիւն:

Հողմոյն ի շունչ՝ ընդ ջուրս ծովուն՝
Ամպոյն ի հետ՝ լուսովն արփւոյն
Ո՛ր կ'սլանայ միտքըն մարդոյն.
— Յանհունութիւն:

20. ՅՈՎԱՍ

Այն սուրբ լերան վերայ՝ ուր Արարհամ երբեմն ուզեց ողջակէզ մատուցանել չքնաղ որդին զիսահակ՝ Աստուծոյ ժողովուրդն կառուցած էր Նրուսաղէմի տաճարն։ Քահանայք որք Ահարոնի ընտանեաց կ'վերաբերէին եւ Ղեւտացիք որ կ'սպասաւորէին նոցա՝ ի ծածուկ կ'պահէին ի տան Տեառն մահուանէ հրաշիւք ճողովրեալ մանուկ մի։

Այս մանուկն Յովաս կ'կոչուէր, նա էր որդի Ոքոզիայ եւ թուռն Գոթողայ։ Հազիւ մէկ տարեկան էր երբ իւր հայրն մեռաւ . գոռոզն Գոթողիա՝ որ կ'ցանկայր բացարձակապէս տիրապետել՝ Ոքոզիայի բոլոր որդւոց կոտորածն հրամայեց . ի նոցանէ մին միայն փրկեցաւ։ Յովսաբեթ՝ հօրաքոյրն Յովասի՝ որ կինն էր Յովիդայեայ քահանայապետին՝ մտաւ պալատան մէջ մինչ կ'սողխողէին Յովասի եղբայներն։ Մօտեցաւ այդ մուցուած զոհին որրանին, առաւ մանուկն, պատեց զնա լաթով մի, եւ գիշերուան մէջ յաջողեցաւ սպրդիլ ի տաճարն՝ իւր թանկագին բեռամբ։ Գոթողիա՝ կարծելով թէ իւր բոլոր թոռունքն սպաննուած էին եւ տեսնելով որ այլ եւս ոչ ոք կրնար յափշտակել իւր թագն, թագուհի հրատարակեց զինքն եւ ապա ուրանալով Յուդայի ժողովրդեան հաւատքն՝ մեհեան մի կանգնեց Բահաղ աստուծոյն, որում կ'մատուցուէին մարգկեղէն զոհեր։

Սակայն Յովաս տաճարին մէջ կ'աճէր ի հասակ եւ յառաքինութիւն՝ իւր բարեպաշտիկ հօրաքեռ դասուց եւ Յովիդայէ քահանայապետին իմաստուն խրատուց շնորհիւ։ Դեռ եւս եօթնամեայ՝ մանկան կանխահաս իմաստութեան համբաւն տարածուած էր ամենուրեք։ Գոթողիա ուզեց տեսնել Աստուծոյ երկիւղիւն սնեալ այս մատաղ Ղեւտացին, զորմէ ամբարիշտք անգամ հիացմամբ կ'խօսէին։ Ուստի Գոթողիա փափաքեցաւ երթալ ի տաճարն Նրուսաղէմի՝ բայց, միայն Յովասի կանխահաս առաքինութիւններն գովելու նպատակաւ չէր։ Նրազ մի խռոված էր զդշխոյն, վասն այսորիկ խորհուրդ հարցուց Մաթանի՝ Բահաղու քրմին, եւ սա՝ ի վրէժ Յովիդայեայ զոր կ'ատէր՝ փութաց Գոթողիայի հոգւոյն մէջ կասկած մը յարուցանել ընդդէմ սրբոյն՝ որ գաղտ-

նապէս կ'դաստիարակուէր սրբավայրին մէջ։ Գոթողիա երկարօրէն տեսակցեցաւ անոր հետ, բայց չկարենալով հրապուրել զնա եւ ոչ տեղեկանալ իմիք՝ մեկնեցաւ տաճարէն . բայց՝ վրէժխդրութեան խորհուրդ ի մտի՝ զոր ընդհուպ ի յանգ հանեց։ Յամին 870 յառաջ քան զՔրիստոս քանդեց զաստուածային դաբերն, նորա բեկորներով պննելու համար Բահաղու բազինն։

Փութաց Յովիդայէ հաւաքել իւր Ղեւտացիներն եւ ընտանեաց զխաւոր պետերն յաւուր տօնին Պէնտէկոստէի, եւ ժողովրդեան ներկայացուց իւր Յովաս որդին արքունական ապարօշ ի գլուխ, եւ թագաւոր պսակեց զնա յանդիման բարեպաշտ բազմութեան։ Ժողովրդեան ծափահարութիւնք Աստուծոյ տան մէջ հաւաքեալ Ղեւտացւոց յաղթական գոչմանց կ'պատասխանեն . խումբ առեալ կ'ընթանան ի մեհեան կողմ։ Կ'աւերեն Բահաղ ու Բազինն, կ'սպաննեն զԳոթողիա, եւ Ոքոզեայ որդին հանդիսապէս ողջունուելով ժողովրդեան կողմանէ՝ վերջապէս կ'բարձրանայ իւր հօր գահոյից վերայ։

Յորչափ ապրեցաւ այս սուրբ քահանայապետն՝ Յովաս իբրեւ հնազանդ աշակերտ մեծ քահանային՝ արդարութեան եւ բարեպաշտութեան տիպար մ'եղաւ, բայց յետ մահուան Յովիդայեայ, որոյ կենաց օրերն երկարածգած էր Աստուած մինչեւ ի տես 130 ամաց, Հրէաստանի թագաւորն առ ոտն կոխեց զօրէնս, եւ զկօսն։ Յասմամբ եւ ժպրհութեամբ քարկոծել տուաւ զՋաքարիա՝ իւր բարերարին որդին . յետոյ վատութեամբ տաճարին գանձերն յանձնեց Ագայելի՝ արքային Ասորոց։ Աստուած՝ ի պատիժ այս չարեաց՝ ձգեց զՅովաս հալ ու մաշ կենաց մէջ եւ ոչ ոք կրցաւ բուժել զնա, եւ յետ ժամանակաց՝ յանցապարտ իշխանն սպանաւ ձեռամբ իւր երկու պաշտօնէից։ Յովասու սպանչաց ոճիրն գարշելի է անշուշտ . բայց այս երկու նենգամիտ ծառայք այնչափ ապերախտ չբեւեցան առ իւրեանց բարերարն՝ որչափ ինքն եղած էր առ ընտանիս Յովիդայեայ։ Վաղեմի ժամանակաց սովորութեան համեմատ՝ Հրեայք ի կիր արկին իւրեանց զթագաւորս դատելու իրաւունքն յետ մահուան նոցա, եւ մերժեցին տալ Յովասու թաղման պատիւն։

ԻԱ. ԱՊԱԳԱՅՆ

Ի՛նչ փոյթ թէ՛ ձըմրան ցուրտ սառամանիք
Կը ծածկեն դաշտերն ու հիւղին տանիք .
Բացէք աչերնիդ , տեսնել ծիծաղկոտ
Ամառուան հունձքերն՝ լերանց ի ստորոտ՝
Որ կ'աճին ձեր մօտ :

Ի՛նչ փոյթ գիշերուան թէ՛ մըթին թեւեր
Կը պատեն զերկիր՝ ըզծով եւ զեթեր .
Բացէք աչերնիդ , տեսնել քաղցրահոտ
Սիւգերով խընկեալ ջինջն այն առաւօտ՝
Որ ծագէ ձեր մօտ :

Ի՛նչ փոյթ թէ՛ աղբերք ցամքած են համակ ,
Եւ չըտան շըրթանց ցօղոյ մի կայլակ ,
Բացէք աչերնիդ , տեսնել ընդ արօտ
Վըճիտ վըտակներ՝ ոյց ջուրց էք կարօտ՝
Որ սահին ձեր մօտ :

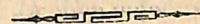
Ի՛նչ փոյթ թէ՛ խոնաւ խորշ մի անձկագոյն
Կ'ըսպառէ ոգիքն առողջ ձեր մարմնոյն .
Բացէք աչերնիդ , տեսնել մըթնոլորտ
Զովացիկ ու՛նամպ , եւ ծըծել զայն օդ՝
Որ շընչէ ձեր մօտ :

Ի՛նչ փոյթ թէ՛ ամէն կորուսած բարիք՝
Աղքատ ու անտէր տըրտում թափառիք .
Բացէք աչերնիդ , տեսնել հոս ու հող
Աղամանդն անգին , ոսկին նախանձոտ
Որ չողան ձեր մօտ :

Ի՛նչ փոյթ թէ՛ բաղդին նայուածքն անողոր
Լըռեցոյց ձեր ձայն՝ նըւագն ու բողբ .
Բացէք աչերնիդ տեսնել անաղօտ՝
Թըռչնոց խուռն երամ ծաղկանց ի ծըղօտ ,
Որ կ'երգեն ձեր մօտ :

Ի՛նչ փոյթ թէ՛ հացի քաղցըն դըժբնդակ
Կը կըրծէ ձեր սիրտ , կըքէ ձեր քամակ .
Բացէք աչերնիդ , տեսնել ճոխ ու յորդ
Սեղան մի պատրաստ յոսկեղէն անօթ ,
Որ կանգնի ձեր մօտ :

Եւ ի՛նչ փոյթ դարձեալ թէ՛ բընաւք տան խոյս
Ու չիրմին բացուի խօրն անդընդասոյզ ,
Յերկինս դարձուցէք աչեր նըւաղկոտ ,
Եւ տեսէք զԱստուած բարւոյն առաջնորդ՝
Որ հըսկէ ձեր մօտ :

24. ԻԻԿՈՒԻՆԻ ՈՐԴԻՆԵՐՆ

Զպիտի ցաւինք հօրն վերայ , վասնզի եթէ ճակատա-
գիրն անգութ եղաւ , եթէ դատապարտեցաւ ահաւոր տան-
ջանաց , հարկ է խոստովանիլ թէ իւր սիրտն զերծ չեղաւ
խղճի խայթէ , վասնզի իւր ձեռք ամբիծ չէին յարկւնհե-
ղութենէ :

Կէրարտէսդա Իւկոյին կոմսն յառաջ քան զիւր արկա-
նիլն յայն բանտ՝ որ կոչեցաւ յայնմհետէ աշաբակ Նօն-նեան ,
ուրիշ ոճիրներ գործած էր : Ժողովրդեան պաշտպան անուան
տակ բռնաւոր մ'եղած էր նա . եւ ապա տեսնելով որ վե-
հագոյն իշխանութեան ժամանելու համար ունեցած փառա-
մու խորհուրդներն ի դերեւ կ'ենէին քան զինքն վրիժա-
գործ հակառակորդաց կողմանէ , մատնեց թշնամեաց Պիղայի
հանրապետութիւնն եւ այն քաղաքն զոր պարտաւոր էր
պաշտպանել : Նրբ Իւպալտինի արքեպիսկոպոսին մէկ ազգա-
կանն յանդիմանեց զնա իւր մատնութեանն համար , Իւկո-
լին որ բաւ մ'իսկ չունէր զինքն արդարացունելու համար ,
իւր արգէն գործած եղբրանց վերայ նոր ոճիր մի եւս յա-
ւել , պատասխանելով իւր պարսաւադէտին դաշոյնի մը հա-
րուածով :

Այս բանն տեղի կ'ունենար յիտալիա , ա'յնպիսի ժամա-

նակի մի մէջ՝ յորում բոլոր երկիրն երկպառակ կողմանց փա-
ռամուրթեան մատնեալ՝ անդուռ աճեցուն ապստամբութեանց
մէջ կ'կորուսանէր իւր վերամարտիկ երիտասարդութեան
ծաղիկն, եւ իւր արեան ամենէն մաքուրն: Հրդեհն կ'լափ-
ւիզէր քաղաքներն, խոտն կ'աճէր անբնակ փողոցներու մէջ,
եւ գիւղօրէք կ'տանջուէին սովով: Պիղայի հանրապետու-
թիւնն թերեւս առաւել քան զայլ կ'վշտակրէր քաղաքային
պատերազմաց աղետից երեսէն: Իւկոլին կոմսն տեսնելով
զփոքովուրդն աշխատեալ եւ պարտասեալ՝ կարծեց թէ ար-
քեպիսկոպոսին ազգականին սպանութիւնն անվրէժ պիտի
մնար, եւ թէ՛ հակառակ իւր անցեալ մատնութեանց բարե-
բաստիկ յաջողութեամբ պիտի ընդունուէր իբրեւ վեհապետ
իւր ունեցած նշանաւոր անուանն եւ իւր ընտանեաց ժա-
ռանգած մեծագոյն փարթամութեանց պատճառաւ: Մինչ-
դեռ իւկոլին կ'ջանար նոր կուսակիցներ փնտռել, Ռոժէր՝
Իւպալտինի արքեպիսկոպոսն՝ որ չէր կրնար մոռանալ իւր
ազգականին խողխողումն, գաղտագողի ահաւոր ապստամ-
բութիւն մը կ'պատրաստէր Կէրարտէսքայի դէմ: Յամին
1288, յամսեանն յուլիսի, Պիղայի բանակն հնչեցուց Մայր-
եկեղեցւոյն զանգակն, « ի գէն » աղաղակեցին, եւ ռամիկն
ընթացաւ դէպ յապարանսն՝ ուր կ'բնակէր Իւկոլին եւ իւր
ընտանիքն: Կոմսն եւ իւր զաւակունք բազմութենէն չ'եր-
կեան բնաւ, մինչեւ երեկոյ դիմադրեցին կատաղեաց դէմ
որք պաշարած էին իւրեանց բնակավայրն: Կադգոյ՝ Իւկոլինի
որդւոց կրտսերն՝ քաջութեան սքանչելիքներ ցոյց տուաւ,
երկիցս իւր հօր կեանքն ազատեց ընդունելով հարուած մի
որ Իւկոլին կոմսին ուղղուած էր. այլ պաշարողք կրակ
տուին պալատան եւ պարտեալ ընտանիքն արքեպիսկոպոսին
կամաց անձնատուր եղաւ: Յայնժամ սա՝ իւր վրիժուն ձայ-
նին միայն լսելով մի եւ նոյն տանջանօք ուղեց անձիտել
Կէրարտէսքայի ամբողջ ցեղն. անագորոյն եղաւ թէ՛ հօր եւ
թէ՛ զաւակացն համար: Կադգոյի եւ իւր երեք եղբարց հա-
սակն ու անմեղութիւնն անոր առջեւ չնորհ չ'գտին. այս
հինգ զոհերն տարաւ Արնոյի եզերաց վերայ հաստատեալ
աշտարակի մը եւ ինքն անձամբ փակեց խնամով Իւկոլինի եւ
նորա որդւոց բանտին դուռն. ապա ի ներկայութեան ամ-

բոխին բանտին բանալիներն գետը նետեց, արձակելով ա-
հաւոր նզովք մ'անոր դէմ որ պիտի համարձակէր ազատու-
թեան փորձ փորձել բանտարկելոց մասին եւ կամ պիտի ու-
զէր տալ նոցա օրապահիկ պարէն մի բանտին վանդակնե-
րուն մէջէն, վասնզի Պիղայի արքեպիսկոպոսն արտասանած
սոսկալի վճռոյն համեմատ՝ Իւկոլին եւ իւր չորս զաւակունք
պիտի մեռնէին նօթութեան լլկանօք:

Այժմ թող Տանդէ (*) խօսի, որ իւր Դժոխք անուն ան-
մահ քերթուածոյն մէջ դրած է Իւկոլինի տանջանաց պատ-
մութիւնն նոյն իսկ ի բերան Իւկոլինի:

« Բնացայ եւ սոսկալի երազ մի տեսայ որ պատառեց իմ
հանդէպ ապագային քօղն. Պիղայի արքեպիսկոպոսն՝ որ իմ
տէրս ու պաշտպանս լինել կ'թուէր, գայլ մի նորա կորիւն-
ներն կ'հալածէին զնա լերան այն կողմէն որ զՊիղա կ'բաժա-
նէ Լիւգէն: Քիչ ժամանակ յետոյ գայլն եւ իւր կորիւնք ի-
րենց արշաւանքէն պարտասեալ՝ ինկան նուաղեալ եւ տեսայ
չանց վոհմակ մի որ կ'գիշատէին նոցա անդամներն: »

Արթնցայ, զաւակներս՝ որք ինձ հետ բանտարկուած
էին՝ կուլային եւ կ'ըսէին. Անօթի եմք: Կանգնեցան այն
ժամուն՝ յորում կ'սպասէինք մեր կերակրոյն: Տխուր նա-
խազգացմունք կ'լլկէին մեր սրտեր: Թուեցաւ ինձ թէ կը
փակէին բանալեօք սոսկալի աշտարակին դուռներն այլ եւս
չբանալու համար: Անխօս կ'դիտէի զաւակներս, սարսուռ մի
զգացի, եւ չէի կրնար արտասուել: Զաւակներս կուլային:
Անսէլմ, իմ փոքրիկ Անսէլմս ըսաւ ինձ, « Ի՞նչ ունիս, հայ-
րիկ, եւ ինչո՞ւ համար զմեզ այսպէս կ'դիտես »: Զպատաս-
խանցի բնաւ. անշարժ մնացի, եւ այս անգգայ վիճակն
տեւեց մինչեւ ի վաղիւն՝ երբ արեգակն դարձեալ լուսաւո-
րեց զաշխարհ: Դողդոջ եւ նուաղկոտ ճառագայթ մի սալըր-
դեցաւ բանտին մէջ, անձիս տառապանքն թշուառ որդւոցս
դէմքին վերայ գրուած տեսայ, բարկութեամբ եւ յուսահա-
տութեամբ ձեռքերս կը խածատէի: Խեղճ զաւակներս կար-
ծեցին թէ սովէն կ'տանջուէին. մերձեցան ինձ ըսելով. « Ո՛հ,
գորովագութ հայր, մեք եւս կ'տառապալիմք յոյժ, բայց մեր

(*) Քերթող Իտալացի (1265—1321) .

վիշտն նուազ ահաւոր պիտի լինի եթէ զմեզ սնունդ ընես քեզ: Դու մեզ տուիր կորնչելի մարմիններ, քեզ կ'պատկանին անոնք, կրնաս զայնս առնուլ անդրէն»:

« Զանացի հանդարտ երեւիլ չ'յաճախելու համար նոցա վիշտն, երկու օր եւս մնացինք առանց բառ մ'արտասանելու. բայց չորրորդ օրն Կադգոյ ելաւ կանգնեցաւ, ոտիցս փարեցաւ եւ մեռաւ գոչելով. « Հա'յր, հա'յր, ինչո՞ւ չես օգներ ինձ»: Միւս երեքն նուազեցան հետզհետէ. տեսայ զանոնք մահացեալ: Հինգերորդ եւ վեցերորդ օրերուն, հոսսկ ապա ես եւս զօրութեանս ծայրայեղ սպառումն զգացի, նոցա դիականց վերայ ինկած երկու օր կ'դռչէի հեծեծագին, սակայն սոյն աւելի զօրաւոր եղաւ քան վիշտն»:

Նրբ իւպալտինի արքեպիսկոպոսն բանալ տուաւ իւր զոհից բանտն, իւկոլին մեռած էր իւր զաւակաց հետ, եւ տակաւին բաւական բան մնացած էր Կադգոյի դիակէն՝ տեսնելու համար նորա մարմնոյն վերայ այն երկու վերքերն՝ զորս ընդունած էր իւր հօր պաշտպանելու ատեն:

ԻՔ. ԱՌ ԶԵՓԻՒՆ ԱԼԵՄՏԱՂԻԻ

Դու փափկաթեւ մանկիկ զեփիւռ,
Աղբերձ վրայէն լուսակարկաջ՝
Անուշ հոտով ծաղկանց ըսփիւռ
Ի՞նչպէս թռչիս ինձ ընդ առաջ.
Ու խուսկ եւ զով ընծայելով,
Զիս ողջունես հեզիկ շընչով:

Ո՛հ, կը սիրեմ ըզքեզ հողմիկ,
Նրբ դու փութաս ինծի գալու.
Ի պար ի թռիչ ի սոյլ մեղմիկ,
Այրած ճակտիս իմ այցելու.
Ծաղիկ հողւոյս քեւ զովացած,
Բացուի ի լոյս ախորժ կենաց:

Սլացիր փափկիկ դու սուրհանդակ,
Լուր տար հովտին ու ծործորին.
Ու անտառաց բարձրադիտակ,
Ուր երամով սոխակք թառին,
Թէ մտերիմն իւրեանց եկաւ
Բիւր ըզմայլմանց յիշատակաւ:

Ո՛հ, կորսըւած իմ հաճոյքներ,
Հոս վերստին գըտնեմ ըզձեզ.
Ծառոց շքով էք ծածկըներ,
Ու փրփուրով առուակին հեզ.
Ահա կայտուէք ի յայս ծըմակ,
Ի յայս թրփուտ հովանոցակ:

Հոս դառն հոգեր մէկիկ մէկիկ
Ճակտէս ի բաց հեռանային.
Ու փունջք ժամուց դեղապարիկ
Սիրտըս թեթեւ օրօրէին.
Եւ բընութիւն, մայր որդեսէր,
Փընքուշ գրկաց մէջ զիս գըգուէր:

Հոս ձեմէին երեկոյեան
Ի զով ըստուեր պար մի կուսից.
Մազերն հովուն բազմաբուրեան,
Սիրտք ընծայուած հեշտ վայելից.
Շող լուսնակին, կոյսն ու ծաղիկ,
Զիրար շոյեն սիրատարիկի:

Մտերմութիւն, սէր կրակ ու բոց,
Ի՞նչ անուշ էք յայս տեսարան,
Ուր բիւր դալարք ձեզ հանգըստոց,
Ու՛ անհուն դաշտեր ըզբօսարան.
Մտերմութիւն, ինձ երանի՛,
Թէ հո՛ս ծոցէս հոգիս թռանի:

Դու փափկաթիւ մանկիկ զեփիւռ ,
Աղբերց վրայէն քաղցրակարկաջ .
Անուշ հոտով ծաղկանց ըսիւիւռ ,
Թռի՛ր , Թռի՛ր ինձ ընդ առաջ ,
Ու խուռնկ եւ զով ընծայելով ,
Պարէ չորս դիս հեզիկ շնչով :

Մ. ՊԵՇԵԿԻՍԻԱՆ

22. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԵՐԻՆՈՅ

Փաղաքուշ երազներ կ'հաւաքուին որրանի մի շուրջ .
ապագայն ա՛յնքան չույլ է քաղցր խոստմամբք նորածին
մանկան մը համար , զի անհնար է առանց խորին տխրու-
թիւն մը զգալ ու խորհիլ այն ակնկալութեանց վերայ՝ որք
կ'աներեւութանան մեռնող մանկան դաճաղին հետ : Այո ,
ծերունւոյ մի մահն կրնայ պատճառել մեծ վիշտ , բայց այն
ծերունին գոնէ գիտենք թէ ի՛նչ եղաւ , մինչդեռ չենք կըր-
նար ըսել թէ տղայն ի՛նչ պիտի ըլլար :

Հայրենիքն աւելորդ օգտակար քաղաքացիներ չունի ,
եւ վասն այսորիկ կ'արտասուէ վազմաբաժնի արարածոյն վե-
րայ որ կ'գիջանի իբրեւ ջահ եւ որ թերեւս պիտի լուսաւո-
րէր զայն : Հանճարեղ մարդոց արժէքն իմանալով է որ կը
ցաւինք ա՛յն մանկան վերայ որ բարեբաստիկ տրամադրու-
թիւններ ցոյց կուտայ յանձին , որպէս թէ իւր ընտանեաց
համար ա՛յնքան ողբալի եղող կորուստն անդարմանելի պիտի
լինէր նաեւ մեզ համար . եւ արդէն պատանեկութենէն ա-
ռաւել ի՛նչ գեղեցիկ բան , եւ մօր մի կսկիծէն աւելի ի՛նչ
տաժանելի վիշտ :

1502 յուռնիս ամսոյ օր մի պատանւոյ մի դաճաղն
կ'անցնէր Հռովմայ մէջէն . առաւել քան երեք հազար ան-
ձինք անոր կ'հետեւէին : Այդ նշանաւոր մայրաքաղաքին բո-
լոր գիտունք եւ նշանաւոր անձնաւորութիւնք գլխաբաց կը
քայլէին դաճաղին ետեւէն , զոր կ'ըջապատէին Հռովմի բո-
լոր դպրոցաց ուսանողք : Նա՛ որ վերջին քունն կ'ննջէր ե-

ղերական պաստառին արծաթեայ խաչին տակ՝ վսեմ մանուկ
մ'էր արժանի ամէն աղեկէզ ցաւոց : Մահն տիրած էր այն
ազնիւ սրտին՝ յորում բոլոր առաքինութիւնք ապաստան մի
գտած էին գողցես , եւ սառեցուցած էր այն ամբիժ ճա-
կատն՝ որ արդէն բազում փառապանծ պսակօք պճնեալ էր :

Կ'կոչէին զնա ուսումնասէր մանուկ , հրաշալի մանուկ ,
զարմանալի մանուկ , եւ բոլոր այն տիտղոսներէն ճշմարտե-
մանակ մականունէն միայն կ'ախորժէր ինքն : Նրբէք ստախո-
սութիւնն չաղարտեց նորա շուրթերն , չէր գիտեր նա թէ
ի՞նչ է ներողութիւն գտնել յանցանքի մը համար , կամ ա-
ռաւել ճշմարտութիւն խօսելով՝ պարտինք ըսել թէ չէր գի-
տեր նա՝ ի՞նչ ըսել է յանցանք գործել : Ութ տարեկան հա-
սակին մէջ Փլորենտիայէն ի Հռովմ դրկուելով՝ երկու տարի
միայն պէտք եղաւ նմա աւարտելու համար իւր դպրոցական
ուսումը : Միքայէլ Վերինոյ ա՛յսչափ ի սուղ ժամանակի ու-
սաւ իբր հրաշիւք : Դեռ տասն եւ չորս տարեկան չկար երբ
տպագրել տուաւ Բարդուէլ աստուծոյ վերնագրով գիրք մի
որ ընդհուպ դասական եղաւ եւ թարգմանեցաւ Եւրոպական
լեզուաց , եւ ճեմարանաց բազումք ընդունեցին զայն իբրեւ
բարոյականի լաւագոյն ճառն ի պէտս մանկութեան :

Լոկ օգտակար եւ հանճարեղ մատենագիր մի չէր նա ,
այլ նաեւ բարեկրօն մանուկ մի : Իւր սրտին անբռնութենէն
կ'քաղէր իւր ոճոյն մաքրութիւնն . յոյժ ճմարիտ է թէ հան-
ճարի լաւագոյն առաջնորդն առաքինութիւնն է :

Նորա բարձր իմացականութիւնն չէր խափանած ի նմա
իւր համարի մանկանց սովորական զուարթութիւնն . թէպէ-
տեւ իւր դասընկերաց մէջ առաջինն էր , նուազ ծիծաղկոտն
չէր ի նոցանէ , եւ լուրջ կերպարան մի այն ատեն կ'առնուր
երբ նոքա խաղի ժամանակ պատշաճից սահմանէն դուրս
կ'եղնէին . յայնժամ կ'արձակէր ի նոսա տխուր ակնարկ մի ,
կ'հեռանար , եւ այս պատկառոտ լըջութիւնն ընդհուպ ի
զգաստութիւն կ'յորդորէր յանցաւոր աշակերտներն : Պառլոյ
Լասսիա գիտունն՝ որ Վերինոյի դասատուն լինելու փառքն
ունեցաւ , ուսման ագահ մի ուրիշ աշակերտ եւս ունէր ,
այլ նորա ըմբռնումն այնքան զօրաւոր չէր : Պէլլիօինոյ (այս-
պէս կ'կոչուէր Լասսիայի երկրորդ աշակերտն) գիշեր ցերեկ

կ'աշխատէր գերազանցելու համար իւր մատաղատի ախոյեանն, բայց առանց յաջողելու գէթ հաւաստել նմա: Նախանձն՝ որ ո՛չ թէ անիրաւ լինելուն համար միայն մոլութիւն մ'է, այլ վասնզի կ'իջուառացունէ նաեւ իրմով վարակեալներն եւ վերջապէս կրնայ սպաննել զանոնք, նախանձն տիրեց Պէլլիսինոյի սրտին: Հիւանդացաւ, եւ ճոյն իսկ մեռնելու վտանգին հասաւ. չէր ուզեր յայտնել ումեք իւր ծիւրութեան պատճառն. Վերինոյ գուշակեց զայն, եւ որովհետեւ կ'սիրէր իւր աշակերտակիցն եղբայրական սիրով, սկսաւ հարեւանցի կերպով պատրաստել իւր դասեր: Այսու տաժանելի աշխատութեան ենթակայ կ'լինէր նա՝ որ այնչափ դիւրաւ կ'պատրաստէր լաւապէս: Ոչ սակաւ օրեր գործածեց այս ազնիւ խորամանկութիւնն. Պէլլիսինոյ առաջին թիւն ընդունեց եւ այնպիսի հակառակորդ մը գերազանցած լինելու ուրախութիւնն բռնկեց զնա:

Ոչ ոք կրնար բան մի գիտնալ այս գեղեցիկ գործոյն նկատմամբ: Իւր դաստիարակն կարի ստիպեց զնա հարցումներով, վասնզի չէր կրնար ըմբռնել թէ ինչպէս Վերինոյ շատ անգամներ կրցած էր ընել այնքան խոշոր սխալներ: Նա որ չէր գիտեր ստել, պարզութեամբ խոստովանեցաւ ճշմարտութիւնն. իւր վարժապետէն գաղտնապահութիւն խնդրեց եւ աղաչեց զնա տակաւին երկար ժամանակ առաջին թիւն տալ Պէլլիսինոյի:

Տասն եւ հինգ տարեկան էր. իւր անուան համբաւն կը հնչէր գիտնական աշխարհին մէջ: Իտալիա ուրախութեամբ կ'գիտէր նորա հասակին աճումն իբրեւ իւր երկրին պատուաբեր հանձարն, բայց մահն խլեց զայն: Վշտաց առարկայ մը եղաւ նա Փլորենտիոյ համար որ ծնած էր զնա եւ Հռովմի համար որ կ'հպարտանար զայն ժառանգելուն համար: Իւրաքանչիւր ոք լացաւ զնա. իւր կորուստն հասարակաց աղէտ մ'եղաւ:

ԻՊ. ԱՌ ԱՌԱՒՈՏ

Այո՛, ըզբեզ սիրեցի, ո՛վ առաւօտ,
Որպէս ոչ ոք բան մը սիրած է բընաւ,
Դու հոսեցեր հոգւոյս մէջ լոյս անաղօտ
Եւ նշոյլ անբաւ:

Անեղծ, անկեղծ սիրոյ պայծառ դու պատկեր,
Անսահման սէր արկիր ի սիրտ իմ նըւաղ.
Ընտրեցի զբեզ ինձ բարեկամ եւ ընկեր.
Ո՛վ ժպիտ խաղաղ:

Քեզ հետ յարեան եւ շուրջ զինեւ խռնեցան
Հաւուց երգեր, յուսոյ աւաչք, ժրպիտ, բոյր,
Փարատեցան մըռայլ, խաւար ցիր եւ ցան,
Դիչերն անհամբոյր:

Բոսորավառ դուստրն ես դու տըւընջեան.
Վարդ հեր ունիս, վարդ աշուըններ, վարդ թեւեր,
Արդարութեան սուրբ անձն ես դու սիրական.
Քեզ կարդամ հրաւեր:

Հրաւեր կարդամ՝ քեզ, երբ անուրջ տրտնալին
Սեւ թեւերով սնարիս վերեւ սաւառին,
Եւ խորհրդով զայ չարչարել իմ հոգին
Մի մութ ապառնի:

Ատելութեան՝ սեւաւ նախանձ ու բիւր զոհեր՝
Ոյց դառնութեամբ էր համակուած սիրտն արդէն,
Երբ ճաճանչէ քո գլուխ ժպտուն, լուսահեր,
Ներեն ու՛ աղօթեն:

Ձի ճառագայթ քո նոցա միտքն ողողէ
Եւ իմանան թէ չարեր կան յաշխարհի,
Թէ փուշ, դժնիկ կան, բայց արեգ ներող է
Եւ ընդ բնաւս վառի:

Ծագէ՛ ռւրեմն , ո՛վ առաւօտ , ծագէ՛ միշտ ,
Յորչափ կաթեա մեր սրտերուն քաղցրութիւն ,
Ծագէ՛ , ցորչափ կակղես ցօղով քո զմեր վիշտ ,
Ծագէ՛ , ո՛ Զուարթուն :

Յ. ՍԵԹԵԱՆ

23. ՁԱՏԻԿ

Զատիկ է այսօր . միտքս կ'երեւմ հին օրերը , մեր ա-
տենի Զատիկի օրերը , երբ ողջ էին մեր հայրերն ու մայրերն :
Առջի գիշերուընէ կ'սկսէին հնչել ուրախութեան ձայները ,
վառ ձայնը կոջնակին ու դուռներնուս առջեւ՝ դաշն ու ո-
րոտ ձայն մը որ մեզ եկեղեցի կ'հրաւիրէր — վեր կ'ցատկէ-
ինք . ի՛նչ զուարթ էր զարթնումը , եւ այր ու կին , ծեր
ու տղայ , ամենքն ալ եկեղեցի կ'վազէին . տուները կ'պար-
պուէին , եկեղեցիները կ'լենային . ու կ'սկսէր ժամերգու-
թիւնը բարձր խորհրդաւոր շնչոտերով եւ հանդիսաւոր նուա-
գօք որ կարծես թէ ընդ տիեզերս համայն պիտի հնչէին .
եւ այն սեւցած կամարներուն ներքեւ կը գոռային ալէլուք
եւ օրհնութիւնք եւ փառաբանութիւնք , եւ տաղք ու շա-
րականք իրարու կ'յաջորդէին մին քան զմիւսն աւելի հոգե-
ւոր՝ աւելի սրտառուչ , եւ կ'երգէին դպիրք ու մեր սրտերն
ալ կ'երգէին ու հրեշտակներն ալ կարծես մեզի հետ կ'եր-
գէին : Ոչ մէկ աւետեաց ձայն որ փողերով տաւիղներով
հռչակէ մի վեհապանծ թագաւորի յաղթութիւն , այնչափ
հզօր եւ այնչափ քաղցր չ'է հնչած որչափ այս բառերը
« Քրիստոս յարե՛աւ ի մեռելոց » , որուն աղաղակը եկեղեց-
ւոյ գմբէթն ալ կ'պատուէր կ'անցնէր : Ու խուռն բազմութիւն
մը հեւալով կ'մնար ի խոր զմայլման՝ լուսով եւ խուռնով ո-
ղորուն եկեղեցւոյն մէջ : Եւ ահա կ'դառնայինք եկեղեցիէն
եւ կ'բազմէինք նահապետական սեղանի մը շուրջ : Մեր հայրը
կ'փառաւորուէր այն օրը , աւելի փառաւոր էր քան աշխար-
հակալ թագաւոր մը եւ մեր սիրտերը լի էին անպատում
ուրախութեամբ ու բնութիւնն ալ կ'սպայտար մեզի հետ որ

նա ալ իւր վերածնութեան տօնը կ'կատարէ այս օրերուս :
Մարդիկ ամեն օրուան մարդիկը չ'էին , տարւոյն մէջ այն օ-
րը միայն այն օրն ալ ըլլար , մեծ եւ երջանիկ կ'զգային զի-
րենք : Ա՛լ մեղաւոր չ'կար ի միջի , ամենքն ալ առաքինի , եւ
էր որ առ յապայն ալ պիտի մնար առաքինի . զի եթէ մար-
դիկ կան որ բարի կ'ծնին ու այնպէս կը մնան , ինչ որ են ի
բնէ , այլ կրօնքն է միայն որ բարի կընէ զմարդ ետքէն , ինչ
որ չ'է ի բնէ , որ յոռի ծնած է կամ յոռի եղած : Ոչ խեռ
մնացած էր ոչ ատելութիւն , այլ ընդհանուր եղբայրսիրու-
թիւն : Իրարու կ'երթային , իրար կ'շնորհաւորէին , կ'համ-
բուրէին : Անհուն սիրոյ թուղակի մը մէջ բռնուած մոռցեր
էին առջի օրուան վիշտերը , հետեւեալ աւուր հոգերը եւ
ինչ որ ըստ աշխարհի կիրք ու շահ զայն ի բաց թողեր էին :
Աստուծոյ կիրքը միայն ունէին :

Ա՛հ , ի՛նչ մեծ օր է այս օրը ուստ կ'ըխին մշտահոսան
ալիքներով մխիթարութիւնք ու ներշնչմունք անձնուիրման ,
սիրոյ , նահատակութեան . եւ ոչ միայն Քրիստոնէին , այլ
ամեն տեսակ հաւատացեղոց համար՝ որոնք ի վերացականն ու
ի մտացականն յառեալ են , որոնց առջեւ կ'պարզի անկապ-
տելի եւ անկործանելի՝ անհուն իտէականք :

Ի՛նչ կ'ըլլար , դարէ՛ դար ու թէ հազարաւոր ու բիւ-
րաւոր ամսոց շրջաններ իրարու կ'յաջորդէին , քանի որ հո-
սէր ժամանակը անսպառելի , անսպառելի՝ մնար նաեւ խանդն
հրաբորբոք՝ մեր հարցն ու նախահարց , եւ ամէն տարի , մի
եւ նոյն օրին , աշխարհի ամէն կողմը , ուր մարդիկ կ'բնա-
կին , Աստուածորդւոյն չարչարանաց ու խաչելութեան յի-
շատակը նորոգուէր , ինչպէս կ'նորոգուին քիչ շատ ամեն
կեանքի մէջ , ու յարութեան եւ փրկութեան օրն ալ ըլլա՛ր
ընդհանուր ուրախութեան օր , աւետաբեր յարութեան եւ
փրկութեան հոգւոյ՝ տառապեալ մարդկութեան . . . :

Աւա՛ղ , մնա՛ց արդեօք այն մեր օրերուն հաւատքը :
Այո՛ , հիմա՛ ալ կ'երթան շատեր եկեղեցի , կը մտնան՝ կ'ել-
լան . ոմանք կը ծանձրանան այն նուազները , այն շարական-
ները լսելով , կամաց կամաց կ'ուծանան կը հեռանան , եւ օր
օրի վրայ կ'բազմանայ անոնց թիւը որք եկեղեցի չ'են եր-
թար : Ուրիշ տեսակ տաճարներ կ'կանգնին հիմա , ուր իրար

կ'խաբեն , իրար կ'կողոպտեն , ուր մարդոց բոլոր կարողութիւնքը կ'ձկտին մի եւեթ նպատակի , եւ որոնց մէջ քահանայներն ու քահանայապետները նոյն իսրայէլի զաւակներն են որ ատենօք Սենայի ստորոտը Ոսկի հորդը պաշտեցին : Այլ ո՛ւր Մովսէս , ո՛ւր մարգարէք , ո՛ւր որոտմունք ներշնչմանց : Մարդիկ որ երբեմն գիտէին բարձրանալ՝ հիմա թաւալել կը սիրեն : Յուրտ ձեռք մը դպաւ այն հրավառ ճակատուց , բան մը սողոսկեցաւ այն կուրծքերուն մէջ զոր մեծ մտածութիւնք ու սուրբ զգացմունք վեր կ'հանէին երբեմն : Ուրիշ բաներու համար կ'սկսին վառուիլ մարդիկ քան այն բաներուն համար որ մարտիրոսներ , դիւցազուններ կ'յարուցանէին : Յափշտակութիւն՝ եռանդ՝ անձնուիրութիւն , յիմարութիւն կը համարուին ասոնք . դրականը վերացականին վերայ յաղթանակ կը կանգնէ . Հրեայք անգամ մըն ալ զՔրիստոս ի խաչ կը հանեն եւ երեսուն արծաթի կը վաճառուի ամեն օր Արքայութիւնն Աստուծոյ որ ի ներքս ի մեզ է : Մարդս իրեն սեպհական բնազդումներ ունէր , ինչպէս ամեն արարած շնչաւոր . ըսին թէ գիտութիւնը հերիք է : Գեղեցկին զգացումն ունէր , ըսին թէ զգայութեանց կեանքը ամենայն ինչ է : Բարոյական մեծութեան գաղափարն ունէր , ըսին թէ հարստութիւնն մեծութիւնն է : Երկնից օրէնքը նախազգալով արդարութեան կը հաւատար . աշխարհի օրէնքը ցուցնելով ըսին թէ իրաւունքը հզօրագունին է :

Երկրպագում

Գ. ՕՏԵԱՆ

ԻԴ. ՍԻՐԵՑԷՔ ՉՄԻՄԵԱՆՍ

Վարդակարմիր Գողգոթային վեհ գաղաթ Միշտ փափելով սիրոյ անշէ՛ջ ճառագայթ , Դեռ կ'ըսպասե՞ս թափել սրտից քու սըլաք . Չո՞վ կը հըսկես , վի՛հ եւ անդունդ , թէ կըմախք , Որ սեւ ժայռից մէջ մարեցաւ այն բեկ բեկ Բարբառն վըսեմ թէ « ըզմիմեանս սիրեցէ՛ք » :

Ծածկէ ամպով կարմիր կողերդ , Գողգոթա՛ , Եւ թող խայտան ցաւոտ ոսկերք սեւ Յուդայ . . . : Ժանգոտ ու դուռ թուրերն առին կարմիր փայլ , Նոր կըրօնին հետ արեան ուղիք առին քայլ . . . : Թնդանօթին առջի բոմբիւնն խեղդեց սէգ Ըղբայրդ հազագ թէ՛ « ըզմիմեանս սիրեցէ՛ք » :

Տնանկին դամբանը կ'անհետի ոտնակոխ , Տընակին մէջ մարի առ կայծ կանթեղն հող , Այն մութին մէջ նօթի տըղիկը կը հեծեն , Դղեակըն խրախ մինչեւ լոյս ջահք կը հիւծին , Հարուստին կառք ժխորով կ'անցնի սըրարչաւ , Հէքին դադաղն իր գերեզմանն լուռ իջաւ . . . :

Գեթսեմանի իջնող հրեշտակն դալկահար՝ Որ գեղ՝ ծաղիկ՝ արցունք ու փառք չը ճանչնար՝ Նորա ցուրտ գոգն աղքատը սոսկ կ'սփոփի , Ճօրն ու տընանկ պատանքին մէջ կ'ըլլան մի . Կայծակնաթեւ թէ մըռնչեն մըրրիկներ թէ « սիրեցէ՛ք զիրար » , հէքն հոս չեն սիրեր :

Պ. ԳՈՒՐԵԱՆ

24. ԵՐԱՁԵ ՂՈՒԿԻԱՆՈՍԻ (*)

Մինչդեռ տասն եւ հինգ տարեկան էի եւ ելայ դպրոցէն , հայրս իւր բարեկամաց հետ խորհելով իմ վերայ՝ բազմաց հաճոյ չ'թուեցաւ զիս դպրութեան տալ , վասնզի յուրով ժամանակի եւ ծախուց պէտք կար յայն վարժելու համար , եւ քանզի չքաւոր էի՝ հարկ էր ինձ ուսանիլ ա՛յնպիսի արուեստ մի՝ որով ի սուղ ժամանակի դիւրին լինէր հայթայթել օրապահիկս՝ առանց ծանրանալու հօրս եւ ազգատոհմից վերայ : Զայս խորհելով յանձնեցին զիս հօրեղբօրս՝

(*) Ղուկիանոս՝ Յոյն մատենագիր յԲ. դարու (յետ Գր.) որ ծնաւ ի Սամոսատ Ասորւոց :

որ ճարտար քանդակագործ մ'էր: Ինձ իսկ անհաճոյ չէր այն արուեստն, զի յառաջագոյն կ'զբօսնուի մոմեղէն մանր անդրիններ շինելով. մանաւանդ թէ՛ անդրիագործութիւն արուեստ մը չէր թուեր ինձ, այլ համեստ զբօսանք մի: Եւ աչակերտեցայ ի փորձ նախակրթութեան, բայց գրոցս չկըրնալով լաւ գործածել՝ իմ առջեւ դրուած քարն կոտրեցի, եւ հօրեղբայրս բարկանալով սաստիկ պատժեց զիս. եւ այսպէս նախակրթութիւնս արտասուօք առի: Լալով տուն վազեցի պատմելու համար վիշտս, դանից կապուտակ սպիներն տեսնելով յոյժ տրտմեցաւ մայրս: Նրեկոյին անկողին երթալով ամբողջ գիշերն կ'ցնորէի, եւ տեսայ երազ մի որ խորապէս տպաւորեցաւ մտացս մէջ: Եր տեսնէի երկու կիներ՝ մին գեղընուկ եւ գիսախուր, ձեռներն աղտեղի, բազուկներն հանգրիճեալ, դէմքն քրտնած եւ ի փոշի համակեալ, յար եւ նման այն կերպարանաց՝ զոր կ'ունենար հօրեղբայրս անդրիագործութեան ատեն. իսկ միւսն վայելուչ կերպարանօք, զուարթագէտ, համեստ եւ մաքուր հագուած: Նրկաքանչիւրն եւս կ'հրաւրէին զիս. ապա ինձ թողին ընտրութիւնն՝ այսօրինակ յորդորներ խօսելով ինձ.

Առաջինն խօսեցաւ եւ ըսաւ. « Որդեակ, ես իմ քանդակագործութիւնն զոր ուսար եւ յանձն առիւր ի մանկութենէ, եւ որով փայլեցաւ հօրեղբայրդ: Եթէ ուզես իմ ետեւէս գալ, եւ չ'կաշկանդուիս իմ ոսոխիս գգուանքներով, զքեզ երեւելի պիտի ընեմ, ո՛չ թէ նորա պէս՝ բանիւք, այլ արդեամբք: Քանզի ինձ պէս կորովի եւ զօրեղ պիտի լինիս եւ համբաւ պիտի ստանաս զերծ ի նախանձուէ, եւ որ՝ ի վերջէ՝ չ'պիտի կորուսանէ զքեզ, ինչպէս սա՛ հրապուրիչն՝ որ կ'հնարի պատրել զքեզ: Հանդերձքս թո՛ղ դժպիսի չ'թուին քեզ, վասնզի հանդերձք են Փիղիասի եւ Պողիկէրոսի եւ այլ ճարտար անդրիագործաց որք կ'մեծարեն իւրեանց քանդակօքն եւ կ'պաշտուին իւրեանց ձեռամբ դրօշեալ դից հետ: Արդ տե՛ս, եթէ նոցա չաւղաց զհետ երթաս, քանի՛ մեծապատիւ պիտի փառաւորուիս, եւ ո՛րքան խնդութիւն պիտի յաւելուս քո հօր եւ ազգատոհմիդ »:

Այսպէս խօսեցաւ ինձ տիկինն այն խիստ եւ խոշոր ձայնիւ որպէս արդարեւ արուեստաւոր: Ապա միւսն ըսաւ.

« Ես իմ իմաստութիւնն՝ որ կ'իշխեմ ամէն գեղեցիկ դպրութեանց, քանդակագործութիւնն իւր պարգեւներն պանծացոյց այժմ, այլ եթէ ունկն դնես՝ թշուառ ձեռագիր մի պիտի լինիս՝ արհամարհ եւ ատելի ամենուն. ու պիտի ստիպուիս չողմել մեծամեծներն հացդ շահելու համար: Եթէ գերազանցես արուեստիդ մէջ՝ միայն պիտի զարմանան ընդ քեզ եւ չ'պիտի նախանձին բաղդիդ վերայ, այլ եթէ իմ ետեւէս գաս՝ պիտի ուսուցանեմ քեզ ինչ որ գեղեցիկ եւ չքնաղ է աշխարհի մէջ, եւ ինչ որ անդստին ի սկզբանէ երեւելի եղած է: Պանծալի առաքինութեամբ պիտի զարդարեմ զքեզ, համեստութեամբ, ուղղութեամբ, երկիւղածութեամբ, հեզութեամբ, արդարութեամբ, խոհեմութեամբ, համբերութեամբ եւ պատշաճից սիրով, քանզի սոքա են հոգւոյ անկապուտ զարդերն: Փոխանակ գձուձ հանդերձի պերճ հանդերձ պիտի զգենուս իբրեւ զիմս, եւ զքեզ՝ որ այժմ չքաւոր եւ անծանօթ ես՝ ճոխ եւ երեւելի պիտի ընեմ, արժանի ամենայն աւագութեանց եւ հասութից: Եթէ ուզես ճանապարհորդել ի տար աշխարհ, համբաւն պիտի զրկեմ քեզ ընդ առաջ, ամենուրեք պիտի խնդրեն ի քէն պատգամ, եւ ամենէն պիտի մեծարիս: Եւ ապա պիտի տամ գերապանծ անմահութիւն, մարդոց մէջ յաւէտ պիտի ապրի քո յիշատակ: Նայէ՛ Նսքինէսի եւ Դիմոսթենի որք ինձմով միշտ զարմանալի եղան: Սոկրատ ի սկզբան հետեւեցաւ իմ ոսոխիս՝ քանդակագործութեան, բայց երբ ճանչեց զիս՝ թողուց զայն եւ ինձ հետեւեցաւ: Եւ միթէ զղջա՞ց յետոյ: Արդ՝ մերժելով այսքան փառք՝ մեծութիւն եւ համբաւ՝ անծանօթ աղքատի՞ն պիտի հետեւիս, որ ունի ի ձեռին ուռն եւ թուր, եւ այս անարգ գործինքէն զատ այլ ինչ չ'կրնար տալ քեզ, եւ հարկ է որ իւր ձեռաց աշխատութեամբն ապրի, յղկելով ու զորկելով քարը քան թէ իւր անձը »: Մինչդեռ զայս կ'խօսէր, իւր խոստմանց յուսով յորդորեալ՝ եւ գանից հարուածներն դեռ յուշի՝ դիմեցի իւր գիրկն. յայնժամ միւսն առ սրտմտութեանն պաղեցաւ իբրեւ անդրի: Իսկ իմաստութիւնն ի վարձ ընտրութեանս՝ հեծոյց զիս իւր հետ ի կառս, եւ մտրակելով իւր օգապարիկ երիվարներն, արեւելքէն յարեւմուտս բերաւ զիս: Աստուածային եւ գե-

րազոյն բան մի սիրտելով յանձնէս՝ մարդիկ զարմացած ի վեր
կ'նայէին, կ'օրհնէին զիս եւ կ'գովէին: Եւ դարձոյց զիս դէպ
ի հայրենիս պատուով եւ փառօք պսակեալ, եւ յանձնելով
զիս հօրս՝ որ անձկանօք կ'սպասէր ինձ, եւ հանդերձներս
ցոյց տալով նմա, ըսաւ, «Տե՛ս, ի՛նչպիսի բարեբաղդութենէ
կ'ուզէիր զրկել զաւակդ առանց իմ»: Եւ քուռէս արթնցայ:

ԻԵ. ԻՄ ՄԱՀԸ

Եթէ տըժգոյն մահու հրեշտակ
Անհուն ժպտով մ'իջնէ իմ դէմ . . .
Շողիանան ցաւքս ու հողիս,
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ սընոտըս՝ իմ տիպար
Մոմ մը վըտիտ ու մահադէմ
Ո՛հ, նըշուլէ ցուրտ ճառագայթ,
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ ճակտովս արոսօսրազօծ
Զիս պատանի մէջ ցուրտ զերդ վէմ
Փաթթին, դընեն սեւ դագաղը,
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ հնչէ տըխուր կոչնակ՝
Թրթրուն ծիծաղն մահու դժխեմ,
Դագաղս առնէ իւր յամըր քայլ,
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ մարդիկն այն մահերգակ՝
Որք սեւ ունին եւ խոթող դէմ՝
Համասըփոեն խունկ եւ աղօթք,
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:

Թէ յարդարեն իմ հողակոյտ,
Եւ հեծեծմամբ ու սըզալէն
Իմ սիրելիքը բաժնուին,
Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ:

Իսկ աննըշան եթէ մընայ
Երկրի մէկ խորշն հողակոյտն իմ,
Եւ յիշատակս ալ թառամի,
Ա՛հ, այն ատեն ես կը մեռնիմ. . . :

Պ. ԳՈՒՐԵԱՆ

25. ԵՐԿՈՒ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐՆ

Քիչ բան կ'հասկնանք կեանքէն, բան մը չենք հասկնար
ծնունդէն եւ ոչ իսկ մահուանէն, մեր անցքն յայսմ՝ աշ-
խարհի միօրեայ կամուրջ մ'է ձգուած երկու անդնդոց մի-
ջեւ: Եթէ փորձեմ քննել զայնս, աչքս կ'չլանայ, իմացա-
կանութիւնս սոսկմամբ կ'դողայ եւ թալուկ մի կ'պատէ բո-
լոր էութիւնս: Միշտ ահարկու խընդիրն կ'կանգնի անհան-
գիստ մտացս առջեւ, միշտ կ'մնայ անլուծելի: Հասակն կա-
ճեցունէ մեծ գաղտնիքին թափանցելու պէտքն, եւ կ'առա-
ւելու մեր անզօրութեան յուսահատութիւնն: Գիտութեան
յոխորտանքն ի զո՛ւր կ'բարձրանայ անտեղիտալի պատուարի
մի դէմ: Գիտութիւնն ի՞նչ գիտէ կենաց մասին, իւր դրու-
թեանց վերայ հպարտ՝ իւր հետազօտութեանց վերայ վստահ,
մոլորութեանց եւ յարատեւութեան դարերէ վերջ՝ կ'յաջողի
հաստատել բնութեան գործերն. կ'ծրագրէ իրողութիւններն,
կ'դասակարգէ մանրամասնութիւններն. բայց առաջին պատ-
ճառք կ'խուսափին ի նմանէ: Այլ չէ նա զգիարդն, այլ յաւի-
տեան չ'պիտի կարենայ գիտնալ զվասնէրն: Տա՛նք նմա իւր
բաժինն ո՛րքան ինչ թէ կ'կամի. ենթադրենք թէ կ'ճանաչէ
մարդկային սերման առաջին գործողութիւնն եւ ամբողջ մե-
քենականութիւնն, ընդունիմք թէ կ'տեսնէ եւ կ'բացատրէ
կենաց փոխանցման եղանակն: Պիտի կարենայ ըսել թէ, ո՛ր

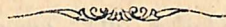
վառարանէն հուր կ'առնու գործարանաւորեալ կայծն : Ի՞նչ-
պէս աստուածային հուրն կ'հաղորդակցի ընդ մեզ առանց
չիջանելոյ : Ի՞նչ է բնութիւնն՝ անսահմանելի զօրութեան
սկիզբն՝ զոր կ'տեսնեմք , կ'զգամք , այլ զոր չ'պիտի ըմբռնեմք
երբէք : Գէթ ծնունդն կ'ընդունիմք անգիտակցաբար , թէ եւ
ցաւոց աղաղակաւ կ'սկսինք , գէթ չէինք կանխատեսած տա-
ռապանքն , չէինք գիտեր թէ պիտի ծնիմք , բայց մա՛հն ,
սպառնալից կ'տեսնեմք զայն , անխուսափելի վախճան ամե-
նայն իրաց , անյեղլի օրէնք կենաց : Ո՛հ , եթէ մարդ արա-
րածն կարենար մի օր բանալով պատանքին ծալքերն՝ բառ
մի զրկել մեզ , բառ մի միայն զմահուանէ , որքա՛ն իւր յայտ-
նութիւնն պիտի սփոփէր մեր անձկութիւններն : Այլ ո՛չ .
Աստուած իրեն վերապահեց գերեզմանի բոլոր գաղտնիքն .
մեզ կ'մնայ մարդկային փրատակաց տեսիլն , ինքեա՛ն՝ մեր
վերջին ճակատագրի ծանօթութիւնն : Մեր աչքն՝ մեր ե-
րեւակայութիւնն՝ մեր կանխագրաւ սոսկումներն կ'առաջ-
նորդեն մեզ մինչեւ այն դուռներն ընդ որս մարդիկ կ'մեկ-
նին ի կենաց . կ'հասկնանք հիւանդութիւնն որ կ'մաշեցունէ ,
կանխաւ յանդիման կ'բերեմք մեզ վերջին ճիգերն , չունչն
որ կ'մարի , եւ վայրկեանն՝ յորում ամէն ինչ խոյս պիտի
տայ , այլ վայրկեա՛նն որ զհետ պիտի գայ՝ ի սպա՛ռ անհը-
նարին է մեզ գաղափար կազմել զայնմանէ . զգայարանք կը
վրիպին ըմբռնելէ այնպիսի վիճակ մի՝ յորում զգայարանք
պիտի դադրին գործելէ , սակայն հա՛րկ է կրել զայն : Աշ-
խարհն ուր կ'բնակիմք հազիւ արժանի է ցաւոց , պիտի ու-
գէի թողուլ զայն առանց դժուարութեան՝ անցնելու համար
յա՛յլ ինչ գոյութիւն՝ եթէ հայեացքս կարենար թափանցել
նոր ուղւոյս վերայ : Աստուած իմ , տո՛ւր որ անցնիմ կենաց
ամէն փորձերէն , այլ լոյս մ'արձակէ այն վէին առջեւ ուր
պիտի գահավիժիմ : Ապաստան մի կ'մնայ ինձ , կրօնն է այն՝
որ իջոյց յերկնից գոյոս եւ զհաւատ :

26. ԵԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆՃԱՐԻ ՀԵՏ

Ամէն բարձրութեանց մէջ պատկառելի բան մի կայ :
Անզգայութիւնն՝ որ ո՛չ իւրեք կ'յուզի , հպարտութիւնն՝ որ
զանձն միայն կ'տեսնէ , կրնան անտարբեր մնալ գեղեցկու-
թեան՝ մեծութեան՝ հանճարի հմայից առջեւ : Ի՞նչ է պատ-
ճառն այն յուզման զոր կ'ներշնչէ զօրութեան . կամ ճոխու-
թեան պերճանքներով չրջապատեալ մարդոյ մը կամ մեծ
քերթողի մը կամ մեծ արուեստագիտի մի ներկայութիւնն :
Ուստի՞ կուգայ հանճարեղ մարդոց մերձենալու տենչն , զա-
նոնք տեսած լինելու հաճոյքն , նոցա հետ խօսած լինելու
երջանկութիւնն : Ըստ բազմաց թերեւս սնափառութեան գո-
հացում մ'է միայն , իւր իսկ անձնական կարծեաց մէջ մա-
նաւանդ յաչս այլոց բարձրանալու պէտք մի : Ո՛րքան մար-
դիկ պիտի հրաժարէին իւրեանց փայլուն յարաբերութիւն-
ներէն՝ եթէ հարկ լինէր հաւանիլ ոչ եւս պարծիլ անոնցմով :

Սակայն՝ եթէ մարդիկ կ'բաղձան մերձենալ բարձր իմա-
ցականութեանց՝ մտնելու համար է խորհրդոյ անեղծ հա-
ղորդակցութեան մէջ , այն աստուածային յարաբերութեան
մէջ որ միայն կրնայ մեր միտքը ձգել հանդերձեալ կենաց
վայելքներէն բան մի : Ո՛ր բարձրագոյն միտքն չէ փափաքած
հարիւր անգամ տապալել պատուարն այն դարուց որ կ'ան-
ջատեն զինքն ի հին ժամանակաց եւ չէ երազած հեշտագին
ժամեր խօսակցելու Վիրգիլիոսի՝ Որատիոսի՝ Տանդէի՝ Պետ-
րարգի՝ Դասսոյի՝ Ռասինի՝ Մոլիէրի հետ : Ո՛հ , ցուրտ զբաղ-
մանց մէջ կորսուած ո՛րքան օրեր պիտի փարատէին իւրեանց
ձանձրոյթն այդ օրինակ խօսակցութեամբ մը : Երանի՛ այնմ
որ վաղանցիկ յաշխարհի աստ՝ ընդ երկար կ'նկատէ ժամա-
նակակից փառքերն : Եթէ արժանի է զայնս հասկնալու , զա-
նոնք չրջապատող մթնոլորտէն պիտի առնու չգիտեմ ո՛րպի-
սի նոր կեանք մի , առաւել զօրաւոր պիտի զգայ զանձն՝
նման անոր որ կ'կազդուրի գարնան արեւու ճառագայթնե-
րէն ջեռուցեալ : Հանճարէն գողցուած վայրկեաններն սա-
կաւագիւտ են . կ'փարատեն ձանձրոյթն . սակայն ի՛նչ ամա-

յուրիւն կ'իթողուն իրենց ետեւէն : Տխուր է իջնելն երբ մէկն գտած էր դանձն այնպիսի բարձրութեան մը մէջ , երբ կը սկսէր աչերն բանալ ա'յնքան զեղեցիկ հորիզոններու :

27. ՄԱՐԴՆ ՓՈՔՐ, ԲՆՈՒԹԻՒՆՆ ՄԵՍ

Մեր անձերը մեծ կ'կարծեմք բաղդատմամբ զմեզ չըջալատող իրաց . փոխեցէք չըջակայքն , ամէն ինչ վեր ի վայր պիտի լինի , հսկայն այլ եւս թզուկ մ'է : Ամէն սրահներու մէջ գրեթէ կ'հանդիպի մարդ առն կամ կնոջ՝ ոյց համար դրունք բաւական ընդարձակ չեն , սրահք բաւական լայնատարած չեն : Նոցա վեհափառ մեծութիւնն կ'ընու տունն , երեւելի կ'լինին ամենուրեք , կ'խօսին , շարժուածներ կ'ընեն կ'գոչեն , կամ կ'պարուրուին արհամարհոտ ծանրութեամբ , հանդիսաւոր լուծութեամբ . ի հեռուստ պատգամախօս վանկեր կ'խուսափեն իւրեանց շուրթներէն : Հանեցէ՛ք այս դիքն իւրեանց մեհեաններէն , բարձէք զանոնք իւրեանց դարերէն ուր կ'հեղձնուն չորս պատերու մէջ , եղեւնեաց անտառի մը մէջ դրէք զանոնք , կամ Պիրենեանց գագաթին վերայ , ձեր աչքն հազիւ պիտի նշմարէ բնութեան մեծութեանց մէջ զա'յն որ ա'յնքան տեղ կ'գրաւէր ընկերութեան մէջ : Ամենէն զօրաւոր , ամենէն լսելի եղող ձայնն ի՞նչ կ'արժէ մրկաց՝ կամ փոթորկի մեծ շառագման քով : Ամենէն խոշոր հասակն ի՞նչ է բաղդատմամբ վաղեմի եղեւնոյն եւ ամպածրար քարաժայռին : Ո՛հ , մարդ ո՞րքան փոքր կ'լինի յանդիման արարչագործութեան վսեմ տեսարանաց : Նորածագ արփուոյն հանդէպ բազմած լերան կատարին վերայ ուստի կ'դիտէ անհուն հորիզոն մը , իմաստասէր ուղեւորն իւր փոքրկութիւնն խորապէս կ'զգայ : Բնութեան մեծվայելչութիւններէն ընկճեալ՝ մարդն կ'բարձրանայ խորհրդով : Միտքն կ'թուի բարձրանալ դէպ ի վերին գաւառներն , կը զերծանի մարդկային շահուց ծանրատաղտուկ մթնոլորդէն , տեսակ մը հեշտալի փոփոխութիւն եւ անպատում մաքրում մի տեղի կ'ուենանայ : Հարկ է այս զգացողութեան փորձն առած լինել ըմբռնելու համար

զայն : Յայնժամ հոգին կը բացուի վեհագոյն ներշնչմանց առջեւ , ամէն կրօնական շարժմանց եւ սրտի ամէն խանդից : Օր մի՛ քանի մը բարեկամօք կ'այցելէի գիւղացի բարի ժողովրդապետի մի առաջնորդութեամբ՝ լերան մի ամենէն բարձր շղթայներէ մին . ցորչափ կ'յառաջանայինք՝ ա'յնքան կ'ընդլայնէր մեր վայելած տեսարանն . հմայող տեսարանք կ'բացուէին ամենուստ . մեր հայեցուածոց յափշտակութիւնն կ'արգելուր զմեզ խոնջելէ : Վերջապէս հասնելով վերջին գագաթն՝ հայեցողական վայրկեաններ ունեցանք : Մին ի մէջդ դիտել տուաւ մարդոյն ոչնչութեան այս հրաշալեաց առջեւ՝ որք ինքնին ոչինչ մ'են անշուշտ տիեզերաց անչափելի ամբողջութեան մէջ : Յանկարծ մեր պատկառելի առաջնորդն ընթացաւ դէպ ի վճիտ եւ անուշահամ աղբերակն մի , լցոյց անտի ոչ սակաւ գաւաթներ եւ բերաւ զայս առաջարկելով մեզ ըմպել ի փառս արարչին Աստուծոյ . օրինակ տուաւ մեզ՝ հանելով իւր լայնեզր գլխարկն , իրեն հետեւեցանք անմիջապէս արձակելով զարմացման եւ երախտագիտութեան աղաղակ մը : Յայնմհետէ ըմբռնեցի թէ ինչո՞ւ Յիսուս Քրիստոս լեռն ընտրած էր՝ երեւելու համար իւր աշակերտաց բոլոր իւր փառաց մէջ :

28. ՄԱՆԿՈՒՆՔ

Լուսին Մուսէոնին մէջ կայ չքնաղ արձան մի որ կ'ներկայացունէ զՀենրիկուս Դ. վեցամեայ : Այս սիրուն դէմքն ի յայտ կ'երեւէ արդէն բարի արքային համարձակ կերպարանն , կայտառ ականողիքն , դիմաց բացայայտ գիծերն : Ինչ որ արուեստագիտին գրոցն կատարեց ա'յնքան յաջողութեամբ , մենէ իւրաքանչիւրի երեւակայութիւնն կրնայ զայն արտադրել : Զկայ առէ՛ք մատաղերամ մանկանց կամ աղածրի դստերաց զուարթագին պարուց առջեւ : Բոլոր այս ստուարագիծ դիմաց մէջ կարող էք գուշակել ապագայ գեղեցկութիւնն կամ տգեղութիւնն . հասակն պիտի եղանակաւորէ զայնս , այլ նախնի տիպարն չ'պիտի եղծանի երբէք : Նկարագրի զարգա-

ցումն կարելի է ընթեռնուլ նաեւ յաչս , ի ձայնի եւ ի շարժ-
մունս մանկութեան : Այս բոլոր նորածին սերնդեան ճակա-
տագրերուն համար ո՞վ կարէ բարեբաստիկ օրեր գուշակել :
Այնքան կայտառ , այնքան ծիծաղկոտ եւ քաջառողջ խում-
բին մէջ քանիններ յանկարծ պիտի կասին ու խոտորին կե-
նաց ուղիէն : Օրիորդ , հո՛ւս օն , դարձուր խաղուցդ չրջա-
նակն , փութա՛ վայելել հասակդ որ անգէտ է դեռ հոգե-
րու . դեռ ծաղիկ միօրեայ՝ պիտի յափշտակուին ծնողացդ
տրտմագին գգուանքներէն որք դեռ այժմ հանգիստ են
տեսներով այտիցդ վարդն ու դէմքիդ ծիծաղը : Եւ դու , ո՞վ
մանուկ , ի՛նչ դիպուածներ արգեօք կ'սպասեն քեզ , ամբողջ
կեանքդ կ'ըմբանդակի գնտակիդ եւ դասերուդ մէջ . քո ա-
ռաւօտեան աշխատութիւնդ եւ երեկոյեան պտոյտդ կ'նշա-
նակեն հորիզոնիդ սահմաններն : Ապագային երազք չեն վըր-
դովեր գիշերային հանգիստդ : Ո՛րպիսի ասպարէզ պիտի բա-
ցուի քո առջեւ . երբեմն կ'քայլէիր հօրդ բացած ակօսին
մէջ , այսօր անդիմադրելի շարժում մի կ'մղէ գրեզ դէպ յան-
ժանօթ բաղդ մի : Խորհրդաւոր ճակատագրերու աշխարհ մի
կ'պարզուի իւրաքանչիւր մանկան գլխոյն վերայ : Շնորհակալ
լինիմք Նախախնամութեան որ չէ յայտնած մեզ այդ աշ-
խարհի գաղտնիքն , եւ որ կենաց գիրքն բաց պահած է ներ-
կային էջին վերայ միայն : Երջանկութեան անստուգութիւնք
պիտի գրգռէին անհամբերութիւնն , դժբաղդութեան ստու-
գութիւնք պիտի գահավիժէին զմեզ յուսահատութեան մէջ :
Արնանք երկնչիլ ամեն բանէ , այլ կրնանք յուսալ նաեւ ա-
մեն բան : Եթէ կանխաւ գիտնայինք մեր կեանքն , անտա-
նելի պիտի լինէր մեզ այն : Որովհետեւ ոչ մի ինչ կ'նախա-
տեսեն , մանկունք , վասն այնորիկ կ'ունենան այնքան հեշ-
տին , եւ այնքան ամբիծ հաճոյքներ : Մինչդեռ կ'գբօսնուն
իրենց հասակին ամբողջ եռանդեամբն , ես իմ հասակիս տըխ-
րութեամբն կ'հարցնեմ ընդ ինքն թէ ապագայն ի՞նչ կ'վե-
րապահէ նոցա համար : Թերեւս պիտի ապրին , եւ ես կ'փոր-
ձուիմ արգահատել նոցա վերայ :

ԻԶ. ՇՈՒՇԱՆՆ ՇԱԽԱՐՇԱՆԱՅ

Կուսանք Հայոց , նոր շուշան
Տեսէք ի դաշտ Շաւարշան :

Պայծառ պատկեր կուսանաց
Հայոց պսակ պարծանաց
Ճակատն ի քօղ խորոտիկ՝
Ի հող տըւած խոպոպիք ,
Տատրակ տոտամբ մանտրուքայլ
Մանգայ ի դաշտ ցօղափայլ :
Մեղըր կաթէ չըրթներուն՝
Փայլ կըտան աչքն սիրուն :

Կուսանք Հայոց նոր շուշան
Տեսէք ի դաշտ Շաւարշան :
Քանց (*) զարուսեակ պսպըղուն՝
Ի մէջ մանտրիկ ամպերուն
Քանց վարդալոյս արեւակ
Ի խնձորի տերեւակ ,
Քանց երասխայ Նունուֆար
Գլխիկն ի ցօղ շար ու շար
Քանց զամենն ալ գեղեցիկ
Նազի Սանդուխտըն բամբռիկ :

Կուսանք Հայոց , նոր շուշան
Տեսէք ի դաշտ Շաւարշան :
Բայց Սանդըխտոյ արժանի
Զրկայ մին տեղ արքունի ,
Յայնոր աչտցըն կամար՝
Յած գայ երկիրս ու խոնարհ ,
Երկինքն ասէ . « Իմ գահի
Սանդուխտ պիտէր թագուհի » .
Մոզն՝ « Իմ ծըփանցըս ծիրան՝
Սանդուխտ պիտէր տայր հրաման » :
Կուսանք Հայոց նոր շուշան
Տեսէք ի դաշտ Շաւարշան :

(*) Աւելի , քան .

Բայց կայ մի մեծ քան զերկիր ,
 Լայն՝ քանց ծովուն ծըփան ծիր ,
 Եւ քան զերկիր բարձր անհուն ,
 Պայծառ քան լոյս արեւուն ,
 Կայ մին անհզ թագաւոր
 Որում չըկայ չափ սինօր .
 Այն եւ միայն այն պիտի
 Փեսայ կուսին Սանդըխտի :

Կուսանք Հայոց , նոր շուշան

Տեսէք ի դաշտ Շաւարշան :

Ի Սանիրայ սուրբ սարէն
 Փութայ փայլին թաղէն ,
 Երկնախօսիկ փեսաւէր
 Օրիորդին տայ հրաւէր ,
 « Տէրն այն երկնուց եւ երկրի՝
 Զոր պաշտէ քո մեծ քեռի՝
 Սիրեց ըզքեզ , սըրբիկ կոյս ,
 Եկ , հարսնացիր ի Յիսուս » :

Կուսանք Հայոց , նոր շուշան

Տեսէք ի դաշտ Շաւարշան :

Սանդուխտ ելաւ դարպասէն
 Ապշեց Հայոց տունն ամեն :
 Սանատրուկ հայրն որ լըսեց՝
 Յոսկի թաղտէն վայր վաղեց ,
 « Սանդուխտ , սիրուն իմ դստրիկ ,
 Ուրանա՞ դու քո հայրիկ .
 Ուրանա՞ դու զԱնահիտ ,
 Պաշտե՞ս զԱստուածն Հրէից :
 Աչացըս լոյս ոսկեթել ,
 Դեռ աչքս արտասուք չէր կաթել ,
 Քեզ համար՝ դուստր աննըման ,
 Գետեր յաչե՛րս ի վայր դան . . .
 Սանդուխտ , ուզէ՛ ինչ կուգես ,
 Արամազդա՛ւ քեզ տամ ես .
 Թէ Մեր Երկիրն է պըզտիկ՝
 Զէնքս ու զօրքերս են հերիք .

Թէ հրամես՝ դուստր իմ աղւոր ,
 Հայրիկդ ըլլամ քեզ զինուոր ,
 Առնում աղեղս ու երթամ
 Բոլոր աշխարհս քեզ ուսամ ,
 ԶԽաքանն (*) ուզես թէ զկեսար ,
 Բռնեմ բերեմ քեզ հաւսար .
 Թէ ծովուն մէջն ուզենաս՝
 Բիւրեղ կանգնեմ քեզ դարպաս :
 Սանդուխտ , քու հայր քու գերի ,
 Լուկ ի Հրէէդ կաց հեռի ,
 Լըսէ ինձ , դուստր իմաստուն ,
 Լոյս իմ աչացս արեւուն ,
 Օտար հաւատք մի պաշտեր ,
 Քու հօր գլխու սեւ մ'ուզեր . . .
 Սանդուխտ դստրիկ իմ սիրուն ,
 Ողորմէ հօրդ աչերուն » :

Կոյսըն կեցաւ լուռ յուշիկ ,

Հապա հառչեց անուշիկ .

« Հայր , քան ըզքեզ սիրելի
 Զըկայ ոքիկ մ'ինձ յերկրի .
 Բայց երբ զԱստուած իմ ճանչնայ՝
 Սէր՝ քան զամեն մեծ գըտայ :
 Պաշտէ զԱստուած քո քեռուն ,
 Հապա չերթամ ես հեռուն :
 Բայց թէ ատես դու զՅիսուս՝
 Որ կեանք բերաւ մեր հոգուս .
 Թէ զիս չուզես Քրիստոնեայ ,
 Թէ այլ խօսիս զԱնահիտայ ,
 Սանդուխտ այլ չէ քո դստրիկ ,
 Սանատրուկ չէ իմ հայրիկ ,
 Յիսուս՝ իմ հայր իմ փեսայ ,
 Այս իմ վերջին խօսքն ըլլայ » :
 Զայս վերջին խօսքն երբ լըսեց՝
 Սանատրուկ՝ դէմքըն ծածկեց .

(*) Թագաւոր Հոնաց :

Փերթ մի փրթաւ ի սըրտէն՝
 Եւ հեռացաւ Սանդըխտէն .
 Կանչեց նըման առիւծու՝
 Երդուաւ լուսնի ու արեւու ,
 Ձէտ (*) ըզկայծակ սեւ ամպոյն
 Բերնէն փըչեց բօթ մահուն .
 Դողաց , սարսեց Արաստան ,
 Սանդուխտ վազեց ի զընտան .
 Կարծըր կոճղիկն ըրաւ գահ ,
 Ջարդերն ամեն փայլին մահ . . .
 Կուսական քօղըն սեւակ
 Սիպտակ ճակտին փայլէր թագ ,
 Բիւրեղ բազկանցն ապրանջան
 Պողվատ չըղթայք չըռնջան :
 Սուրբ առաքեալն Հայոց լայր ,
 Կապից կուսին պագիկ տայր .
 Երկուսն եկած միաբան
 Փրկչին յերկինք փառք կուտան .
 Ձայն Սանդըխտին շարժէր սիրտ՝
 Հայք թողուին գլխահիտ :
 Քընար քըրմին մընայր մունջ ,
 Լըսուէր Սաղմոս հոգեշունչ :
 Կուսանք Հայոց , նոր շուշան
 Տեսէք ի դաշտ Շաւարշան :
 Ահա ելեր Կոյսն Հայոց
 Փրկչին երթայ հարսն ի ծոց :
 Ձէտ բարկ արեւ յարշալոյս
 Բեհեղազարդ նազուկ կոյս
 Կանգնէր պայծառ ի դիմաց
 Արեաց հազար բիւր զօրաց .
 Գետին թընդայր ի հիմանց ,
 Երկինք շարժէր ի նախանձ :
 Կուսանք Հայոց , նոր շուշան
 Տեսէք ի դաշտ Շաւարշան :

(*) Ձերդ , պէս :

Սանատրըկոյ սեւ հրաման
 Հնոցի ծըխոյն գայր նըման ,
 Կըծէր աչաց բարկ արտսունք ,
 Լային կուսանք եւ հարսունք :
 Ի մօր գըրկին տըղայն լայր ,
 Մայրըն լալով յետ դառնայր ,
 Կըտրիճ տըղայ , ծեր հաւոր
 Լայր ամեն Հայր սըգաւոր .
 Կուսանք Հայոց , նոր շուշան
 Տեսէք ի դաշտ Շաւարշան :
 Ամենք կանչեն , « Թագուհի՛ ,
 Ողորմէ մեր աշխարհի ,
 Քո թագաւոր հօրդ արեւուն ,
 Քո աննըման լուսերուն ,
 Ապրի՛ր Սանդուխտ , եկ , ապրի՛ր ,
 Մի բերեր մութ , մի մեռնիր ,
 Սանդուխտ , ամենս քեզ գերի ,
 Ողորմէ Մեր աշխարհի » :
 Սանդուխտ երկնուց լըսէ լոկ
 Եւ լացերուն կայ անհոգ :
 Լալով զինուորք յառաջ քան ,
 Ձէնքերն ի յուս կու դողան .
 Շատ լարեցան աղեղունք .
 Շատ թափեցան դիակունք :
 Բայց չըգտաւ մահ տեղի
 Ի գեղեցիկ Սանդըխտի :
 Կուսանք Հայոց , նոր շուշան
 Տեսէք ի դաշտ Շաւարշան :
 Երիտասարդ մի յանկարծ
 Կայծակնաթափ սուր շողաց . . .
 Սուրըն շողաց ու զարկաւ . . .
 Շուշան Սանդուխտ՝ վարդ ընկաւ :
 Ի ծայր լերին Սանատրուկ
 Հրեղէն կառքեր տեսնէ՞ք դուք .
 Հոն երկնաւոր թագաւորն այն՝
 Հոն Սանդըխտոյ է փեսայն .

Զօրիորդն՝ Մեր աշխարհի՝
Նախ քան զամեն վկայուհի
Ընտրեց իւր հարսըն կարմիր
Հանեց թըռուց յերկնուց ծեր :
 Կուսանք Հայոց , նոր շուշան
 Տեսէք ի դաշտ Շաւարշան :
Թերթեր ճերմակ ու կարմիր
Ներկեր երկինքնին ու երկիր ,
Նէք կուսանք , ժողվեցէք
Վարդն ու շուշան զուգեցէք ,
Դըրէք դարար զայն մարմին
Թաղէի հետ ի շիրմին :
Սանդուխտ , Հայոց կոյս քնքոյշ ,
Հանգչէ՛ ի հողս այս անոյշ ,
 Կուսանք Հայոց , քեզ շուշան
 Բերեն ի դաշտ Շաւարշան :

30. ԸՆՏԱՆԻՔ

Հայ պատանի , երբ յաշխարհ եկիր , զո՞վ տեսար քո շուրջն առաջին անգամ . ո՞յց ձեռներ խնամ տարին քո տկար մարմնոյն վերայ եւ կենաց աստղարկին մէջ առաջնորդեցին քո առաջին քայլից . — Քո մօր եւ հօր , ո՞յք եղան քո մանկական խաղուց առաջին ընկերքն եւ ո՞յց հետ մրմնջեցիր նախկին երգերն կենացդ առաւօտին . — Քո եղբայր եւ քերց :

Ո՛հ , ընտանիք , աստուածայի՛ն հաստատութիւն , ուր ամէն ինչ Նախախնամութիւն , անձնուիրութիւն , սէր եւ դորով է :

Որպիսի հօր կապեր՝ այնոքիկ որ կ'միացնեն մայրն՝ իւր զաւակն , հայրն՝ իւր որդւոյն , եղբայրն՝ իւր եղբօր , քոյրն՝ իւր հարազատին , կինն իւր ամուսնոյն հետ . ի՞նչ է նոյն իսկ մահն այս կապերու ուժոյն առջեւ , որոց բնութիւն ինքն յօրինած է հանգոյցն սիրտ : Ամենէն դիւցազնային առաքինութեանց աղբիւրն է ընտանիքը :

Մի փափկամարմին կոյս , որ տերեւոց խարշափումէն կը դողայր եւ զեփուռի պէս նուրբ ու քնքոյշ էր , երբ մայր կ'լինի , յանկարծ մի անասելի արիութեամբ կ'զինի , կ'սըրտապնդի , եւ այլ եւս ոչ ինչ են իւր համար տքնութիւնք , զրկմունք , տառապանք , միայն թէ տեսնէ իւր զաւակին ժըպտիւն եւ նորա սրտին բարախելն զգայ իւր ձեռին տակ , ի՛նչ կ'ասեմ , իւր սրտի մէջ :

Ո՛հ , երբ մայրն՝ կըած իւր մատաղ զաւակն վերայ՝ կը դիտէ զմայլուն նորա ջինջ ու լուսաշող ճակատն , ի՛նչ հեշտութեան դրախտից մէջ ման կուգայ յայնժամ իւր հոգին , ի՛նչ երկնահեշտ անուրջներու մէջ կ'յափշտակուի , եւ ի՛նչ պէս կ'մոռնայ զամէն ինչ , զանձն իսկ իւր , ի նմա տեսներով զտիեզերս : Մի՛ փորձեր քեցեւ որդին իւր մօրմէ . այդ հեզ կին մի գազան կ'դառնայ . կատաղի է ձագակորոյս հաւն , եւ առիւծ որդեկոտոր ձիրաններ ունի ահաւոր :

Երբ հայրն , յերեկոյին , կ'դառնայ իւր աշխատանքէ եւ վայր կ'դնէ օրուան բեռն , զի՛ք քաղցր է նմա կարել համբուրել մի քանի խարտեա գլուխներ որ կ'շարուն իւր բոլորտիքն . կ'զգայ թէ այդ պզտիկ էակներ անհրաժեշտ են իւր կեանքի , թէ առանց նոցա կարի ծանրակիր կ'լինէր իւր բեռն , եւ թէ երբ չտեսներ իւրեան ապրիլն վերստին այդ նորաբոյս կեանքերու մէջ՝ կարի տխուր պիտի լինէր իւր ընթացքն ի գերեզման : Հաւալուան իւր կող կ'ձեռքէ տալոյ համար արիւնն ի ջամբ իւր ձագուց , եւ տեսնուեցան հայրեր որ չ'վարանեցան բանալ իւրեանց երակներ՝ զի հաց հայթայթեն իւրեանց նօթի զաւակաց :

Եւ ի՛նչ աւելի բնական քան սէրն որդւոց առ ծնողս , նոքա՛ իւրեանց տունն կեանքն , ոսկր են նոցա ոսկրէն եւ մարմին նոցա մարմնէն , նոցա բնոյն վերայ փթթած ծաղիկներ են , յորմէ ծնած են կամ կ'ծծեն իւրեանց հիւթ եւ սնունդ : Նոցա սիրոյն մթնոլորդին մէջ աճեցան , եւ անտի արտաքս ի՛նչ մթութիւն եւ ի՛նչ ցուրտ : Ի՞նչ զարմանք որ Յուլիա Ալպուլինա մեռնի իւր հօր դիական վերայ զոր չ'կարաց փրկել , եւ Պղենիոս Վեսուլի հրատեղաց կայծականց ու մոխիրներուն մէջէն դուրս բերէ շալակած իւր մայր ծերունի : Ո՞յր յիշողութենէ կ'ջնջի իսպառ հօր եւ մօր յիշա-

տակն՝ երբ անցնին յերկրէ՝ թողլով զմեզ որբ իւրեանց գըրկէ . տարիներու թանձրացեալ մշուշին մէջէն կ'երեւին միշտ սիրաժպիտ՝ այն նուիրական դէմքերն , եւ ամենէն անզգայ սիրտն կ'խանդաղատի ի լուր աղօթիցն զոր մայրն իւրեան սովորեցուց :

Քոյր եւ եղբայր , առաջին ընկերք զոր բնութիւն կուտայ մեզ . սնած լինել մի եւ նոյն որորոցին մէջ եւ մի եւ նոյն ծնգաց վերայ , ծծած լինել մի եւ նոյն կաթն , և խառնուած լինել յաճախ մի եւ նոյն հօր գրկաց մէջ . որպիսի անուշ եւ սերտ կապեր , զոր հնա՞ր է երբեք խզել , առանց զսիրտ բեկանելոյ : Եղբարք եւ քորք , դուք ծառեր են ընդ խառնեալ բուսած մի եւ նոյն հողէ եւ մի եւ նոյն սիրոյ երկնին տակ : Կենաց մէջ ի՞նչ յիշատակներ ունին հասարակաց , զուգաբար կ'տրուին իւրեանց լանջեր , կ'բերկրեցունէ մին ինչ որ միւսը կ'զուարթացնէ , եւ ինչ որ արտօսը կ'խզէ միոյն աչերէն՝ կը լացնէ եւ զմիւսն . բա՛ւ է նայիլ այն խաչելութեան վերայ որոյ առջեւ իւրեանց մայր զիւրեանց ձեռներ կ'միացնէր , բա՛ւ է , կ'ասեմ , այս ականարկ որպէս զի երկու եղբարց առ վայր մի բաժանեալ հոգիներ կրկին զիրեար գրկեն ուժգին : Սէ՛ր եղբայրական , զգացումն սո՛ւրբ , վսե՛մ : Երբ հայրն եւ մայր — աւա՛ղ , այս է բնութեան օրէնքն — կ'երթան հանգչել հողոյ գիրկն՝ յետ յանգ հանելոյ զիւրեանց ասպարէզ , եղբարք եւ քորք իւրեանց վերայ կ'գտնեն միշտ ընտանեկան յարկի սէրն ու յիշատակներն եւ սրտեր գորովալից յորս կարեն յենուլ անկասկած ցեղր գեղեմանի :

Իսկ այս ընտանեկան թագաւորութեան թագաւորն եւ թագուհին — հայրն եւ մայր — կուզէ՞ին երբեք փոխարինել իւրեանց վիճակն փառապանծ գահերու հետ . — երբեք . միացեալ էին իւրեանց հոգիք երբ նոցա ձեռներ միացոյց քահանայն , եւ սակայն , այդ հոգիներու զօրաւորագոյն չաղախն եղաւ մանուկն , այն փոքրիկ էակ , որ ա՛յնքան մեծ է իւր փոքրութեան մէջ , ա՛յնքան հզօր իւր տկարութեան մէջ : Առն եւ կնոջ մէջտեղ մի ամրապինդ կապ է մանուկն , նմա կ'պարտին զինքեանս . հայրն պիտի զգեցնէ , մայրն դիեցնէ , հայրն հաց պիտի տայ , մայրն հոգի . որդւոյ սի-

րոյն մէջէն ո՛րքան աւելի սիրելի կերեւի հարսն ամուսնոյն , եւ ամուսինն հարսին , այսուհետեւ անբաժան են , ի միասին կազմելու համար մանկան երջանկութիւնն որ անհրաժեշտ է իւրեանց երջանկութեան :

Ո՛հ , Հայ պատանի , սիրէ՛ հայրդ եւ մայրդ , սիրէ՛ եղբայրներդ եւ քոյրերդ եւ ո՞չ ապաքէն մի հրէշ կ'լինէիր թէ խլէիր քո սրտէ այն բնագոյուցներ զոր բնութիւն ա՛յնքան խորապէս տպաւորած է ի մեզ : Այդ սէր պիտի պահէ զքեզ միշտ առաքինութեան եւ պարտուց շաւղին մէջ . անկարելի է որ մի չար էակ լինի նա որ կ'սիրէ իւր ծնողքն , որ անձնուէր է իւր եղբօր եւ քեր :

Ասացի , ընտանեկան յարկն տաճարն է ամենէն սուրբ զգացումներու , դպրոցն ամենէն վսեմ առաքինութեանց : Անդ դասերն տեսական վարդապետութիւններ չեն , այլ ամենօրեայ գործնական փորձեր զոհողութեան , գթոյ , ներման , վեհանձնութեան , անձնուիրութեան , բարեպաշտութեան . սէրն է վարդապետ , եւ իւր դասեր ի՛նչ դիւրին՝ հեզիկ եւ անզգալի կերպով կ'թափանցեն ու կ'դրոշմեն հոգւոյն մէջ : Նախընծայ տպաւորութիւնք եւ ընտանեկան աւանդութիւնք այնքան դժուարաջինջ են որ կ'տեւեն մարդկային կենաց բոլոր ընթացից մէջ եւ մեր գործոց ամենէն հաստատուն կանոնքն կ'լինին : Մայրս կ'ասէր « Ողորմութիւն տուր աղքատին որ օրհնէ մեռած հայրդ » եւ ցայսօր չ'լսեմ մի աղքատի ասելն « Մեռեալներուդ հոգւոյդ » առանց իսկոյն ձեռնս ի գրպան տանելոյ :

Հայ պատանի , սիրէ՛ ընտանիքդ , եւ վաղիւ երբ աղատ լինիս , ընտանեկան կեանքն եւ անմեղ ու սուրբ հաճոյքներն նախամեծար ընտրէ աշխարհի զուարճութիւններէն . ընտանեկան շրջանակէ դուրս յաճախ կ'խտտանայ սիրտն , կ'կորուսանէ իւր փափկութիւն , անզգայ կ'դառնայ սուրբ հեշտութիւններու եւ ազնիւ յոյգերու , հոգին կ'գրաւուի ապառով տենջերով եւ դձուձ ու վայրագ կրից մացառներով : Նոյն իսկ հանրային կենացդ մէջ հզօրագոյն ու բարձրագոյն ներշնչումներդ ընտանիքէն պիտի գան քեզ :

Եւ երբ հնչէ ժամն , փութա կազմել մի ընտանիք , զոր պիտի օրհնեն ծնողքդ՝ թէ բաղդն ունենաս ցայնժամ վայե-

լելոյ նոցա սէրն , եւ զոր պիտի օրհնէ Աստուած որ դրած է ի մարդն ընտանեաց սիրոյ սուրբ բնագոյումն մարդոյ երջանկութեան համար , զի , թէպէտ չարիք ամենուրեք են , ընտանեաց մէջ որպէս ընտանիքէ դուրս , բայց ընտանեաց մէջ կ'ամոքեն զայնս անբացատրելի խորին հեշտութիւնք , արտօսին կ'քաղցրանայ , եւ վիշտն զոր կ'կրէ ոք իւր սիրելւոյն համար՝ մի երջանկութիւն չէ՞ արդեօք :

Ընտանիքն հիմն է մարդկային ընկերութեան , որչափ ամուր է այդ հիմն եւ բնութեան ի մեզ դրած զգացումներուն վերայ խարսխեալ , այնքան ազնիւ կ'լինի մարդկային ընկերութիւն :

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՅԱ. ՉՄԻԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԽԱՐՈՅԿԻ

Ո՛հ , ի՛նչ անոյշ է եւ սիրուն ձմրան առջի խարոյկը , երբ կիսավառ ուռն ձարձառէ լիզելոյ իւր կապոյտ եւ վարդազոյն բոցիկներովն՝ թոնրին մխոտած եւ ծխոտած որմունքը . . . :

Գլուխս կախ դէպ ի կարմրած վառարանը՝ ուշ կը դնեմ քամոյն ձայնին , որ դուրսը սառուցեալ երկնից մէջ կ'հեծեծէ , թռչնոյն մրմնջման , եւ իւր լալական գեղգեղանքը կ'խառնէ աչնան հողմոյն ողբերուն , միասին ողբալու . . . — Այն ատեն որպիսի՝ յիշատակներ կ'թռչին կ'անցնին կ'աներեւութանան սրտէս՝ հրաշէկ կոճղի մը ըստ քմաց ձեւացուցած նկարներուն հետ : Բնաւ չեմ տեսներ ձմրան առջի խարուկին վառուիլը՝ առանց սրտածմիկ տեսարան մը յիշելու , տեսարան մը՝ որ մոռնալիք չունիմ յաւիտեան . . . :

Տակաւին տղայ էի . — Գիւղերը պտըտող ծերունի բժիշկի մը՝ յաճախ զիս ընկեր կ'առնուր իւր սայլակին մէջ , երբ հիւանդաց այցելութեան կ'ելլէր : Անգամ մը ինչուան Ռոն գետին քով գտնուած Մ . . . գիւղակը յառաջացանք , որոյ անունն իւր գաւառին աշխարհացոյց տախտակն անգամ չի յիշատակեր :

Հոկտեմբերի առջի օրերն էինք . — Բնութիւնն իւր անախորժութեամբն հանդերձ՝ գեղեցիկ էր անոնց համար՝ որ տխրութիւն կ'սիրեն , որոց թուէն էի եւ ես մեղամաղձիկս :

Անյագ նայուածքներով չորս դին կ'դիտէի . — Տո՛րիկէի լեռներն ստուերներու նման կարծես պառկեր կ'քնանային . անշարժ ծառերն , եւ դաշտեր՝ ամայի , մերկ եւ միապաղաղ . անդին հեռի՝ կաղամախեաց եւ ուռենիներու ներքեւ՝ Ռոն՝ եղէգնուտներու մէջէն կ'վազէր , կ'սահէր փրփրալով , եւ ահաւոր գոչիւն մի պատճառելով , որ մերթ կ'լսուէր՝ հողմէն ցրուած՝ տկար եւ հեռաւոր , եւ երբեմն ալ մօտիկ եւ զօրաւոր :

Օդն սկսեր էր սաստիկ զովանալ , երբ ամայի բլրակի մը ոտքն հասանք . — Անկէ անդին՝ աչքս կտրածին չափ՝ կ'տարածուէին ընդարձակ արտորայք , որ մշակութեան ամենեւին հետք չունէին : Սայլակնիս միայնացեալ խղկիկ մը առջին կանգ առաւ : Պատանի մը տնէն ելաւ եւ ձիոյն երասանակներէն բռնեց :

— Ի՞նչ լուր ունիս ֆօլ , հարցուց բժիշկն :

— Հիւանդնիս տկար է , պատասխանեց պատանին : — Ներս մտանք : — Խշգեկի մը վերայ կ'պառկէր քսանամեայ տժգոյն աղջիկ մը . սակայն առջի բերան տեսնողը տասնուհինգ տարի հազիւ կուտար , այնքան եղկելին տկարացեր էր հիւանդութենէն . — Կ'մբռնէր , աւաղ , բոլորովին խարտեալ , կապոյտ աչքերով՝ որ դեռ աչքիս առջեւ են , կ'մեռնէր կենացը զարնան մէջ՝ երիտասարդութեան ցաւէն՝ թոքախտէն , որոյ ընդդէմ ամէն ճիգ անօգուտ է : Դեռ տղայ՝ ընկերները զինքը մոխտ կ'կանչէին , որովհետեւ միշտ կը մսէր , նոյն իսկ ամառուան տաք օրերուն : Երբ ձմեռը կուգար , այն ատեն ալ կատարեալ դող ելած՝ կ'կծկէր թոնրին խորը՝ բոցերուն վրայ ծունր իջածի պէս :

— Հոս շատ ցուրտ է , ըսաւ բժիշկը . քիչ մը կրակ վառեցէք :

— Ճշմարիտ է , պարոն բժիշկ պատասխանեց հայրը , սակայն փայտ բերելու համար երկու միոն հեռի՝ անտառը պէտք է երթալ . — ցուրտն ալ յանկարծ վրայ հասաւ , չյուսացած տոնենիս . . . բայց վաղը կ'երթամ անպատճառ . . . :

— Հիմա երթալու է . . . չե՞ս տեսներ որ խեղճը գրեթէ սառեր է :

Հայրը աղջկան մօտենալով ,

— Նինէ՛թ , ըսաւ աղաչական ձայնիւ մը , Նինէ՛թ , կը թողո՞ւս խնձորենին կտրեմ . — տեսնես թէ ի՛նչ լաւ կրակ մը վառեմ . . . :

— Ձէ՛ , չէ պաղատեց հիւանդը , յանձն կ'առնում մինչեւ վաղը սպասել . . . միայն թէ քառիս մի՛ դաչիք :

Իժշկին հարցմանը թշուառ հայրը մեզ պատմեց՝ որ այդ խնձորենին — մէկ հատիկ ծառն շրջակայից տնկուած է եղեր խղիկին ետեւը , գրեթէ տասը տարի յառաջ , լեռնաբնակ հովիւ պատանիէ մը , որ կ'անուանուի եղեր Վիքթիւռնէն ,

Վիքթիւռնէն նշանածն է Նինէթի , եւ պսակնուն ժամն արդէն հասած . — բայց սեւ բազդը չուզեր եղեր խնտացընել այս երկու սիրող սրտերը , եւ հովիւը երեք տարիէ 'ի վեր մեռեր էր : Այդ տխուր օրունէն ասդին՝ աղջիկը բոլորովին հիւանդացաւ եւ բանէ մը համ չէր առներ :

Եղիկի հայրը թէ կ'խօսէր եւ թէ կ'ողբար . բայց չուզելով մեր առջին բոլորովին ազատ ելք մը տալ իւր աղի արտասուաց , դուրս ելաւ : Իսկ Նինէթ որ գրեթէ անզգայ ինկած էր , յանկարծ շտկեցաւ անկողնոյն մէջ , եւ աչքերն սեւեռած՝ մատովն դէպ ի դուռը կ'ցուցունէր . . .

— Ո՛վ Աստուած իմ , Աստուած իմ , աղաղակեց կ'սպաննէ՞ . . . ծառս կ'սպաննէ՛ ծառս . . . :

Նոյն միջոցին կացնոյ հարուածի մի խուլ ձայնն , որ բոյսը չորցած եւ սառած հողին վրայ կ'գլորէր , ականջնուս զարկաւ :

— Ե՛լ նայիմ , աղջիկս , ըսաւ հայրը , կրկին ներս մտնելով . — գիրկ մը փայտ կար թեւին տակ . — եկուր տաքցիր :

Հարկ եղաւ որ տղան մենք հագուեցնեմք . — խեղճը վերմակի մը չափ հազիւ կ'կշռէր : — Աթոռի մը վրայ դրինք իւր սիրեւական տեղը՝ վառարանին մօտ , ուր մեղամաղձիկ կ'ձարձատէին իւր սուր սիրոյ վերջին նշխարքն , Վիքթիւռնէնի յետին յիշատակը , ծառին բեկորները

Երկրորդ եւ երրորդ օրը չ'մոռցանք դարձեալ հիւան-

դին այց ելնելու : Միշտ նոյն տեղը աթոռին վրայ կ'գտնէինք զինքը , արտասուածոր մեծ աչքերը յառած՝ սպառող կրակին վրայ :

Հետեւեալ օրն Նինէթ աւելի տկար էր . . . :

— Տեսէ՛ք , ըսաւ մեզի , տխուր եւ տկար եղանակաւ մը , վերջին կոճղն ալ նետեցին . . . հազիւ քանի մը վայրկեան ունի . . . :

Մեքենայաբար նայուածքնիս ի թոնիրն ուղղուեցաւ . — կանաչագոյն բոցիկ մի՛ երբեմն կամաց կամաց կ'մարէր , երբեմն ալ կ'բարձրանար կարծես համբուրելու ծարաւի լեզուաւն վառարանին որմունքը , վերջը դարձեալ կ'մարէր՝ նորէն երեւնալու համար : Երբ քանի մը վայրկեանէն այդ վերջին կայծն ալ ցնդեցաւ , Նինէթի գլուխը կամացուկ մը աջ ուսին վրայ հանգեաւ . յետին եւ անորոշ ձայն լսուեցաւ շրթունքներէն , նման հողիի մը թեւերուն թրթռալուն որ կը թռչի : Յակամայս հառաջանք մը արձակեցինք . — մօտեցանք . . . Նինէթ ալ չ'կար , Նինէթ յետին շունչը տուած էր :

Այսպէս մարեցաւ այդ նորարողը հողին . որոյ յիշատակը միշտ կը կենդանանայ ի սրտիս ձմրան առաջին խառուկին :

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

— 111 —

Առկայծեալ, Մարեւոս հոգ
Ասպար, Վահան
Առ յապայն, Աղաբային Ռջ
Ասպնջական, Հեւր ընդհանող
Աստղածաղիկ, Տեւակ յը Զաղէկ
ասորի յեւոյ
Ասուր, Չոհայե
Արբանեակ, Մուրակն յը շոբը
դարձող ասոր
Արգաւանդ, Պարբեր
Երծուեկտուց, (Խաւտի Ժեւեւեւեւ)
Արտեւան, Գաբալ, Գլաւ
Արիւր, Արեւիկ, ասոր
Աւաջ, Չոյ
Ասիւն, Եւանդ
Արապայ, Ժոյ
Արնածիր, Եղբր շրջապարեւ
Բակ առնուլ, Պարեւ շրջանակ
Կաշիւ
Բահ, Բեւ (Կեւ)
Բամբիւն, Թափառորեւ աղբիկ Կաւ Էն
Բարդ, Դեւ, Կոյ
Բարեբաստիկ, Երջանիկ
Բեկոր, Կորոսան
Բեղուն, Բերբ
Բիրտ, Կոյ
Բոմբիւն, Մեծ Եւ
Բոյլ, Խոսե
Բոսոր, Կարմիր
Բովք, Հան
Բուհճակ, Բո
Բոթ, Գոյ, Գեւ լաւ

Գալ ծէծ
 Գալիւն , Արշաթանք
 Գարմանակ , Սաղաւարտի վե-
 րափէրոսէ եւայն շարք
 Գեղզղ , Երէ
 Գեղն , Բոսրք
 Գլալ , Ուխարաց Բոսրք
 Գեսաւիւ , Մաղբը ցերացան
 Գիրգ Փափու
 Գո՛գ , Կարծեա Բէ
 Գոգ , Իոց , Ժերի
 Գոթական , Գոնացոց աղէն
 Ճնաց , Հին
 Գորգիւնց , Տեռուի վը Զաղնի
 Գորը , Լեւորադոն
 Գոււ , Զարու , սոսը վըղը
 Ի Գոււն ճականիւ , Ծննան ճրայ Զու
 Գրոց , Վնդաւիւն Բործի
 Դակկահալ , Դեղնաթ
 Դաշն , Կահ , Դեղ
 Դարպաս Պալաս
 Դեղեւկոս , Երբերացու
 Դիւիւմ , Ըան , Ժեւ
 Դիւիւկ , Փաւ
 Դիւլի , Արարար , Զան
 Դիւցիւկ , Կաւ սոսը
 Դուր , (Ռէնրէ)
 Դրանիւկ , Պալասիւն
 Դրասանգ , Ծաղիկայ պասի
 Դրօշեալ , Անան
 Եթեր , Երէն
 Եղերական , Յոսր
 Եղեւին , (Զաւ աղաճը)
 Եղեւանի , (Լէյնէ Ինէն)
 Երամ , Խոսք
 Երգ , Տանի (պաճա)

Երիթացեալ, Չորչա՛ծ, ~~առաջ~~
 Զեղուհ, Լեւեցո՛ւն
 Զնդան, Բանո
 Զուարթուհ, Արեւան, ~~առաջ~~
 Զօշոտեւ, Հրապարեւ, Եսթեւ
 Ընդարմ, Թմբա՛ծ
 Ընդեւ, Ընդանի, ~~առաջ~~
 Ընկեցիկ, Երեսէ յճա՛ծ
 Ընկրկեւ, Եր Էր Էրեւ
 Թագուհ, Գաղարի
 Թանալ, Թըջեւ
 Թաւուտ, Անոռո
 Թաւրնջակ, (Գաղիֆէ լեւեյի)
 Թափ, Ոյժ, Բանալեւ
 Թաքթաքուր, Պահաւարա՛ծ
 Թեւածեւ, Թուեւ
 Թխակերպ, Թուհ խո՛ւ
 Թոյր, Գոյն
 Ժամանեւ, Հանեւ
 Ժեռուտ, Ժայռո
 Ժխոր, Իրաւ անցա՛ծ, աղմուկ
 Ժմիտ, Ժպիտ
 Ժպիրհ, Յանդուհ
 Իշխեւ, Հաճախեւ
 Լանջք, Կաւճ
 Լեւուլ, Մանեւ
 Լիկեւ, Զարաւեւ
 Լուղակ, (Տահլէ՛ճ)
 Լումայափոխ, (Սարաճ)
 Լրումն, Վերջ, Կարարա՛ծ
 Լքումն, Յանգարալեւ
 Խանձող, Վահա՛ծ խոյր
 Խարակ, Մոլո՛ւ խոյր
 Խարխախ, Մաւ Կեցեւաւ Էրկալ
 Խարչափուհ, Տերեւերո՛ւ հանա՛ծ
 Խանք

Խարտեալ, (Գրա-հրա-)
 Խեղաղեղեալ, Խեղեղ Կորուսած
 Խեղար, Յարած
 Խեռ, Արեւելեան
 Խէթ, Կասկած, Երկեղ
 Խոխոջ, Ջրէ յայն
 Խողխողեղ, Մարեղ
 Խոյանալ, Յարչակեղ, Գեղեղ
 Խոնջ, Յոգնած
 Խոշորագոյն, Տյե- Կերպով
 Խոպոպիք, Մարե Կեանքած
 Խորոտիկ, Փոփոկ, Գեղեցիկ
 Խորշ, Անկեան
 Խորշում, Երեսի Կամ Գանդի Կեանք
 Խուղ, Խեղեղ
 Խուն, Գեղ
 Խոփ, (Մոփոս Կեանք)
 Խօթ, Հեանք
 Խօլ, Յիւր
 Ծերպ, Ծակ
 Ծիր, Ծրջանակ
 Ծիւրութիւն, Հաւանալ
 Ծծմոր, Յարեղի արդի Գեղ Բոս-
 նոյ ծաղիկ Գեղ
 Ծղօտ, Փայտի Կոր
 Ծործոր, Ջր, Կոփո
 Կալանաւոր, Բանաւած, Գեղ
 Կամիլլեակ, Գեղեցիկ ծաղիկ Գեղ
 Կատար, Գափալ
 Կարծրակուռ, Կարծր ու արուր
 Կարկաջ, Ջրէ յայն
 Կարկառեղ, Երկեցեղ
 Կարմրերպեան, Կարմիր Գոյնով
 Կթոտեղ, Տկարանալ
 Կնճիռն, Դժուարեղեան, Կապ
 Կնճիկ, (Գարա արագ)

Կոկոն, (Խոնա)
 Կոհակ, Ալի
 Կոպիւն, Մանր Կոր
 Կոտչուկ, Վարակ, (Կորֆ)
 Կորաքամակ, Կանակ ծած
 Կորով, Ոյժ
 Կուսածաղիկ, Բերեղն լուս-
 ծաղիկ
 Կուտիւ, Դեղեղ
 Կուտիւ, Ջրաւոր
 Կուտի, Կարակ լուս
 Կրպակ, Խանալ
 Հագագ, Կանակ Գործեղ
 Համակ, Բաւորեղ
 Հանգոյց, Կապ
 Հանգրիճեալ, Վեր Կեանք
 Հանդերձանք, Պարտաւորեղ
 Հանդէպ, Դիմաց
 Հատաքար, Կրակեղ արեղ
 Հարկիւ, Սրեղեղ
 Հաւալուսն, (Պեղեղեղ Գործ-
 լուս)
 Հաւաստի, Սրայ
 Հեղեղատ, Պարե յոյ
 Հեղճուկ, Խորեղ
 Հեղուկ, Թափեղ
 Հեղտիւ, Դեղեղ, Կարեղ
 Հեր, Մալ
 Հերձուկ, Պարեղ Գեղեղ
 Հէք, Խեղ
 Հիւլէ, Կեղեղ Գեղ Կեանք
 Կեանք
 Հիւճեղ, Մալ
 Հողմաւար, Հողեղ Կեանք
 Հոյլ, Բաւորեղ
 Հովտաց շուշան, Տեղեղ Գեղ Կեանք

Հուսկ Նուագ, Վերջին Կեանք
 Հպիւ, Մարեղ
 Հրահանգ, Վարձուեղ
 Հրաշակերտ, Սեղեղ Գեղեղ
 Գործ
 Զեռնամած, Զեռեղ Կեանք
 Կապ
 Զեռնեղեղ, Յանդուր
 Զիրք, Պարեղ
 Զօն, Բնաց, Կեանք
 Զաճանչ, Զաւորեղ
 Զոխապաճոյճ, Խոր Կարեղ
 Մահիւ, Անկեղ
 Ման առնուկ, Կարեղ
 Մանկաւիկ, Թափաւոր Կեանք
 Կապ
 Մարեղ, Վարեղ Կարեղ (Կեղ-
 Կեանք)
 Մարմանք, Բնորեղ Կարեղ
 Մարտնչիւ, Կեանք
 Մեկիւ, Պարեղ, Կարեղ
 Միջամուկ, Մեղ Կարեղ
 Միւրճեղ, Զարեղ Կարեղ
 Մկանուկ, Զարեղ Կարեղ
 Մկանք, Կան Կեանք Կարեղ
 Մղճուկ, Խորեղ (Կարեղ)
 Մղճ, Մեղ (Կարեղ)
 Մողեղ, Հարեղեղ, Կեանք Կարեղ
 Մաւլ, Մեղեղ
 Յածիւ, Թափաւոր, Կարեղ
 Յայնկոյս, Մեղ Կարեղ
 Յանգ Կանեղ, Վերջեղեղ
 Յանդիման, Դիմաց
 Յառիւ, Ալեղեղ Կարեղ Կեանք
 Յամիկ, (Կեանք)
 Յարակից, Կեղ, Կարեղ

Յաւեղ, Մեղ
 Յեղեղեղ, Կարեղ
 Յեղուկ, Կարեղ
 Յեղանք, Արեղ Կարեղ
 Յղեղ, Կարեղ, Կարեղ
 Յղով, Կարեղ
 Յոյր, Կարեղ
 Յոռի, Կարեղ, Կարեղ
 Յովագ, Տեղեղ Կարեղ (Կեանք)
 Յօղտեղ, Կարեղ Կարեղ
 Յախճիր, Արեղեղեղ
 Յարօտ, (Կարեղ)
 Յիրհ, Մարեղ, Կարեղ
 Յկուղ, Կարեղ Կարեղ
 Յհանգ, Մեղ Կարեղ
 Յուսուկ, Զարեղ Կարեղ
 Կարեղ
 Յուղեղ, Կարեղ, Կարեղ
 Յսեղ, Մարեղ
 Յահոքրամ, (Կարեղ)
 Յահպակ, (Կեանք)
 Յառագուկ, Արեղ Կարեղ
 Յիկատակ, Կարեղ Կարեղ
 Կարեղ Կարեղ
 Յիջանիւ, Մարեղ
 Յողմիւ, Հարեղ
 Յոլիւ, Կարեղ յայն
 Յրիւն, Տեղեղեղ յայն
 Ոգիւ, Ոյժ
 Ողորահիւս, Կարեղ Կարեղ
 Ողորտ, Կարեղ, Կարեղ
 Որմ, Պարեղ
 Որոնեղ, Փարեղ
 Ուղիւ, (Մեղ)
 Ունգ, Կարեղ Կարեղ
 Ունգ, Կարեղ

Զուտառ , Ողորդելի
 Պախուց , (Եռալար)
 Պակչիլ , Սարսափել
 Պահպանակ , Սաղաւարտին
 Եսաւ որ երեսը կ'արահայանէ
 Պաստառ , Փայ
 Պարուրիմ , Շրջապարտեմ
 Պարտասիւ , Յոգնել
 Պերճ , Գեղեցիկ , շէշ
 Պճնիլ , Զարդարեալ
 Պուհտ , Բանաստեղծ
 Պուտ , Սննդին ծաղիկը
 Պչրանք , Աւելարդ շարդեր
 Պսպղուն , Փայլուն
 Ջամբ , Կերակուր
 Ջանջիլ , Բարակ կտրու
 Ջեռուցանել , Տաշնել
 Ջինջ , Յորակ , Ժառուր
 Ջղաճգութիւն , Ջեղերուն Ժառ
 շուն
 Սաղարթ , Տերեւ , ասոր
 Սաւան , Մաշկոց (շարժաֆ)
 Սաւառնիլ , Թեւերը Բաց Լռել
 Սեւեռել , Աւելել Կնիւն Նայել
 Սէգ , Գորտու
 Սին , Պարսպ
 Սիւք , Մեղճ հով
 Սլաք , Սոր Ներ
 Սնար , Գլխու Գլխերին
 Սուրալ , Վաղել
 Սպանդանոց , (Սալիսանէ)
 Սպի , Վերտի Նշան
 Սպրդիլ , Գաղտնի Ներս Կանել
 Ստուարանալ , Հասարակ , Խոշոր
 Նալ
 Ստուերամած , Մաշկով ծառիկուած

Վաղենակ , Դեղին ծաղիկ իւր (Կո-
 նի Կէֆա)
 Վատախտարակ , Զար , Զարդար
 Վարանակոծ , Հոգեբու Վիշ Բնիւն
 Վարդել , Արագ Վաղել
 Վարս , Մալ
 Վէտ , Հարար
 Վէտ վէտ , (Տալիս Կալիս)
 Վճիւր , Յորակ
 Վոհմակ , Դռնեբու Խոստ
 Տամուկ , Խոստ
 Տարագրութիւն , Ասոր
 Տարալ , Զեւ , Կապուսոր
 Տարալ , (Կապուսոր)
 Տեռնադրել , Խաւարիւն
 Տի , Հասակ
 Տիպար , Օրինակ
 Տրոփ , Սրբի շարի
 Յալս , Մոցարտեբու Վիշ Բոստ
 Կոնի
 Յայգական , Գեղեցիկ
 Յուցք , Խալ (Կանի)
 Փաղաղիչ , Սարդ , Լափոլ
 Փաղաքուչ , Դորտորի , Կապուս-
 Բան
 Փայել , Ասալարդ
 Փեննայ , Տեռակ իւր ծաղիկ
 Փոյթ , Հագ , Զան
 Փուրսիայ , Յորտնի ծաղիկ
 Քաղց , Անթոնիս
 Քեցել , Զարեւ , Բաշնել
 Քթթել , Աւել Բանակ Գոցել
 Քնքուչ , Փափակ , Կոնի
 Քրքիլ , Բարձրայայ Խոշոր
 Օթել , Գեղեցիկ Կեղ իւր Կոնի
 Օրհնարան , Հարիւն

ՅԱՆԿ ՆՈՒԹՈՅ

	Էջ
Յառաջաբան	Գ
Ա. Գիտէ՞ք ո՞վ է այն . Լարգ. Բ. Հատուածն նմանողը - Թեամբ յօրինեալ	7
1. Գիւղի եկեղեցին	10
Բ. Կեցցէ՛ ջուրն . Լարգ.	11
2. Երեկոյ	12
Գ. Աշխատութիւն , Ռ. Յ. Պերպերեան	13
3. Նինջ մանկան	14
Դ. Սիրե՞ս տեսնել , Ա. Փանոսեան	15
4. Յոյս	16
Ե. Միայն թէ աշխատինք . Լարգ.	17
5. Ովկիան	19
2. Սիրե՞ս լսել , Ա. Փանոսեան	19
6. Լուղակ	21
Է. Նոր տարի , Ա. Փանոսեան	23
7. Խաւարումն	25
Ը. Աստեղք . Լարգ.	27
8. Փոթորիկ	29
Թ. Իղճք իմ . Լարգ.	31
9. Զինորսին կինը	32
Ժ. Առ լուսնակ , Ա. Փանոսեան	34
10. Ծածկեալ արծաթն	36
ԺԱ. Թեւաւոր միջատն . Լարգ. Լամարդին	37
11. Քաւութիւն	38
ԺԲ. Արշալոյս . Խ. Եպ. Նար-Պէյ	39
12. Գթասիրտ գողը	41
ԺԳ. Պարտիզականուհին . Լարգ.	43
13. Մենամարտութիւն	47
ԺԴ. Նախապաշարմունք . Լարգ.	48
14. Գաղթականութիւն	50

ԺԵ. Նինջ մանկան . Բարգձ	52
15. Կենաց ձանձրութիւն	53
ԺԶ. Սալուացի մանուկն երգ Ա. Զու՝ Ա. Կիրոյ . Բարգձ	55
16. Ֆիւքէն	56
ԺԷ. Սալուացի մանուկն . երգ Բ. ի Բարիզ	59
17. Վանահօր մատանին	60
ԺԸ. Սալուացի մանուկն . երգ Գ. Վերադարձ	62
18. Նախնի քրիստոնեայք	64
ԺԹ. Հայ մայր մը , Խ. Եպ. Նար-Պէյ	69
19. Միլտոն	70
Ի. Անհունութիւն , Ե. Վ. Դուրեան	71
20. Յովաս	72
ԻԱ. Ապագայն , Ե. Վ. Դուրեան	74
21. Իւկոլինի որդիներն	75
ԻԲ. Առ զեփիւսն Ալէմուզիի , Մ. Պէշիկքաշեան	78
22. Միքայէլ Վէրլինոյ	80
ԻԳ. Առ առաւօտ , Յ. Սեքեան	83
23. Զատիկ . Գ. Օտեան	84
ԻԴ. Սիրեցէք զմիմեանս . Պ. Դուրեան	86
24. Երազն Ղուկիանոսի	87
ԻԵ. Իմ մահը . Պ. Դուրեան	90
25. Երկու գաղտնիքներն	91
26. Յարաբերութիւն Հանձարի հետ	93
27. Մարդն փոքր , բնութիւնն մեծ	94
28. Մանկունք	95
ԻԶ. Շուշանն Շաւարշանայ , Հ. Ղ. Ալիշան	97
30. Ընտանիք . Ռ. Յ. Պերպերեան	102
31. Զմրան առաջին խարոյկն	106
Բառարան	110

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ք

Էջ	Տող	Սխալ	Ուղիղ
44	27	որ մեր	որմեր
56	25	օրէնքն	(աւելրէ)
65	21	կ'ընդունիմք	կ'ընեմք
70	30	ներշնչեցին	ներշնչեցիք
72	35	սրբոյն	որբոյն
73	6	դարերն	դարերն
77	13	գայլ մի նորա	գայլ մի և նորա
80	19	կ'ընջանի	կ'ընջանի
81	26	համարի	համատի
82	2	հաւաստեւ	հաւաստեւ
88	21	իմ	եմ
89	3	ձեռագիր	ձեռագէտ
90	12	սընտըս	սընարըս
95	15	զայս	զայնս
95	30	ստուարագիծ	ստուերագիծ
96	6	հո՛ւ պօն	հա՛պօն
96	8	յափշտակուին	յափշտակուիս
99	4	ուսամ	որսամ
102	4	ծեր	ծիր
102	31	սիրտ	սերտ
106	15	լիզելով	լիզելով
107	23	կ'մրռնէր	կը մեռնէր
107	23	խարտեալ	խարտեաչ

Jan 1	100	100
Feb 1	100	100
Mar 1	100	100
Apr 1	100	100
May 1	100	100
Jun 1	100	100
Jul 1	100	100
Aug 1	100	100
Sep 1	100	100
Oct 1	100	100
Nov 1	100	100
Dec 1	100	100
Jan 1	100	100
Feb 1	100	100
Mar 1	100	100
Apr 1	100	100
May 1	100	100
Jun 1	100	100
Jul 1	100	100
Aug 1	100	100
Sep 1	100	100
Oct 1	100	100
Nov 1	100	100
Dec 1	100	100

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0341635

